

หลวงสชบดุกระปล

อนุสรณ์

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์ตรี หลวงสอบฎูกระบิล จ.ช., จ.ม.

(เหียบ เกตุนุติ)

ณ เมรุวัดแก้วแจ่มฟ้า สี่พระยา

๒๑ ธันวาคม ๒๕๑๘

อำมาตย์ตรี หลวงสอบฎูกระบิล จ.ช., จ.ม.

(เทียน เกตุนุติ)

ชาตะ ๑๓ ธันวาคม ๒๔๒๔

มรณะ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๘

คำปรารภ

คุณพ่อเป็นผู้หนึ่งที่รักหนังสือเป็นชีวิตจิตใจ ลูกจึงตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะจัดพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นบรรณาการในงานพระราชทานเพลิง กอปรทั้งคุณพ่อเป็นที่รักใคร่เคารพนับถือของลูกศิษย์มากมาย ญาติมิตร รวมทั้งผู้ที่รู้จักคุ้นเคยด้วย เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่คุณพ่อประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งก็เพื่อเป็นตัวแทนของคุณพ่อจะอยู่กับลูกและหลานตลอดไป

ลูกจึงได้รวบรวมรูปภาพที่เป็นเกียรติเป็นบุญกุศลของคุณพ่อตลอดจนเรื่องราวที่เกี่ยวกับตัวท่านนำมาลงไว้ด้วย รูปพระศพของกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร จะเห็นพวงหรีดของ "หลวงสอบฤกระบิล" ซึ่งลูกนำไปเคารพพระศพแทนคุณพ่อในขณะที่คุณพ่อกำลังเจ็บป่วยอยู่ เพราะพระองค์ท่านเป็นเจ้านายที่คุณพ่อเทิดทูนและเคารพรักเป็นอย่างยิ่ง และเป็นผู้ที่มีพระกรุณาธิคุณแก่ลูกด้วย

คุณจิราภา อ่อนเรือง ได้สัมภาษณ์คุณพ่อ เกี่ยวกับทรรศนะของครู ซึ่งเธอให้สมญาว่า "เรือจ้างสี่แผ่นดิน" และได้นำข้อสัมภาษณ์ของเธอลงในหนังสือพิมพ์ "สยามนิกร" ฉบับประจำวันศุกร์ที่ ๘ กันยายน ๒๔๙๓

กระทั่งคุณครูถนอม อีศะรัต ผู้ล่วงลับไปแล้ว ยังได้มอบบันทึกสั้น ๆ ไว้ให้ลูกตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่ ได้เขียนถึงความรู้สึกระลึกถึงในพระคุณของคุณพ่อที่คุณครูได้เทิดทูนไว้ให้ลูกได้ทราบ ก่อนที่จะถึงแก่กรรมไม่นาน

คุณเทียน เหลียวรักวงศ์ เจ้าของบทประพันธ์เรื่อง "ผู้พิชิตมัจจุราช" ได้เล็งเห็นจิตปรารถนาของลูกเมื่อวันไปพบ ได้กรุณาอนุญาตและมอบเรื่องราวซึ่งเกี่ยวกับวิญญาณ อันเป็นต้นเรื่องของผู้พิชิตมัจจุราชให้ลูกด้วยความเต็มใจและยินดี

ขอขอบพระคุณบรรดา ญาติ มิตร พี่น้องซึ่งเป็นหลาน ๆ รวมทั้งลูกศิษย์ของคุณพ่อ ที่ได้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมทั้ง ๗ คืน ตลอดจนท่านที่กล่าวนามมาแล้ว และท่านผู้มีเกียรติที่มาในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อในวันนี้ทุกท่าน

ถ้าหากหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้มีข้อบกพร่องผิดพลาดประการใด อันเกิดจากการกระทำของลูกเอง ลูกกราบขออโหสิกรรมต่อดวงวิญญาณของคุณพ่อ และกราบขออภัยต่อท่านผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยทุกท่าน

แต่ถ้าหากหนังสืออนุสรณ์เล่มนี้มีส่วนที่ดีอันเกิดจาก กำลัง สติ ปัญญา เท่าที่ความรู้ ความสามารถ และความกตัญญูของลูกจะพึงมี ในฐานะที่เกิดมาเป็นลูกของคุณพ่อ ลูกขออุทิศส่วนที่ดีของหนังสือเล่มนี้ให้แก่คุณพ่อ ขอให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อซึ่งสถิตอยู่ ณ สรวงสวรรค์ชั้นใด โปรดจงรับทราบในส่วนกุศลที่ลูกตั้งใจอุทิศ ให้คุณพ่อเป็นสุขอยู่ในสรวงสวรรค์ชั้นนั้นเถิด

ประไพ จันทรสกุล

คำอุทิศ

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหลวงสอบถูกระบิล (เทียน เกตุนุติ) คุณสมศักดิ์ และคุณประไพ จันทรสกุล ได้ขออนุญาตพิมพ์หนังสือ "ผู้พิชิตมัจจุราช" ซึ่งข้าพเจ้าได้พิมพ์จำหน่ายแต่ พ.ศ. ๒๕๐๖ คุณประไพได้บอกข้าพเจ้าว่า ถ้าจะพิมพ์จนบริบูรณ์ทั้งเล่มแล้ว เวลาไม่อำนวยให้ จึงขอพิมพ์แต่เพียงบางส่วน ซึ่งคุณประไพขออนุญาตตัดต่อข้อความโดยมิได้แต่งเติม เพียงแต่ตัดบางตอนและนำข้อความบางตอนมาปะติดปะต่อให้อ่านรู้เรื่อง เพื่อสะดวกแก่ผู้ได้รับไป ข้าพเจ้าได้พิจารณาละเอียดแล้ว อนุญาตให้ทำได้ตามประสงค์

หนังสือนี้หากจะมีประโยชน์แก่ท่านผู้รับไปบ้างแล้ว ขอความดีมีประโยชน์ของหนังสือนี้ บังเกิดเป็นอานิสงส์ บันดาลให้ความสงบสุขแก่ดวงวิญญาณคุณหลวงสอบถูกระบิล ในปรภพโดยครบถ้วน

เทียน เหลียวรักวงศ์

ประวัติ

อำมาตย์ตรีหลวงสอบฎูกระบิล (เทียน เกตุนุติ) เป็นบุตรคนโต ของนายอ่ำ นางปริก เกตุนุติ เกิดที่ตำบลหลังวัดราชคฤห์ อำเภอบางยี่เรือ ธนบุรี เมื่อวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๔ ตรงกับวันอังคาร แรม ๗ ค่ำ เดือนอ้าย (๑) ปีมะเส็ง

อำมาตย์ตรีหลวงสอบฎูกระบิล มีน้อง ๆ ร่วมบิดา มารดาเดียวกันรวม ๑๐ คน ซึ่งถึงแก่กรรมไปหมดแล้ว คงเหลือน้องสุดท้องคนเดียว ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ขณะนี้คือ ร.ท. อั๋น เกตุนุติ

อำมาตย์ตรีหลวงสอบฎูกระบิล ได้สมรสกับนางเข็ม เกตุนุติ เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ มีบุตรและธิดารวม ๕ คน คือ

๑. ร.ต. โชติ เกตุนุติ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๒. นางรพีพรรณ เกตุนุติ (ถึงแก่กรรมแล้ว)
๓. นางเริ่มจิต บุณโยบล (สมรสกับนายเติม บุณโยบล)
๔. นางระเบียบ เพชรคง (สมรสกับนายสมบุญ เพชรคง)
๕. นางสมจิต เกตุนุติ (สมรสกับนายประหยัด เกตุนุติ ถึงแก่กรรมแล้ว)

นางเข็ม เกตุนุติ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๔๖๑ อำมาตย์ตรีหลวงสอบฎูกระบิล จึงได้สมรสกับนางลิ้ม เกตุนุติ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๔๖๓ ขณะนั้นมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนสอบฎูกระบิล มีบุตรและธิดากับนางลิ้ม เกตุนุติ รวม ๕ คน คือ

๑. นายจำนงค์ เกตุนุติ (สมรสกับนางเพิ่มศรี เกตุนุติ)

๒. นายจำลอง เกตุนุติ

๓. นางสมนึก อรุณศิริ (สมรสกับนายณรงค์ อรุณศิริ)

๔. นางวิไล คำสม (สมรสกับนายธงชัย คำสม)

๕. นางประไพ จันทรสกุล (สมรสกับนายสมศักดิ์ จันทรสกุล)

นางลิ้ม เกตุนุติ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ อำมาตย์ตรีหลวงสอบฎีกระบิลมีหลานปู่ และหลานตา ดังนี้

หลานปู่	**หลานตา**
๑. นายชาล เกตุนุติ	๑. นางสมศรี ธีรศักดิ์
๒. นายชัย เกตุนุติ	๒ นาวาเอก ดวงรัตน์ บุณโยบล
๓. นางปลุกใจ สัจจะรักษ์	๓. นางรตี ภักดีวิจิตร
๔. น.ส. รักเกียรติ เกตุนุติ (ถึงแก่กรรม)	๔. นายตรีรัตน์ บุณโยบล
๕. นายชาติ เกตุนุติ (ถึงแก่กรรม)	๕. นายตรารัตน์ บุณโยบล
๖. นายชีพ เกตุนุติ	๖. นายศุภรัตน์ บุณโยบล
๗. นายเชิงชาย เกตุนุติ	๗. น.ส. โศภินรัตน์ บุณโยบล
๘. นางสุชา พลยมมา	๘. ด.ญ. ศิโรรัตน์ บุณโยบล (ถึงแก่กรรม)
๙. นายสุพล เกตุนุติ	๙. นางรำไพ อัมพวา

หลานปู่	**หลานตา**
๑๐. นายณท เกตุนุติ	๑๐. นายไอสูรย์ เพ็ชรคง
๑๑. น.ส. ยศวดี เกตุนุติ	๑๑. นางพูลศิริ วรยศ
๑๒. นางเจตสินี เกิดสุข	๑๒. นางปิยะนุช เขียนสันเทียะ
๑๓. นายพจน์ เกตุนุติ	๑๓. นายคงเกียรติ อรุณศิริ
๑๔. นางพรทิพย์ พวงมาลี	๑๔. นางดวงพร ซาโต้
๑๕. นางแววรุ่ง ทองสุก	๑๕. นายคงศักดิ์ อรุณศิริ
	๑๖. นายธนชัย คำสม
	๑๗. ด.ช. ธนาลัย คำสม
	๑๘. ด.ช. ธนันต์ชัย คำสม
	๑๙. ด.ช. ธาราลัย คำสม
	๒๐. ด.ญ. นุติกุล จันทรสกุล

การศึกษา ความรู้เดิมแรกเข้ารับราชการ สอบไล่ได้ประโยคหนึ่งโรงเรียนกระทรวงมหาดไทย และภาษาอังกฤษชั้น ๔ โรงเรียนไทยอังกฤษบ้านพระยานานา

ได้ประกาศนียบัตรชั้นครูพิเศษประถม (พ.ป.) เมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๓

ได้ประกาศนียบัตรพิเศษมัธยม (พ.ม.) เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕

การอุปสมบท อุปสมบท เมื่อวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๔๔๗ ณ วัดสวนพลู อำเภอบางรัก กรุงเทพฯ พระครูพรหมจริยาจารย์ เป็นอุปัชฌาย์ ลาสิกขาบท เมื่อวันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๔๗ รวมเวลาอุปสมบท ๑๑๕ วัน

หน้าที่ราชการ แรกเข้ารับราชการเมื่อวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๑ ตำแหน่ง ครูรองโรงเรียนไทยอังกฤษบ้านพระยานานา พ้นจากตำแหน่งครูรอง เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๔๕

รับหน้าที่ใหม่**เป็นครูโรงเรียนประถม**ศึกษาพิเศษอังกฤษวัดสัมพันธวงศ์ เมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๔๔๕ พ้นจาก**ตำแหน่งครูประถม** เมื่อวันที่ ๘ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๕

รับหน้าที่ใหม่**เป็นผู้แทนครูใหญ่**โรงเรียนประถมศึกษาพิเศษอังกฤษวัดสัมพันธวงศ์ เมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๕ **พ้นจากตำแหน่งผู้แทนครูใหญ่** เมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๔๖

รับหน้าที่ใหม่**เป็นครูรอง**โรงเรียนประถมศึกษาพิเศษอังกฤษวัดสัมพันธวงศ์ เมื่อวันที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๔๔๖ พ้นจากตำแหน่งครูรอง เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๔๔๗

รับหน้าที่ใหม่เป็นครูรองโรงเรียนอังกฤษวัดมหาพฤฒาราม เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๔๔๗ พ้นจากตำแหน่งครูรองโรงเรียนอังกฤษวัดมหาพฤฒาราม เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๔๕๓

รับหน้าที่ใหม่เป็นครูรองโรงเรียนพณิชยการวัดมหาพฤฒาราม เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๔๕๓ พ้นจากตำแหน่งครูรองโรงเรียนพณิชยการวัดมหาพฤฒาราม เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๔๕๕

รับหน้าที่ใหม่เป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพณิชยการวัดมหาพฤฒาราม เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน ๒๔๕๕ พ้นจากตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพณิชยการวัดมหาพฤฒาราม เมื่อวันที่ ๑๘ ธันวาคม ๒๔๕๙

รับหน้าที่ใหม่เป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง เมื่อวันที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๔๕๙

ยศ เป็นรองอำมาตย์โท เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๔

เป็นรองอำมาตย์เอก เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๐

เป็นอำมาตย์ตรี เมื่อวันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐

ยศพิเศษ เป็นผู้กำกับเอก ผู้กำกับลูกเสือกองกรุงเทพ ฯ ที่ ๒๒ (พณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง)

ศักดิ์ เป็นขุนสอบฤกระบิล ศักดินา ๕๐๐ เมื่อวันที่ ๑๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ รับพระราชทานสัญญาบัตร วันที่ ๒๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๐

เป็นหลวงสอบฤกระบิล ศักดินา ๘๐๐ เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ รับพระราชทานสัญญาบัตรเมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๖

ราชอิสริยาภรณ์

ครั้งที่ ๑ เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๖ วันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐)

ครั้งที่ ๒ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย (สยาม) วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๗

ครั้งที่ ๓ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๒

ครั้งที่ ๔ เหรียญจักรพรรดิมาลา วันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๗

ครั้งที่ ๕ เหรียญบรมราชาภิเษกรัชกาลที่ ๗ วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๖๘

ครั้งที่ ๖ จตุรถาภรณ์มงกุฎไทย วันที่ ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๑

ครั้งที่ ๗ เหรียญฉลองพระนคร พ.ศ. ๒๔๗๔

ครั้งที่ ๘ เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๔๗๖

ครั้งที่ ๙ จตุรถาภรณ์ ช้างเผือก วันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๑

ครั้งที่ ๑๐ เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๙ วันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๔ (วันที่ได้รับจากกระทรวง)

เงินเดือน (ตั้งแต่แรกรับราชการ)

เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๑ ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๒
ได้เดือนละ ๓๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๓ ถึง เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๔๕
ได้เดือนละ ๔๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๖ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๖
ได้เดือนละ ๕๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๖ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๗
ได้เดือนละ ๖๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๘
ได้เดือนละ ๗๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๘ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๔๙
ได้เดือนละ ๗๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๐
ได้เดือนละ ๘๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๑
ได้เดือนละ ๘๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๑ ถึงเดือน กรกฎาาม พ.ศ. ๒๔๕๒
ได้เดือนละ ๙๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๓
ได้เดือนละ ๙๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๔
ได้เดือนละ ๑๐๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ถึงเดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๕
ได้เดือนละ ๑๑๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๖
ได้เดือนละ ๑๒๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๘
ได้เดือนละ ๑๔๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๙
ได้เดือนละ ๑๕๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๐
ได้เดือนละ ๑๕๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๑
ได้เดือนละ ๑๖๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๒ ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔
ได้เดือนละ ๑๗๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๗
ได้เดือนละ ๑๙๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๙
ได้เดือนละ ๒๑๕.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๙ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗
ได้เดือนละ ๒๔๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

เดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๑
ได้เดือนละ ๒๖๐.– บาท ในเงินแผนก เงินคลัง

ราชการพิเศษ ได้เป็นผู้แนะนำชี้แจงนักเรียนโรงเรียนอังกฤษ วัดมหาพฤฒาราม ซึ่งกระทรวงนครบาลขอแรงให้ช่วยจดสำมะโนครัว เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ ทั้งได้เป็นผู้สอบไล่นักเรียนที่จะไปจดสำมะโนครัว, ตรวจการสอบไล่ และให้คะแนนด้วย

ออกจากราชการ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒

เหตุที่ออก เนื่องจากสูงอายุ

รวมเวลารับราชการในกระทรวงศึกษาธิการ ๔๐ ปี ๒ เดือน

(**หมายเหตุ**) ตั้งแต่การศึกษา จนถึงออกจากราชการ ได้มาจากบันทึกด้วยตัวของท่านเอง

อำมาตย์ตรี หลวงสอบฤกระบิล
(เหียน เกตุนุติ)

อำมาตย์ตรี หลวงสอบฎูกระบิล
(เทียน เกตุนุติ)

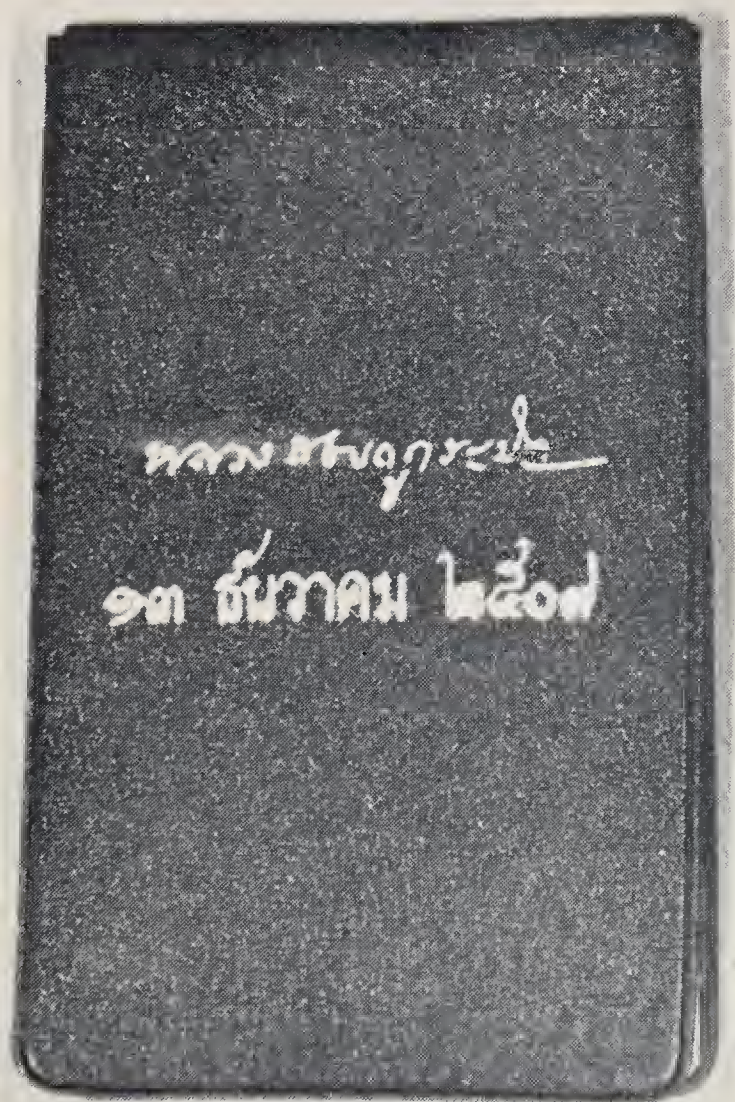
ถ่ายเมื่อแต่งงานกับคุณแม่ลิ้ม เกตุนุติ
เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๓
ขณะนั้นมีบรรดาศักดิ์เป็นขุนสอบถูกระบิล

ในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเศกรัชกาลที่ ๙
ณ พระที่นั่งอัมรินทรวินิจฉัย
เมื่อวันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๙๓

เข็มกลัดที่ระลึกเมื่อคราวทำบุญอายุครบ ๖๐ ปี ๑๓ ธันวาคม ๒๔๘๔

สมุดพกที่ระลึกเมื่อคราวทำบุญอายุที่โรงพยาบาลสงฆ์ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๐๗

๑๓ ธันวาคม ทุกปี
คุณพ่อจะใส่บาตรเท่าอายุ

พวงกุญแจที่ลูกได้จัดทำขึ้น
เพื่อเป็นที่ระลึก เมื่อคุณพ่อ
มีอายุครบ ๙๐ ปี
๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๔

งานทำบุญอายุ
ที่โรงพยาบาลสงฆ์
เมื่อวันที่ ๑๓ ธ.ค. ๒๕๐๗

ประธานจัดงาน
มอบของขวัญ

บรรดาลูกศิษย์
รดน้ำอวยพร

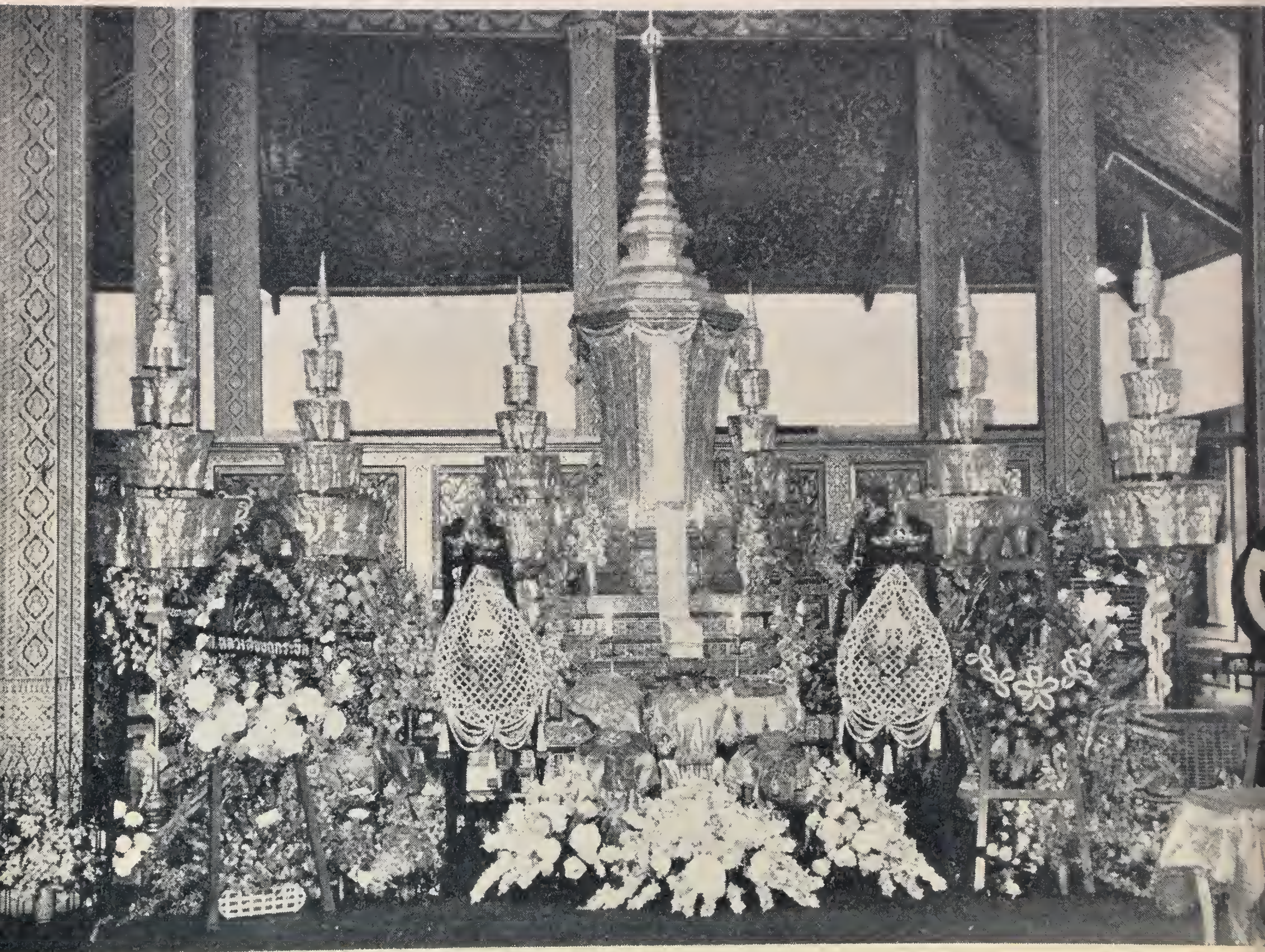
ถ่ายที่วังถนนเพชรบุรี เมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๑๒
ร่วมกับ หม่อมเจ้าหญิง สิบพันพารเสนอ โสณกุล

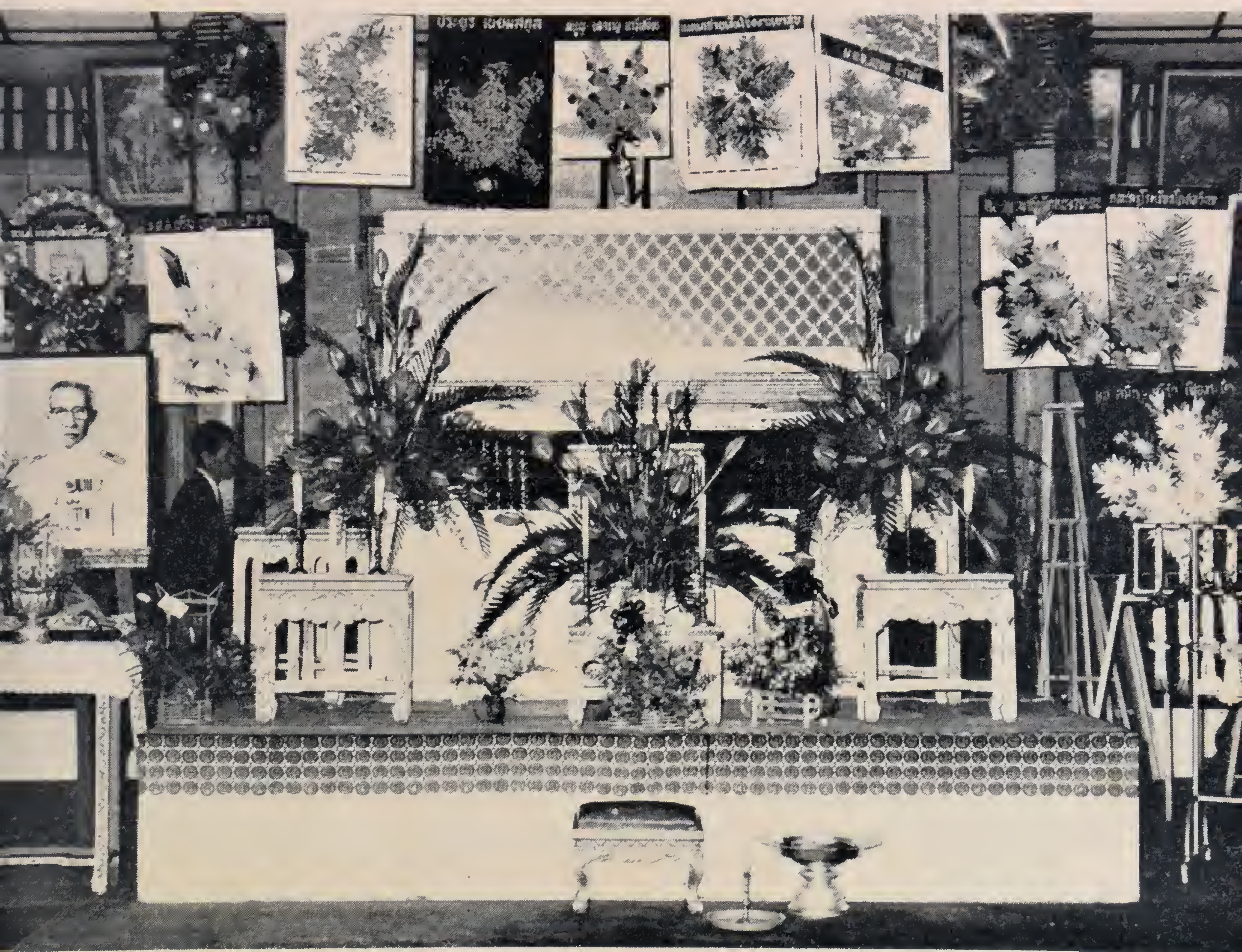

เป็นเจ้าภาพบวชหลาน
ที่วัดพระยาปราบ พระประแดง
เพื่อต่ออายุ
เมื่อวันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๕๑๒

เสด็จในกรม ฯ สิ้นพระชนม์ขณะที่คุณพ่อกำลังป่วยอยู่
ลูกได้นำพวงหรีดมาเคารพพระศพ เมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๑๗

ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่วัดแก้วแจ่มฟ้า
ถึงวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๑๘

บั้นปลายของชีวิต

อำมาตย์ตรีหลวงสอบถูกระบิล (เทียน เกตุนุติ)

เมื่อเกษียนจากราชการ พ.ศ. ๒๔๘๒ แล้ว คุณพ่อมีชีวิตอยู่อย่างสงบที่บ้านเลขที่ ๑๑๗ ซอยปราโมทย์ ถนนสุรวงศ์ กรุงเทพ ฯ เนื่องจากลูกยังเล็กอยู่ และคุณแม่ได้ถึงแก่กรรมลงอีก ทำให้คุณพ่อต้องลำบากมากทั้งน้ำท่วม และสงคราม ตอนเย็นคุณพ่อจะให้ลูกไปหลบภัยที่บ้านคุณอา "เพื่องระบิล" ที่ทุ่งมหาเมฆ ส่วนตัวคุณพ่อเองจะถีบจักรยาน ๒ ล้อไปสอนหนังสือที่บ้านฝรั่งเพื่อเป็นการหารายได้ เพราะลูกอีก ๒ คนยังเรียนไม่จบ กว่าคุณพ่อจะกลับเข้าไปในทุ่งมหาเมฆก็ค่ำมืดทุกวัน ซึ่งขณะนั้นทางราชการห้ามใช้แสงไฟ แม้กระทั่งตะเกียงหน้ารถจักรยานของคุณพ่อก็ต้องถูกพรางด้วย วันหนึ่ง ๒ ทุ่มกว่าแล้ว คุณพ่อยังไม่กลับเข้าบ้าน พวกเราลูกเล็ก ๆ ของคุณพ่อได้แต่ชะเง้อคอด้วยความสงสัย แล้วคุณพ่อก็ค่อย ๆ ถีบจักรยานเข้าไปในบ้านเมื่อเวลาเกือบ ๓ ทุ่ม ด้วยสาเหตุเชือกผูกหนังสือท้ายรถจักรยานเกิดขาด หนังสือหล่นกระจายบนพื้นถนน ทั้งมืด ๆ คุณพ่อต้องลงคว้านหาหนังสือจนได้ครบทุกเล่มถึงได้กลับเข้าบ้าน

เมื่อสงครามสงบ ของเริ่มแพงขึ้น คุณพ่อต้องอดออมทุกอย่างเพื่อลูก ๆ เงินบำนาญที่ได้รับไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย ลูกศิษย์ของคุณพ่อส่วนมากได้เอาใจใส่ หมั่นมาเยี่ยมดูแลทุกข์สุขของคุณพ่อและเกื้อกูลอยู่เสมอ ทางสมาคมนักเรียนเก่าพาณิชยการก็ได้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือ

โดยจัดงานฉลองวันเกิดเมื่อ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๐๗ ขึ้นที่โรงพยาบาลสงฆ์ โดยมีคุณตรอง ตันติเวชกุล เป็นประธานจัดงาน และคณะกรรมการอีกหลายท่าน ด้วยความร่วมมือจากบรรดาศิษย์เก่าทุกท่านที่แสดงถึงความกตัญญูต่ออาจารย์ ชีวิตของคุณพ่อพอจะชุ่มชื่นขึ้นมาบ้าง คุณพ่อได้นำเงินบางส่วนที่บรรดาลูกศิษย์ได้รวบรวมมอบให้ ตั้งเป็นทุนขึ้นที่มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ เรียกว่าทุนสินอุปการะ "หลวงสอบ ถูกระบิล (เทียน เกตุนุติ) และได้ร่วมกับลูกศิษย์นำเงินอีกส่วนหนึ่งสมทบทุนสร้าง สำนักวิปัสสนา สวนปวิเวการาม จังหวัดปราจีนบุรี ผลประโยชน์ที่ได้จากทุนดังกล่าวทุกปี จะแบ่งครึ่ง เพื่อนำไปบำรุงพระภิกษุสามเณรอาพาธ โรงพยาบาลสงฆ์ พญาไท และบำรุงสำนักวิปัสสนา สวนปวิเวการาม จังหวัดปราจีนบุรี และยังได้ร่วมกับญาติมิตร ลูกศิษย์ สร้างกำแพงโรงพยาบาลสงฆ์ช่องหนึ่ง ดังที่มีชื่อจารึกอยู่ทุกวันนี้

คุณพ่อเป็นผู้ที่มีความศรัทธาอย่างแรงกล้าในเรื่องการบุญการกุศล แม้จะขัดสนท่านก็ยังทำบุญอยู่เป็นนิจ ช่วยเหลือผู้ที่มาขอความช่วยเหลืออยู่มิได้ขาด ๑๓ ธันวาคม ซึ่งเป็นวันเกิดคุณพ่อจะต้องใส่บาตรเท่าอายุทุกปี ไม่ว่าจะ ๘๐ หรือ ๙๐ มีน้ำใจไมตรีเป็นที่รักใคร่นับถือของเพื่อนบ้านใกล้เคียง คุณพ่อเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสวามิภักดิ์ต่อองค์เจ้านายเป็นที่สุด จะเห็นได้จากการที่ท่านเคร่งครัดจะต้องเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง เพื่อถวายพระพรในวันขึ้นปีใหม่และวันเฉลิมพระชนมพรรษาสม่ำเสมอทุกปีมิได้ขาด จน

กระทั่งท่านมีอายุถึง ๙๐ ปี แม้ท่านจะกำลังพักฟื้นอยู่ก็ตามท่านจะรบเร้าให้ลูก ๆ พาท่านเข้าไปในวังจนได้ ถึงสังขารจะไม่อำนวย แต่จิตใจของท่านมุ่งมั่นเข้มแข็ง แม้จะต้องพยุงท่านไปก็ตาม วันนั้นท่านจะกลับบ้านด้วยความปีติที่ท่านได้ทำหน้าที่ของท่านแล้ว และครั้งนั้นเป็นการกระทำครั้งสุดท้ายของท่านด้วย เมื่อเสร็จจากวังหลวงแล้ว ท่านก็จะต้องไปที่วังเสด็จในกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ที่ถนนเพชรบุรีมิได้ขาดเช่นกัน ทั้งวันขึ้นปีใหม่และวันประสูติ ทั้งยังได้พาลูกให้ไปได้ใกล้ชิดเบื้องพระบาทด้วย ทำให้ได้รับการชื่นชอบ เมตตาจากองค์เสด็จในกรม ฯ และหม่อมเจ้าหญิงสิบพันพารเสนอ เสมอมา เมื่อพระองค์ท่านทรงทราบจากหนังสือพิมพ์ว่า ๑๓ ธันวาคม ๒๕๐๗ จะมีการทำบุญอายุหลวงสอบ ฯ ที่โรงพยาบาลสงฆ์ ท่านได้ทรงพระกรุณาเสด็จไปประทานของขวัญแก่คุณพ่อถึงโรงพยาบาลสงฆ์ ยังความปลาบปลื้มปีติยินดี เป็นเกียรติยศอย่างสูงแก่คุณพ่อ บรรดาลูกศิษย์ที่ร่วมกันจัดงาน และลูก ๆ เป็นล้นพ้น

คุณพ่อเป็นผู้ที่เข้มแข็งอดทนและต่อสู้กับความยากลำบากอย่างสันโดษ มักจะเอาธรรมะเข้าข่มเมื่อเกิดมีความไม่สงบสุขขึ้นในบ้าน และเตือนลูกให้พยายามอดกลั้นเสมอ เมื่อเจ็บไข้เล็กน้อยก็มักจะเป็นหมอเสียเอง แทบจะกล่าวได้ว่าตลอดเวลา ๘๐ กว่าปี คุณพ่อไม่มีการเจ็บป่วยเลย เมื่อลูก ๆ มีงานทำกันหมดแล้ว สภาพความเป็นอยู่ของคุณพ่อดีขึ้น แต่เนื่องจากความชรา ความเจ็บไข้ก็มักจะเข้าเบียดเบียน ตอนนี้คุณพ่อมักจะเจ็บป่วยเสมอ ลูกได้เชิญนายแพทย์สุมล ตัณประยูร แห่งกรุงเทพ-

การแพทย์มาทำการรักษา และเป็นแพทย์ประจำตลอดมา คุณพ่อจะใช้เวลาว่างทั้งหมดอยู่กับการอ่านหนังสือ ค้นคว้าอ่านตำราต่าง ๆ อยู่เสมอ คุณพ่อจะบันทึกเหตุการณ์ประจำวัน บัญชีค่าใช้จ่าย ตลอดจนรายงานอากาศจากวิทยุทุกวัน จนกระทั่งคุณพ่อเขียนหนังสือเองไม่ได้ ก็ยังสั่งให้ลูกช่วยจดให้มิยอมให้ขาด

ชีวิตของคุณพ่อสุขสบายอยู่มิได้นาน คุณพ่อก็ต้องผจญกับการเจ็บป่วยอย่างหนัก เมื่ออายุย่างเข้า ๙๐ ปี คุณพ่อมีอาการปัสสาวะไม่ออก และรู้สึกปวดอย่างรุนแรง เป็นเหตุให้คุณพ่อต้องเข้ารับการรักษาที่โรง-พยาบาลจุฬาลงกรณ์อย่างรีบด่วน เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓ เป็นครั้งแรก สาเหตุจากต่อมลูกหมากโตได้รับการผ่าตัดที่ต่อมลูกหมากจนอาการดีขึ้น คุณพ่อจึงกลับมาพักที่บ้าน เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๓ เมื่อกลับบ้านแล้วริดสีดวงทวารซึ่งคุณพ่อเป็นมานานปีได้กำเริบขึ้นมาอีก คุณพ่อต้องเข้าโรงพยาบาลจุฬา ฯ อีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๑๓ เพื่อตัดริดสีดวงทวาร ออกจากโรงพยาบาล ฯ เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๑๓ ตั้งแต่นั้นมาคุณพ่อค่อยแข็งแรงขึ้น พอจะไปไหน ๆ ได้บ้าง ได้ออกกำลังด้วยการเดินในบริเวณบ้าน จนกระทั่งปลายปี ๒๕๑๖ คุณพ่อมีอาการเจ็บป่วยขึ้นมาอีก ลูกได้เชิญนายแพทย์ ซึ่งเป็นผู้ทำการผ่าตัดคุณพ่อที่โรงโพยาบาล มาทำการรักษาที่บ้าน จนอาการเป็นปกติ และแพทย์ได้กรุณาสั่งยาประจำไว้ให้สำหรับอาการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น แต่เนื่องจากความชราของคุณพ่อ เรี่ยวแรงค่อย ๆ หมดไป ทำให้คุณพ่อลุก

เดินไม่ได้ ได้แต่นั่ง ๆ นอน ๆ พอปี ๒๕๑๗ อาการคุณพ่อทรุดลงไปอีก นายแพทย์ได้ให้การดูแลรักษาอย่างใกล้ชิดเช่นเคย คราวนี้คุณพ่อลุกนั่งไม่ได้เสียแล้ว ได้แต่นอนอย่างเดียว แม้นัยน์ตาจะฝ้าฟาง หูจะเลือนลาง ความทรงจำจะเสื่อมลงไปบ้างไม่ค่อยจะยอมพูดเหมือนก่อน คุณพ่อก็ไม่หลง และมีสติดีเสมอ

วันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๑๘ คุณพ่อมีไข้สูงมากและไม่รู้สึกตัว แพทย์ต้องให้น้ำเกลือและฉีดยา ด้วยความสามารถของแพทย์ คุณพ่อกลับฟื้นรู้สึกตัวเป็นปรกติในเวลา ๓ วัน และแล้ววันที่ ๘ กันยายน ๒๕๑๘ คุณพ่อกลับมีไข้ขึ้นมาอีก มีอาการไม่รู้สึกตัวเหมือนเดิม แพทย์ต้องให้น้ำเกลืออีกครั้ง และฉีดยาทุก ๆ ๖ ชั่วโมง โดยมีพยาบาลพิเศษเฝ้าใกล้ชิดตลอดเวลาทั้งกลางวันและกลางคืน ทั้ง ๒ คราว แต่คราวนี้อาการคุณพ่อมีแต่ทรุด แม้บางครั้งคุณพ่อจะลืมตาสอดส่าย และยอมรับอาหารน้ำบ้างเป็นบางครั้ง แต่ร่างกายทุกส่วนของคุณพ่อไม่ทำงานเสียแล้ว คงมีแต่หัวใจเท่านั้นที่ยังคงเต้นอยู่ คุณพ่อจะอยู่ในอาการหลับตลอดเวลา สุดที่แพทย์จะให้การรักษาได้ และได้บอกให้ลูกได้ทราบว่า ถึงเวลาของท่านแล้ว แม้จะได้เตรียมตัวเตรียมใจมาบ้างแล้วว่าจะต้องเผชิญกับการสูญเสียคุณพ่อ แต่ก็สุดที่จะกลั้น แม้จะผ่ายผอมลง ลูกก็ยังยินดีที่จะอุทิศให้คุณพ่อเพียงร่างของท่านนอนหายใจอยู่ก็ยังอบอุ่น ท่านจะหลับอยู่เช่นนั้นจนกระทั่งสิ้นใจเมื่อเวลา ๑๗.๒๕ น. ของวันอาทิตย์ที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๘ เนื่องจากปอดอักเสบ และไตไม่ทำงาน สิริรวมอายุได้ ๙๓ ปี ๙ เดือน ๘ วัน

ทั้งนี้ต้องขอกราบขอบพระคุณ นายแพทย์เรืองชัย วัธรพงศ์ เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย ที่ตลอดเวลา ๖ ปีได้เอาใจใส่ดูแลรักษาคุณพ่ออย่างใกล้ชิดทั้งที่โรงพยาบาลและที่บ้าน ทุกครั้งที่ได้รับทราบว่าอาการคุณพ่อไม่ค่อยดี แม้จะดึกดื่นปานใด เหน็ดเหนื่อยเพียงไหน โดยมิได้หวังในสิ่งตอบแทน มีคุณธรรมอันสูงส่งยึดมั่นในมนุษยธรรมและจรรยาแพทย์

ไม่ว่าคุณพ่อจะอยู่ในลักษณะใดก็ตาม จะนั่งหรือนอน จะรับรู้หรือไม่ ลูกศิษย์ของคุณพ่อไม่เคยขาด ถึงปีใหม่และสงกรานต์ ลูกศิษย์คุณพ่อจะมาอวยพร รดน้ำกันอย่างพร้อมเพรียง ครึกครื้น ทั้งยังร่วมกันให้ความช่วยเหลือเท่าที่สามารถจะช่วยได้ นอกจากนั้นยังมีอีกหลายท่านที่ได้ให้ความอุปการะตลอดมาอย่างใกล้ชิด จนชั่วชีวิตของคุณพ่อ และแม้แต่คุณพ่อจะสิ้นใจแล้วก็ตาม จึงขอจารึกไว้ ณ ที่นี้ด้วย คือ คุณเธียรรักษ์ วนิชพงศ์ คุณสิงห์ กลางวิสัย และผู้ที่มิได้กล่าวนามทุกท่าน นับเป็นบุญของคุณพ่อและของลูกด้วย ที่ได้รู้ ได้เห็นการกระทำของทุกท่านตลอดมา ไม่ต้องในชาติหน้าหรือชาติไหน แม้ชาตินี้ทุกท่านก็ได้ประสบความเจริญรุ่งเรืองอย่างทันตา

จากผลบุญกุศลของคุณพ่อที่ได้บำเพ็ญมาตลอดอายุอันยืนนาน จากการมีลูกศิษย์ที่ประเสริฐ และจากการปรนนิบัติของลูก ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อจงไปสู่สุคติภพ ไม่ว่าวิญญาณของคุณพ่อจะยังอยู่ ณ แห่งหนใดก็ตาม โปรดได้รับความรู้ถึงความอาลัยรักและระลึกถึงจากลูกด้วยเถิด

ประไพ จันทรสกุล

"คุณหลวงสอบถูกระบิล ผู้ประหยัด"

เมื่อต้นปี ๒๔๗๗ ขณะนั้นข้าพเจ้าเป็นเปรียญ ๕ ประโยค น.ธ. เอก ๓ พรรษา ได้ย้ายจากวัดพระเชตุพนมาสังกัดอยู่วัดแก้วแจ่มฟ้า เพื่อทำหน้าที่เป็นครูสอนพระนวกะภิกษุ และในพรรษาปี ๒๔๗๗ นั้น จึงได้รู้จักกับคุณหลวงสอบถูกระบิล ผู้เป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนพณิชยการพระนคร โดยขณะนั้น โรงเรียนดังกล่าวตั้งอยู่ในเขตวัดแก้วแจ่มฟ้า และได้ยินศิษย์วัดผู้เป็นศิษย์โรงเรียนพณิชยการนั้น ชอบพูดกล่าวขวัญถึงคุณหลวงสอบถูกระบิลเสมอ ๆ ว่า แทบทุกวันจะมีพวกลูกศิษย์แอบไปดูกระเป๋าเสื้อนอกของคุณหลวง ฯ ได้พบห่อกุ้งแห้งบ้าง ห่อปลาแห้งบ้างฯลฯ ทำไมจึงเป็นดังนี้ ก็เพราะคุณหลวง ฯ เป็นนักประหยัด จึงใช้เสบียงกรังเหล่านั้นเป็นกับข้าวกลางวันของท่านนั่นเองแทบทุกวัน ต่อมาเมื่อประมาณ ๑๐ ปีเศษมานี้ ได้เห็นคุณหลวง ฯ ผู้มีอายุ ๘๐ ปีเศษแล้วขี่จักรยานสองล้อจากบ้านถนนสุริยวงศ์ไปเผาศพที่วัดมหาพฤฒาราม ได้สอบถามความจริงก็ทราบว่า เพื่อประหยัดเป็นตัวอย่าง และได้นึกเดาเข้าใจว่า คุณหลวง ฯ คงใช้จักรยานเป็นพาหนะคู่ชีพมาตั้งแต่หนุ่มจนแก่ถึงป่านนี้ ข้าพเจ้าก็ขอร้องให้เลิกเสียเพราะอายุมากแล้ว เกรงจะเป็นลมพาจักรยานล้มกลางถนน ต่อมาก็ทราบว่าท่านก็เลิกขี่จักรยานตามขอร้อง

การประหยัดของคุณหลวง ฯ ดังกล่าวนี้ เป็นแบบอย่างที่ดีของลูก–หลาน–เหลน และอนุชนของชาติทั่ว ๆ ไป เพราะการประหยัด

โดยใช้จ่ายไม่ให้ฝืดเคือง – ไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินไป ย่อมเก็บหอมรอบริบทรัพย์ไว้เป็นก้อนใหญ่ได้ จนสามารถตั้งตัวเป็นคนมีเงิน มีหลักทรัพย์เป็นมรดกต่อไป จะได้อยู่เป็นสุขสบายดียิ่งขึ้น เหมือนมด – ปลวก – ผึ้งก่อสร้างรังให้ใหญ่ขึ้น ๆ แล้วอยู่เป็นสุขสบายดี การประหยัดที่ถูกที่ควรนั้นมีลักษณะดังนี้คือ การใช้จ่ายทรัพย์เพื่อได้มาซึ่งอาหาร –เครื่องนุ่งห่ม–เครื่องใช้สอย–ยานพาหนะ–ยาแก้โรค เป็นต้น โดยสมควรแก่ฐานะหรือรายได้ของตน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการครองชีพของตนและคนในครอบครัว หรือผู้ควรสงเคราะห์ช่วยเหลือ บริจาคทำบุญให้ทานตามควร ฯลฯ

การใช้จ่ายในทางที่ถูกที่ควรดังกล่าวนี้ อยู่ในกฎเกณฑ์ธรรมที่ดีคือสันโดษ ได้แก่ความรู้จักพอในทรัพย์สินของตนตามที่มีอยู่ ซึ่งเป็นคุณธรรมที่กำจัดความโลภ–ฟุ้งเฟ้อ–ทะเยอทะยาน – เห่อเหิม – และริษยา ฯลฯ จึงถือว่าเป็นบุญกุศล เป็นทางสวรรค์นิพพานสืบไป ฯ ดังนั้น การประหยัดของคุณหลวง ฯ จึงเป็นคุณความดีของท่าน ที่นักปราชญ์มีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้นสรรเสริญ ฯ

พระเทพวิสุทธิเวที
วัดมหาพฤฒาราม

แด่คุณหลวงสอบถูกระบิล

การจากไปอย่างไม่มีวันกลับที่เรียกว่าตาย ผู้เกี่ยวข้องกับการตาย พอจะแบ่งออกได้ดังนี้

๑. เศร้าโศกเสียใจ หรือ

๒. ดีใจ หรือ

๓. เฉย ๆ ไม่เศร้าโศกเสียใจ หรือดีใจ

คนที่เศร้าโศกเสียใจนั้น เนื่องมาจากผู้ตายเป็นมารดาบิดา ซึ่งอยู่ใกล้ที่สุดกับตนเป็นอันดับ ๑—๒ หรือผู้ตายเป็นญาติพี่น้องที่ตนเคารพนับถือและรัก หรือไม่ใช่ญาติแต่เป็นผู้มีอุปการะ หรือเป็นครูอาจารย์อย่างใดอย่างหนึ่ง

คนที่ดีใจก็เพราะตนไม่ชอบหน้าผู้ตาย อันเนื่องมาแต่ผู้ตายเป็นศัตรูตน หรือตนเป็นผู้อิจฉาริษยาผู้ตาย อย่างใดอย่างหนึ่ง

คนที่เฉย ๆ ก็คือคนที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับผู้ตายทางใดทางหนึ่ง

ใครจะเศร้าโศกเสียใจ ดีใจ หรือเฉย ๆ คนตายแล้วไม่รับรู้ คนที่ยังไม่ตายเท่านั้นที่รับรู้ และจะสร้างกรรมต่อไป

คุณหลวงสอบถูกระบิล เมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ทำกรรมที่เป็นประโยชน์แก่สังคมมาตลอด ในฐานะเป็นครู เป็นอาจารย์ คือ เป็นครูสอนตัวเอง และเป็นอาจารย์ฝึกมารยาทตัวเองมาก่อน แล้วจึงมาเป็นครู เป็น

อาจารย์ผู้อื่นทีหลัง ผู้ที่มีคุณธรรมอย่างนี้ จัดเป็นครูอาจารย์ที่ดี ไม่มีช่องว่างที่จะให้ศิษย์ยกขึ้นเป็นข้อติเตียนได้โดยธรรม คือความถูกต้อง

การจากไปของคุณหลวง ฯ อาตมาเข้าใจว่ามีคนเศร้าโศกเสียใจมาก เพราะอาศัยที่คุณหลวง ฯ เป็นครู เป็นอาจารย์ที่ดีดังกล่าว

ขอคุณหลวง ฯ ผู้จากไปแล้ว จงประสบสันติสุขในภพที่เกิดนั้น ๆ

พระราชรัตนโมลี

วัดแก้วแจ่มฟ้า

กรุงเทพมหานคร

คำไว้อาลัยหลวงสอบถูกระบิล (เทียน เกตุนุติ)

ข้าพเจ้ามีความเศร้าสลดใจในมรณกรรมของคุณหลวงสอบถูกระบิลเป็นอย่างยิ่ง เมื่อทราบข่าวมรณกรรมของท่าน ตามปกติในวันที่ ๑๓ ธันวาคม ซึ่งเป็นวันเกิดของท่าน ข้าพเจ้าเคยไปเยี่ยมและกราบอวยพรท่านเสมอ แต่เป็นเพราะความหลงลืม ๒ ปีหลังก่อนมรณกรรมของท่าน ข้าพเจ้าไม่ได้ไป จะเป็นเพราะลืมหรือมีธุระจำเป็นอย่างใดทำให้ลืมก็จำไม่ได้ ยังรู้สึกเสียใจอยู่ตลอดมา ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นลูกศิษย์คุณหลวงสอบฯ มาตั้งแต่เป็นเด็ก ๆ มาเป็นลูกศิษย์เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้ว คือ ในราว พ.ศ. ๒๔๖๖–๒๔๖๗ ข้าพเจ้าย้ายจากหัวเมืองเข้ามารับราชการในกรุงเทพ ฯ อยากจะเรียนภาษาอังกฤษเพิ่มเติม มีผู้แนะนำว่าควรลองไปเรียนกับคุณหลวงสอบ ฯ ซึ่งเวลานั้นเป็นอาจารย์สอนอยู่โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้า ท่านก็ต้อนรับด้วยดีและช่วยสอนให้ ข้าพเจ้าไปเรียนอยู่กับท่านตอนเย็นเวลาว่างวันละประมาณ ๑–๒ ชั่วโมง ท่านได้ตั้งใจสอนให้เป็นอย่างดีโดยมิได้มีความรังเกียจแต่ประการใด วิชาที่ท่านสอนเกี่ยวกับไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ ข้าพเจ้าเรียนอยู่ประมาณเกือบ ๑ ปี ต่อมาท่านมีภารกิจที่จะต้องทำมาก หาเวลาที่จะช่วยสอนยาก เพราะบางครั้งข้าพเจ้าต้องไปคอยเสียเวลาข้าพเจ้าจึงได้หยุดเรียน ในระหว่างที่เรียนอยู่นั้นได้นำเงินค่าสอนไปให้ท่าน ท่านก็ไม่ยอมรับ และว่ายินดีสอนให้โดยมิได้หวังผลตอบแทนอะไร ข้าพเจ้ายังระลึกถึงพระคุณอยู่เสมอมาในความกรุณา

เมตตาอารีของท่าน ตามความรู้สึกของข้าพเจ้า คุณหลวงสอบ ฯ เป็นผู้มีอัธยาศัยน่าเคารพเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีความเมตตากรุณาต่อศิษย์โดยทั่วๆ ไป ท่านมีศิษยานุศิษย์มาก ที่เป็นพ่อค้าคหบดีมั่งมีศรีสุขก็มีมาก และที่เป็นรัฐมนตรีก็มี ข้าพเจ้าเคยไปเยี่ยมเมื่อท่านเข้ารักษาตัวที่โรงพยาบาล และเมื่อป่วยอยู่ที่บ้านหลายครั้ง รู้สึกสังเวชที่ท่านต้องทนทุกขเวทนาอยู่เป็นอันมาก ซึ่งเป็นธรรมดาที่มนุษย์เราจะต้องประสบหนีไม่พ้น เช่นตัวข้าพเจ้าเอง ซึ่งกำลังนอนรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลขณะนี้

ขออำนาจแห่งบุญกุศลวิทยาทานที่คุณหลวงสอบ ฯ ได้บำเพ็ญไว้แล้วเป็นอันมาก รวมทั้งกุศลกรรมอื่น ๆ ขอจงได้ดลบันดาลให้ท่านได้ประสบความสุขในสัมปรายภพตลอดกาลนานเทอญ

พระบำราศนราดูร

อาลัยอาจารย์คุณหลวงสอบฤกระบิล

วันหนึ่งเมื่อประมาณ ๕๕ ปีที่ผ่านมาแล้ว ผมได้เห็นชายกลางคนผู้หนึ่ง แต่งตัวสวมถุงน่องรองเท้า นุ่งผ้าโจงกระเบน ใส่เสื้อกระดุม ๕ เม็ด ผมเผ้ามิได้หวีให้เรียบร้อย รู้สึกว่าชายผู้นั้นไม่สู้จะเอาใจใส่ต่อการแต่งกายเลย

ปรากฏว่าชายผู้นั้นกำลังซื้อจักรยาน "ฮัมเบอร์" ที่ห้างเทพนครพาณิชย์ และกำลังต่อรองราคาอยู่กับคุณพ่อผม ผมได้ช่วยออกไปทำความสะอาดให้กับจักรยาน หูก็คอยฟังการสนทนาของท่านผู้ใหญ่ทั้งสอง คุณพ่อผมชอบการศึกษาและชอบค้นคว้าศึกษาวิชาการต่าง ๆ อยู่เสมอ เพราะตัวท่านเองได้มีโอกาสเล่าเรียนมาน้อย จึงอุตส่าห์พากเพียรศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง และเมื่อปรากฏว่าชายผู้มาซื้อจักรยานนั้น เป็นคุณครูหลวงสอบฤกระบิล ผู้ซึ่งเป็นครูสอนภาษาอังกฤษอยู่ที่โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง ถนนสี่พระยา ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างไกลกับห้างเทพนครพาณิชย์ คุณพ่อผมก็มีความสนใจมากขึ้นและคุยกันนานตั้งชั่วโมง ถึงการเป็นมาของโรงเรียนและหลักสูตร ไม่ช้าเรื่องก็ข้องแวะมาถึงตัวผม คุณพ่อผมว่า ลูกคนนี้มันไม่ค่อยเอาถ่านในการเรียนเลย ให้ไปเรียนที่โรงเรียนใหญ่แห่งหนึ่งก็ไม่เห็นได้ผล ท่านจึงได้ตกลงกับคุณครูหลวงสอบ ฯ ให้มาทำการกวดวิชาภาษาอังกฤษแก่ผมที่บ้าน และต่อมาไม่ช้า

คุณพ่อก็นำผมไปฝากเข้าเรียนในโรงเรียนพณิชยการ นับแต่นั้นมา ผมก็นับได้ว่าเป็นลูกศิษย์ของคุณครูหลวงสอบ ฯ โดยตรง

โดยตำแหน่งหน้าที่ในโรงเรียนนั้น คุณครูหลวงสอบ ฯ เป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ สอนภาษาอังกฤษ แต่ตำแหน่งโดยทั่ว ๆ ไปนั้น ท่านปฏิบัติหน้าที่เป็นครูพ่อบ้านแม่บ้าน ไม่ว่าครูคนใดในสาขาวิชาไหนจะป่วยเจ็บ หรือลากิจ คุณครูหลวงสอบ ฯ ก็ไปทำการสอนแทนได้ ไม่ว่าทางโรงเรียนจะบรรจุใครในหน้าที่อะไร ตลอดจนการดูแลสถานที่ ก็ตกเป็นหน้าที่ของคุณครูหลวงสอบ ฯ ทั้งสิ้น คุณครูหลวงสอบ ฯ เป็นผู้ที่อยู่นิ่งเฉยไม่ได้ ชีวิตของท่านจะต้องถูกใช้ให้เป็นประโยชน์ทุกทั่วโมง นอกจากทำการสอนทั้งวันในโรงเรียนแล้วในตอนเย็นจะเห็นคุณครูหลวงสอบฯ ขี่จักรยานไปตามถนนอย่างรีบเร่ง เพื่อไปทำการสอนตามบ้าน ซึ่งถ้าเป็นเด็กไทยท่านก็ไปกวดวิชาให้เหมือนดังที่ท่านได้เคยสอนผม หรือถ้าหากเป็นชาวต่างชาติ ท่านก็ไปสอนภาษาไทยให้ ตกกลางคืนก็รีบบึ่งจักรยานคู่ชีวิตไปสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนกลางคืนที่วัดสามปลื้ม ท่านทำอย่างนี้เป็นกิจวัตรตลอดชีวิตของท่าน

ตลอดเวลาที่ผมเป็นลูกศิษย์ของคุณครูหลวงสอบฯ ผมไม่เคยเห็นท่านแสดงความโกรธ หรือขึ้นเสียงดังกับใครเลย ไม่เคยแสดงตัวเป็นผู้มีอำนาจ อีกทั้งเป็นผู้ที่ใจเย็นและมีความอดทนเป็นเยี่ยม จ้ำจี้จ้ำไชจนนักเรียนเข้าใจในการสอน ฉะนั้นจึงเป็นที่รักใคร่และนับถือของบรรดาศิษย์ทั้งหลายยิ่งนัก เสมือนดังเป็นบิดาบังเกิดเกล้า ไม่ว่าศิษย์นั้นจะยัง

คงเรียนอยู่ หรือได้เรียนจบหลักสูตรและออกมาทำมาหากินได้รับความสำเร็จในอาชีพแล้วก็ตาม ทุกคนต่างมีความทรงจำพร้อมด้วยความรักใคร่นับถือและระลึกถึงด้วยความกตัญญูแด่ "คุณครูที่รัก" คือหลวงสอบถูกระบิล

แม้ในบั้นปลายของชีวิต ที่คุณครูหลวงสอบ ฯ ป่วยด้วยโรคชรา เมื่อลูกศิษย์ทั้งหลายได้ทราบ ก็ชวนกันไปเยี่ยมอย่างมากหลาย เมื่อได้ไปเห็นสภาพบ้านที่คุณครูที่รักพักอาศัยอยู่นั้นทรุดโทรมมาก ก็ได้รวบรวมเงินได้ก้อนหนึ่งนำไปให้ท่านเพื่อทำการซ่อมแซมบ้าน แต่คุณครูหลวงสอบ ฯ กลับนำเงินจำนวนนั้นไปทำบุญด้วยการร่วมสร้างกำแพงส่วนหนึ่งของโรงพยาบาลสงฆ์ ต่อมาท่านก็ได้รับเงินช่วยเหลือจากบรรดาศิษย์ทั้งหลายอีก ท่านก็ขอร้องให้นำเงินนั้นไปสร้างที่พักสงฆ์ โดยอ้างว่า บ้านช่องที่อยู่อาศัยเป็นของนอกกาย พออยู่ได้ก็แล้วกัน แต่การช่วยเหลือผู้อื่นที่เดือดร้อนและมีความต้องการมากกว่าเรานั้น เป็นของจำเป็นและหน้าที่ของพลเมืองดีทั้งหลาย และคุณครูหลวงสอบฯก็ได้ปฏิบัติเช่นนั้นเสมอมาตลอดชีวิตของท่าน

การเกิดแก่เจ็บตายเป็นของเที่ยงแท้ที่ทุกคนต้องประสบ เมื่ออายุของคุณครูหลวงสอบ ฯ ได้ยืนนานมาถึง ๙๔ ปี ทั้งได้ใช้ชีวิตอย่างตรากตรำ บำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณชนทั้งกุลบุตรกุลธิดา อย่างมิได้เห็นกับความเหน็ดเหนื่อย มาโดยตลอดอายุขัย ก็ต้องจบชีวิตลงอย่างสงบ ในท่ามกลางความอาลัยรักของบรรดาศิษย์ ญาติมิตร และผู้รู้จักคุ้นเคยทั้ง

หลาย ถึงแม้ท่านจะจากไป แต่วิชาความรู้ที่ท่านได้ประสิทธิประสาทสั่งสอนประกอบทั้งกุศลกรรมความดีทั้งหลายที่คุณครูหลวงสอบ ฯ ได้ให้ไว้แก่พวกเรานั้น ประดุจดังท่านได้ทิ้งรอยเท้าของท่านไว้บนหิน เป็นเครื่องระลึกถึงคุณงามความดีและบุญคุณที่พวกเราเป็นหนี้ท่านอยู่ตลอดกาล

ขอกุศลอันเกิดแต่กรรมดีทั้งหลายที่คุณครูหลวงสอบถูกระบิลได้ประกอบไว้ในขณะที่มีชีวิตอยู่ จงเป็นอุปถัมภกปัจจัยอำนวยอิฏฐวิบากสมบัติมนุญผล อันเป็นที่เจริญใจแก่คุณครูหลวงสอบถูกระบิล โดยควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพจงทุกประการ เทอญ

นายจรูญ สีบุญเรือง

คำไว้อาลัย

นักเรียนเก่าของโรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง ย่อมจะทราบเป็นอย่างดีว่า คุณครูหลวงสอบฤกระบิล เป็นหนึ่งในจำนวนครูตัวอย่าง ที่พยายามปลุกปั้นให้ลูกศิษย์หมั่นศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ และให้ประพฤติตนเป็นคนดีเพื่อจักได้มีอาชีพเป็นหลักฐาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ผมยังจำได้ว่าถ้าลูกศิษย์คนใดไม่ขะมักเขม้นต่อการเรียนท่านจะตักเตือนว่า เงินที่พ่อแม่หามาเพื่อใช้จ่ายในการศึกษาของลูกนั้นกว่าจะได้แต่ละสตางค์พ่อแม่ต้องออกแรงทำงานเหงื่อไหลตั้งร้อยหยด จึงอย่าให้เสียเงินไปโดยเปล่าประโยชน์ อนึ่ง เพื่อเป็นกำลังใจสนับสนุนให้ลูกศิษย์ขยันหมั่นเรียน ท่านได้จัดการขอใบหมั่นเรียนให้แก่ลูกศิษย์ที่มาเรียนตลอดปีและประกาศเกียรติคุณของผู้ที่ได้รับต่อหน้าที่ประชุมใหญ่ ทำให้บรรดาผู้ขี้เกียจมาโรงเรียนทั้งหลายเปลี่ยนนิสัยเป็นคนขยัน อยากจะได้ใบหมั่นเรียนตาม ๆ กัน ลูกศิษย์คนใดทำความดีผ่าอันตรายช่วยให้คนรอดพ้นจากการจมน้ำตาย ท่านก็ดำเนินการขอพระราชทานเหรียญราชนิยมให้ ทั้ง ๆ ที่เจ้าตัวเองไม่ค่อยจะสนใจเท่าใดนัก และในทางตรงกันข้าม ถ้าพบว่าลูกศิษย์คนใดทำไม่ดี ท่านจะว่ากล่าวตักเตือนและลงโทษตามระเบียบข้อบังคับ การเข้มงวดกวดขันอย่างเคร่งครัดของคุณครูได้ทำให้ลูกศิษย์ได้ดิบได้ดีไปมากมายหลายคน แต่คุณครูก็พอใจกับหน้าที่แจวเรือจ้างจนกระทั่งออกจากราชการ

ในบั้นปลายแห่งชีวิตทราบว่า คุณครูได้พักผ่อนอยู่กับบ้านด้วยความสงบสุข และบำเพ็ญกุศลตามวัดวาอารามเป็นนิจสิน เมื่อท่านต้องมาจากไปไม่มีวันกลับตามสภาพธรรมดาของสังขาร ครอบครัวญาติมิตรตลอดจนลูกศิษย์ผู้อยู่เบื้องหลัง จึงมีความอาลัยระลึกถึง ในการพระราชทานเพลิงศพคุณครูวันนี้ ผมขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณอันประเสริฐของคุณครูจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ.

เยื่อ สุสายัณห์

นักเรียนเก่าพณิชยการ รุ่นปี พ.ศ. ๒๔๗๑

ด้วยความเคารพ รัก และอาลัย ท่านอาจารย์

ในระหว่างปลาย พ.ศ. ๒๔๖๙ ถึงต้น พ.ศ. ๒๔๗๒ ผมเรียนที่โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง ถนนสี่พระยา เมื่ออยู่ที่โรงเรียนมักจะได้เห็นสุภาพบุรุษท่านหนึ่ง ท่าทางแข็งแรง สวมแว่นสายตา แต่งกายเรียบร้อยตามความนิยมของสมัยนั้น คือ นุ่งผ้าโจงกระเบน สวมเสื้อนอกสีขาวคอปิด กระดุม ๕ เม็ด (เหมือนเสื้อเครื่องแบบข้าราชการพลเรือนสมัยนี้) สวมหมวก สวมถุงเท้ายาวและรองเท้า ขี่รถจักรยานสองล้อ มาและกลับจากโรงเรียน ท่านผู้นี้ คือ ท่านอาจารย์ หลวงสอบฤๅกระบิล อาจารย์ผู้ปกครองของโรงเรียน

ทั้ง ๆ ที่ท่านอาจารย์มีภาระมากเกี่ยวกับงานธุรการของโรงเรียนในฐานะอาจารย์ผู้ปกครอง อันเป็นงานรับผิดชอบที่หนักและเต็มมืออยู่ตลอดเวลา ท่านก็ยังอุตส่าห์ปลีกเวลามาสอนวิชาการต่าง ๆ แก่นักเรียนและคอยตักเตือน อบรม ให้นักเรียนกระทำแต่ความดี ผลจึงปรากฏว่านักเรียนที่ได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอน ตักเตือน อบรม ของท่าน ต่างประสบความสำเร็จในชีวิต และเจริญรุ่งเรืองในวงการอาชีพแขนงต่าง ๆ ดังเป็นที่ประจักษ์อยู่ทุกวันนี้

ท่านอาจารย์เป็นอาจารย์ที่นักเรียนทุกคนรักและเคารพ ท่านมีน้ำใจเปี่ยมด้วยความเมตตาปรานีต่อนักเรียนทั่วหน้ากัน พระคุณของท่านมีมากมาย ไม่สามารถพรรณนาได้หมดสิ้น แม้ชีวิตและร่างกายของ

ท่านจะดับสูญไปแล้วตามอายุขัยซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ พระคุณของท่านก็จะยังคงประทับอยู่ในจิตใจของบรรดานักเรียนผู้เป็นศิษย์ของท่านต่อไปอีกชั่วกาลนาน

ผมขอตั้งจิตอธิษฐาน ขอกุศลกรรมทั้งหลายที่ท่านอาจารย์หลวงสอบถูกระบิลได้ประกอบไว้ในชาตินี้ จงส่งให้ท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพเทอญ

นายจินตา บุณยอาคม

อาลัย

คุณครูหลวงสอบฎูกระบิล (เหียน เกตุนุติ)

คุณครูหลวงสอบฎูกระบิลได้ประกอบอาชีพเป็นครูตั้งแต่เริ่มแรกถึงสุดท้าย และได้ดำรงตนเป็นครูตัวอย่างที่ดีที่สุดคนหนึ่ง เมื่อ ๖๐ ปีมาแล้วคุณครูสอนประจำที่โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วแจ่มฟ้า (แก้วฟ้าล่าง) โรงเรียนวัดจักรวรรดิราชาวาสเปิดสอนพิเศษภาษาอังกฤษในตอนค่ำ คุณครูก็ได้ไปสอนภาษาอังกฤษที่บ้านด้วย ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าโรงเรียนนี้ จำได้ว่ามี ๓ ชั้น ผู้เขียนได้เรียนในชั้นปีที่ ๒ เมื่อผ่านชั้นปีที่ ๒ ก็ขึ้นมาเรียนชั้นปีที่ ๓ ซึ่งคุณครูเป็นผู้สอน ในชั้นนั้นยังแบ่งเป็นรุ่น ก. ซึ่งเรียนสูงหน่อย และรุ่น ข. ซึ่งเรียนต่ำกว่า ในสมัยนั้นเด็กนักเรียนมีอายุมาก ๆ ทั้งนั้น เช่นนักเรียน ม.ศ. ๓ มีอายุตั้ง ๒๐ ปี หรือมากกว่านั้น ส่วนชั้นรองลงไปก็มีอายุลดต่ำตามลำดับ สำหรับโรงเรียนสอนภาษาอังกฤษกลางคืนเปิดรับทั่วไป นักเรียนมีอายุไม่ใกล้เคียงกัน บางคนทำงานตามห้างร้านแล้วก็มาเรียน บางคนมีครอบครัวแล้วก็มาเรียน นอกจากนั้นความรู้พื้นฐานไม่เท่ากัน เมื่อเลื่อนชั้นขึ้นไปก็อยู่แถวหลัง นักเรียนชั้นเก่านั่งแถวหน้าเต็ม ใคร ๆ ก็อยากมาเรียนห้องปีที่ ๓ เพราะคุณครูมีชื่อว่าสอนดี คุณครูสอนภาษาไทยแก่ฝรั่งหลายแห่ง พูดฝรั่งคล่องแคล่ว เป็นที่รู้จักทั่วไป ในขณะนั้นคุณครูมีบรรดาศักดิ์เป็นขุน-

สอบฎูกระบิล

คุณครูเน้นการอ่านการพูดว่า ต้องวางสำเนียง แอ๊กเซ่น accent ให้ถูกต้องสำเนียงตัว s ตัว z ตัว th ตัว f ตัว v ตัว j ตัว l ตัว r เหล่านี้ให้พูดบ่อย ๆ เพื่อลิ้นกระดกได้รวดเร็ว ท่านบอกว่าถ้าจะอ่านหรือพูดวางสำเนียงไม่ถูก ฝรั่งจะไม่เข้าใจเลย ในการแต่งเรื่องให้อาศัยไวยากรณ์ ใช้ไวยากรณ์แยกความว่า อะไรเป็นประธาน กิริยา และกรรม

เมื่อเรียนจบถึงชั้นผู้ใหญ่ หนังสือเรียนก็เปลี่ยนยากขึ้น ในตอนท้ายของหนังสือ Blackie's มีบทเพลง Old Folks At Home ท่านอุตส่าห์สอนให้ร้องเพลงพร้อม ๆ กัน ดูสนุกสนานร่าเริง

ในสมัยนั้นเกิดสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ท่านได้นำศัพท์เกี่ยวกับสงครามมาให้เรียนรู้ เช่น คำว่า สงคราม ประกาศสงคราม เรือใต้น้ำ เรือพิฆาต ปืนใหญ่ ปืนเล็ก สนามเพลาะ ระดมยิงด้วยปืนใหญ่เหล่านี้เป็นต้น เมืองไทยก็ประกาศสงครามกับเขาด้วย แถมแปลข่าวรอยเตอร์สนุกกันใหญ่

คุณครูมีวิธีสอนอย่างประหยัดเวลา คือ ในเวลาที่สอนนักเรียนพวก ก. ท่านให้พวก ข. ทำแบบฝึกหัด ถ้าสอนพวก ข. ก็ให้พวก ก. ทำแบบฝึกหัดสลับกันไป เวลาท่านตรวจแบบฝึกหัดในห้องเรียน ท่านเห็นคำไหนผิดท่านก็ขีด ๆ เรื่อยไป ถ้าเห็นข้อไหนทำถูก ท่านก็เขียนตัวอักษร r ตัวเล็ก ถ้าถูกหมดไม่มีเส้นขีดเลยก็เขียนอักษร R ตัวโต นักเรียนคนใดถ้าได้เครื่องหมายขีด ต้องไปเขียนแก้มาใหม่ นักเรียนบางคน

อาจจะรู้ผิดเพราะอะไรด้วยตนเอง หรือถามเพื่อนใกล้เคียงว่าผิดเพราะอะไรแล้วก็เขียนใหม่ให้ตรวจ นักเรียนบางคนส่งไปให้ตรวจ ๓ ครั้ง ๓ หนก็ผิดกลับมาอีก ยังไม่รู้ว่าผิดเพราะอะไร ถึงขั้นนี้ท่านบอกให้ แล้วให้เขียนใหม่

คุณครูแต่งกายเรียบร้อยอยู่ในระเบียบวินัย นุ่งผ้าพื้นเป็นประจำ สวมเสื้อขาว เกี่ยวขอที่คอ กลัดกระดุม ๕ เม็ด ตลอดเวลาที่เดินทางและอยู่ในห้องเรียน ท่านใช้จักรยานเป็นพาหนะ ถ้าฝนตกคุณครูก็ใช้เสื้อฝนคลุม ท่านบอกว่าฝรั่งถือการตรงเวลาเป็นเรื่องสำคัญ ฉะนั้นท่านมาโรงเรียนก่อนเวลาเปิด และเข้าห้องเรียนตรงเวลา นอกจากนั้นท่านใช้พาหนะของท่านเป็นประจำ จึงสามารถทำงานได้ตรงเวลาเสมอ

คุณครูเป็นคนประหยัด ไม่เที่ยวเตร่ ไทยทำไทยใช้ ชอบสูบบุหรี่ใบตอง ในระยะหลังเลิกสูบ ในห้องเรียนบางคราวบ่นว่าคัดจมูกพูดไม่ค่อยออก ก็ต้องเอายานัตถุ์มาเป่า นักเรียนได้กลิ่นพากันจามน้ำตาไหล ท่านสอนทั้งกลางวันและกลางคืน อดทนไม่กลัวเหน็ดเหนื่อย พอใจในการงานที่ทำ สรุปความเป็นครูตัวอย่าง

ต่อมาผู้เขียนมีโอกาสพบท่านเสมอ ขึ้นปีใหม่ได้ไปทำความเคารพคุณครูเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ในตอนต้นพบท่านที่บ้านก็เห็นเดินเหินแข็งแรง ต่อมาท่านนั่งรับแขกไม่เดิน ต่อมาท่านนอนรับแขกเมื่อปี ๒๕๑๖ ผู้เขียนได้ไปเยี่ยมเคารพ เวลากราบลา ท่านให้พรและแถมท้ายว่า คงจะไม่พบกันอีกแล้ว ท่านก็ยังอยู่ตลอด พ.ศ. ๒๕๑๗ และ

ค่อนปี ๒๕๑๘ ในตอนท้ายผู้เขียนไปเยี่ยม ท่านนอนหลับตา คุณประไพ จันทรสกุล บุตรี ได้ร้องบอกคุณพ่อว่า ผู้เขียนมาเยี่ยม ท่านเปล่งอุทาน ว่า "คุณหลวง" แล้วหลับตาเงียบไปอีก รู้สึกว่าท่านยังมีสติและความทรงจำดี ทั้ง ๆ ที่สังขารจะวิปริต เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว ท่านสิ้นชีพไปอย่างสงบ เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๘ คำนวณอายุได้ ๙๓ ปี ๙ เดือน ๘ วัน

คุณครูทำหน้าที่ครูมาช้านาน เป็นที่น่าปลื้มปีติว่ามีศิษยานุศิษย์มากมายหลายคนได้ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน ทุกคนยังระลึกถึงคุณครูอยู่

ขออำนาจแห่งกุศลความดีที่คุณครูได้สะสมไว้ตลอดมา จงเป็นผลส่งให้ดวงวิญญาณอันกอปรด้วยคุณธรรมได้ประสบถึงซึ่งสุคติ และทิพย์สมบัติในสัมปรายภพนั้นเทอญ

หลวงศรีปรีชาธรรมปาฐก

คำไว้อาลัย

ผมเป็นศิษย์เก่าพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง รุ่นที่ต้องไปอาศัยเรียนที่วัดหัวลำโพง เริ่มเข้าเรียนปี ๒๔๗๒ จบปี ๒๔๗๖ คือใช้เวลา ๕ ปีในโรงเรียน สมัยนั้นหลักสูตรพาณิชยการมี ๕ ปี รับนักเรียนสำเร็จมัธยม ๓ เข้าเรียนชั้นปีที่ ๑ ผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร ๕ ปีนี้ได้ประกาศนียบัตรมัธยมบริบูรณ์พณิชยการ (ม. ๘ พณิชยการ) นักเรียนทั้งโรงเรียนมีประมาณ ๓๐๐ คน อาจารย์เป็นชาวอังกฤษชื่อ Mr. A. G. Beaumont อาจารย์หลวงสอบฤกระบิลเป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่

พวกรุ่นผมต้องอาศัยเรียนอยู่ที่วัดหัวลำโพง ๒ ปีแล้วจึงมาต่อที่วัดแก้วฟ้าล่าง ระหว่างที่เรียนอยู่ที่วัดหัวลำโพงก็ได้มีโอกาสพบอาจารย์หลวงสอบฤกระบิลเป็นครั้งคราวเมื่อท่านไปตรวจตราดูแลที่นั่น และในเมื่อมีการประชุมหรือทำกิจกรรมพร้อมกันทั้งโรงเรียนที่วัดแก้วฟ้าล่าง ในการเดินทางจากวัดหัวลำโพงมาที่วัดแก้วฟ้าล่าง พวกผมต้องเดินแถวกันมา ที่จริงสมัยนั้นก็มีรถเมล์ขาววิ่งถนนสี่พระยาแล้ว แต่การเดินทางด้วยเท้าจากวัดหัวลำโพง มาวัดแก้วฟ้า นี่เป็นเรื่องธรรมดา บางครั้งอาจารย์หลวงสอบฤกระบิลก็เป็นผู้ควบคุมแถวพวกผมโดยท่านขี่จักรยานคู่ชีพของท่าน วันไหนมีประชุมทั้งโรงเรียนที่วัดแก้วฟ้าล่าง นักเรียนได้รับอนุญาตให้เดินทางมากันเองโดยไม่ต้องเดินมาเป็นแถว พวกเราก็เดินลัดเลาะมาตามสวน ประเดี๋ยวเดียวก็ถึง

พูดถึงจักรยานคู่ชีพ สมัยนั้นนักเรียนจำนวนมากใช้จักรยานเป็นพาหนะมาโรงเรียน มีครูอาจารย์ ๒ ท่านที่ใช้จักรยาน ครูซู่เฮง (สอนภาษาจีน) และอาจารย์หลวงสอบฤกระบิล ลักษณะจักรยานของท่านมีแฮนด์สูง ทำให้ท่านนั่งขี่ตัวตรง สมัยนั้นท่านสวมเสื้อนอกคอตั้ง นุ่งผ้าม่วง สวมถุงน่องรองเท้า บางวันที่มีการฝึกอบรมลูกเสือท่านก็แต่งเครื่องแบบผู้บังคับบัญชาลูกเสือ ทราบว่าท่านขี่จักรยานมาโรงเรียนตั้งแต่ก่อนหน้ารุ่นผม ตลอดเวลา ๕ ปีระหว่างรุ่นผมก็เห็นท่านใช้จักรยานคู่ชีพของท่าน และคงจะใช้เรื่อยมา แม้กระทั่งได้เกษียณอายุพ้นหน้าที่ราชการไปแล้ว

เมื่อรุ่นผมได้ย้ายมาเรียนที่วัดแก้วฟ้าล่างแล้ว ก็ได้มีโอกาสใกล้ชิดกับอาจารย์หลวงสอบฤกระบิลมากขึ้น ท่านดำรงตำแหน่งผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ หน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของท่านก็คือ การปกครอง ท่านมีหน้าที่ต้องอบรมสั่งสอนพวกเราเป็นประจำ ท่านเป็นผู้นำสวดมนต์เอง สวดมนต์เสร็จท่านก็สวดพวกเราต่อ พวกเราที่เคยถูกท่านสวดมาต่างก็ได้ดิบได้ดีกันไปเป็นจำนวนมาก อาจารย์หลวงสอบฤกระบิลเป็นผู้มีความรู้ภาษาอังกฤษดีมาก ท่านได้ใช้เวลาว่างจากหน้าที่ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่สอนพวกเราด้วย เป็นเรื่องที่เราคุยถึงท่านกันมาว่า ท่านสอนเราอ่านวันที่บรรทัดเดียวหมดชั่วโมง ท่านเอาจริงเอาจังในการสอนมาก ศิษย์ของท่านทุกคนจึงชอบให้ท่านสอน ท่านเป็นครูที่ให้ความรักและความเป็นกันเองกับศิษย์ทุกคน ศิษย์ของท่านเมื่อจากโรงเรียนไปแล้ว จึงมีแต่จะกล่าวขวัญระลึกถึงพระคุณความดีของท่านตลอดมา

บรรดาศิษย์ ได้ทราบข่าวการถึงแก่กรรมของอาจารย์หลวงสอบ-ถูกระบิลด้วยความเศร้าสลด นับว่าในวงการศึกษาพณิชยการได้สูญเสียบรมครูที่เก่าแก่ที่สุดของเราไป ศิษย์ทุกคนขออธิษฐานให้บุญกุศลที่ท่านได้ประกอบเป็นกรรมดีไว้แก่ศิษย์ทั้งหลาย ประกอบกับบุญกุศลที่พวกเราศิษย์ของท่านที่ได้ประกอบเป็นกรรมดีไว้ จงเป็นผลานิสงส์ส่งให้วิญญาณของ อาจารย์หลวงสอบถูกระบิล ที่เคารพรักอย่างสูง บรรลุถึงซึ่งความเกษมสำราญในสัมปรายิกภพโน้น เทอญ

ธรรมนูญ อัคคพาณิช
ผู้อำนวยการวิทยาลัยพณิชยการพระนคร

แด่คุณครูผู้มีพระคุณแก่ศิษย์

เมื่อราวกลางเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ ผมได้ถูกคุณแม่พาไปเข้าเรียนในโรงเรียนหลวงเป็นครั้งที่สอง (ครั้งแรกที่โรงเรียนวัดสามจีน หรือวัดไตรมิตร ฯ ในปัจจุบัน) ที่วัดแก้วฟ้า สี่พระยา ณ ตึกแพพิศโยทิศ ซึ่งเป็นโรงเรียนพณิชยการ วัดแก้วฟ้าล่าง เป็นโรงเรียนสายวิสามัญ (อาชีวะ) ในขณะนั้น คู่กับโรงเรียนเพาะช่าง บุคคลแรกที่ผมรู้จักในโรงเรียนนั้นก็คือ คุณครูหลวงสอบถูกระบิล เพราะท่านเป็นอาจารย์ผู้ปกครอง และเป็นเจ้าหน้าที่ผู้ใหญ่ผู้รับสมัครนักเรียนเองโดยตรง มีอาจารย์ เจย์.ซี.เยม. (เคยเป็นพระอาจารย์ของล้นเกล้า ฯ รัชกาลที่ ๖) เป็นอาจารย์ใหญ่ ผมได้เรียนและได้รับการอบรมสั่งสอนกับคุณครูหลวงสอบ ฯ ท่านเป็นเวลา ๕ ปีเศษ คือ ตั้งแต่ชั้นเตรียม ก. เตรียม ข. ประถม ๑. ประถม ๒ ประถม ๓ (ซึ่งเทียบชั้นมัธยม ๖) พอขึ้นชั้นมัธยมพณิชยการปีที่ ๑ ได้ไม่เต็มเทอม ก็ถูกคัดเลือกตัวไปเรียนที่โรงเรียนพณิชยการ วัดสามพระยา (ขณะนั้น ทางวัดแก้วฟ้ามีท่านอาจารย์โบมอนต์ เป็นอาจารย์ใหญ่) โดยมีคุณหลวงศิริวุฒิศาสตร์พิทย์ เป็นอาจารย์ใหญ่ ตามโครงการขยายโรงเรียนพณิชยการของกระทรวงธรรมการในขณะนั้น เป็นอันว่าในการเรียนอยู่โรงเรียนรัฐบาลด้วยกันแล้ว ผมเรียนที่โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่างมากที่สุด และได้เรียนภาษาอังกฤษกับคุณครูพร้อมกับถูกหัดแถวลูกเสือ ถูกตีเพราะ

ขี้เล่นขี้คุยในชั้นและในแถวมากกว่าใครเพื่อน เพราะเป็นนักเรียนตัวเล็กแต่ซนเป็นเซียน ซึ่งก็ไม่ถึงแก่น่าเอียนเหมือนนักเรียนเกเรสมัยนี้ เพราะไม่มีความเป็นอันธพาลหรือการชกต่อย หรือกระด้างดื้อดึงกับครูบา-อาจารย์ถึงขั้นยกพวกยิงกันขว้างระเบิดกัน รุมทำร้ายคนที่ไม่เกี่ยวข้อง ถึงแม้จะอยู่คนละโรงเรียนเหมือนปัจจุบันนี้

ที่ผมถูกคุณครูท่านเคี่ยวท่านตีก็เพราะเวลาท่านเข้าห้องสอนภาษาอังกฤษ ท่านจ้ำจี้จ้ำไชอยู่นั่นแล้ว เพียงแต่เริ่มต้นเขียนวันที่เป็นภาษาอังกฤษ นอกจากการสะกดให้ถูกต้องแล้ว ยังต้องอ่านออกเสียงให้ถูกต้องด้วย ดังนั้นกว่าท่านจะไล่มาถึงผม ๆ จึงแอบคุยแอบเล่นหยอกล้อกับเพื่อนเสียก่อนนี่อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งก็ คือ วันเสาร์ซึ่งต้องแต่งตัวลูกเสือเต็มที่ หัวเข็มขัดเครื่องหมายเหล่าจะต้องขัดทำเรียบร้อยขึ้นเงางาม เสื้อกางเกงจะต้องรีดทำสะอาดแล้ว เวลาตอนบ่ายท่านยังให้ฝึกเดินแถวอย่างจริงจังเหมือนฝึกแถวทหาร เดินแถวกลางแดดเปรี้ยงตอนบ่าย ตั้งแต่หน้าวัดแก้วฟ้าไปจนถึงสุดถนนสี่พระยาหน้าวัดหัวลำโพงไปกลับ ในถนนที่มีแต่ฝุ่น เพราะโรยด้วยกรวดหินไม่ได้ราดยางเหมือนเดี๋ยวนี้ ไม่แต่เท่านั้น เมื่อเดินกลับมาถึงโรงเรียนแล้วก็ต้องตรงเข้าห้องประชุมทันที ทั้งที่ไม่มีพัดลม ไม่มีแอร์ แต่ต้องเข้าไปแออัดกันทั้งเหงื่อเพื่อสวดมนต์จนกว่าจะจบ จบแล้วท่านจะต้องเทศนาอบรมอีกเป็นเวลาไม่น้อยกว่าครึ่งชั่วโมง อันนี้ที่เป็นเหตุให้ผมทำบาปกับท่าน คือ แอบหลบออกทางหลังหนีประชุมมาทางบ้านนายผ่องภารโรง จนเป็นเหตุให้ท่านต้องวิ่งตามล่า

พวกเราทางหลังโรงเรียนเป็นการใหญ่ ทำให้ท่านต้องเหน็ดเหนื่อยซ้ำขึ้นอีก เพราะไหนจะต้องหัดนำเราเดินแถวด้วย ตะโกนไปด้วยในแถว แล้วยังต้องเข้าห้องประชุมสวดมนต์นำพวกเรา และยังสั่งสอนอบรมพวกเราอีก ดังนั้น เมื่อท่านไล่จับใครได้แล้ว ท่านก็จะนำตัวมาตีและอบรมสั่งสอนในห้องประชุมว่า

"ศิษย์ที่ไม่เคารพอาจารย์นั้น ยากที่จะประสบความสำเร็จในวิชาการ ความเคารพอาจารย์นั้น เป็นสิริมงคลแก่ตน และเป็นทางส่งเสริมให้สำเร็จการศึกษาโดยเร็ว"

"อาจารย์อาจมีข้อบกพร่องบ้างซึ่งเป็นธรรมดาของสามัญชน ก็อย่าได้เก็บมาเป็นเครื่องลดหย่อนความเคารพในตัวท่านเลย"

"พึงเคารพผู้ใหญ่ ยำเกรงเพื่อนฝูง และเมตตาอารีต่อผู้น้อย"

"เพราะผู้ใหญ่เปรียบเหมือนหลังคาบ้านช่วยคุ้มหัว เพื่อนฝูงเหมือนฝาผนังประตูหน้าต่างบ้าน ช่วยป้องกันอันตราย ส่วนผู้น้อยกว่าเหมือนพื้นบ้าน ช่วยเป็นฐานรองรับ หากคนทั้ง ๓ พวกรักเรา ก็เหมือนเราได้อยู่บ้านที่มีหลังคาฝาผนังประตูหน้าต่างและพื้นที่เรียบร้อย ย่อมให้ความสุขความร่มเย็นแก่เราผู้อาศัย ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใด ขอให้จำไว้"

"การทำผิดย่อมเป็นวิสัยของนักเรียนที่ยังไม่รู้จักคิด แต่ความผิดเป็นบทเรียนและทำให้คนฉลาดขึ้น ซึ่งเราสามารถทำใหม่ให้ถูกได้ แต่คนที่ไม่รู้จักตัดสินใจนั้น ไม่มีทางทำอะไรให้สำเร็จได้เลย ฯ ล ฯ"

เหล่านี้เป็นคำอบรมที่ท่านทำโทษแล้วสอนไป ท่านมีปกติวิสัยเป็นครูโดยวิญญาณอันแท้จริง แม้ท่านจะตีด้วยไม้บรรทัดหนา ๆ และใช้สันตีที่ฝ่ามือซ้ายไม่สู้เบานัก แต่ก็ทำให้พวกเรารักและลืมท่านไม่ลง แม้ออกมาเรียนต่อในมหาวิทยาลัย ประกอบอาชีพเป็นหลักฐานกันแล้ว เพราะอะไร ? เพราะท่านตีเราเหมือนนายช่างหม้อที่ตีหม้อให้เป็นรูปงาม

“**คำสอนที่ดีมีค่ากว่าทองเป็นอันมาก**” ผมเชื่ออย่างนี้ คำสอนที่ดีไม่เคยเป็นอันตราย แม้จะเจ็บตัวเจ็บมือบ้างในขณะนั้น แต่ถ้าจำได้แล้วเก็บเอามาคิดเมื่อโตแล้ว จะเห็นจริงว่ายิ่งกว่าทอง เพราะทองอาจให้คุณให้โทษได้เท่า ๆ กัน แต่คำสอนของครูมีแต่คุณไม่มีโทษ ขอได้โปรดช่วยกันคิดดูว่าจริงหรือไม่ ?

เมื่อออกมารับราชการแล้ว ไม่ว่าลูกศิษย์จะไปลาบวช หรือมีพิธีมงคลอะไรทั้งของตัวและลูกหลาน แม้เราไปกราบเรียนด้วยความคารวะเพียงเพื่อเป็นสิริมงคล ท่านก็ต้องดั้นด้นไปทุกงาน ไม่ว่าฝนตกฟ้าร้องอย่างไร ผมเองจำได้เมื่ออยู่สำนักนายกปี ๒๔๘๐ ได้มีโอกาสลาราชการบวชที่วัดสัมพันธวงศ์ (วัดเกาะ) ได้นำดอกไม้ธูปเทียนไปกราบเรียนลาบวชต่อท่านตามวิสัยศิษย์อาจารย์ ท่านก็ยังอุตส่าห์สละเวลาไปในงานบวช อยู่กระทั่งเสร็จพิธี มีฝนตกอย่างหนักกระทั่งน้ำท่วมบริเวณลานพระอุโบสถ ทำให้ท่านกลับบ้านป่วยเป็นไข้หวัดไป ผมไม่สบายใจเมื่อมาทราบในภายหลัง จึงตั้งใจไว้อย่างมากว่าถ้ามีโอกาสแล้วจะหาทางสนองคุณท่านไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งให้จงได้

ดังนั้น เมื่อได้รับโอกาสที่ทางสมาคมนักเรียนเก่าพณิชยการเลือกตั้งให้เป็นนายกสมาคม ก็พอดีระหว่างนั้นท่านมีอายุครบ ๘๐ ปี จึงเสนอคณะกรรมการสมาคม ฯ ขอจัดงานรดน้ำทำบุญอายุท่านที่โรงเรียนพณิชยการพระนคร อันสมาคมได้อาศัยอยู่ในขณะนั้น ซึ่งท่านอาจารย์ใหญ่ก็ได้ให้ความอนุเคราะห์ด้วยดี มีลูกศิษย์พณิชยการหลาย ๆ รุ่นได้มาร่วมงานในวันนั้น ได้เงินที่ทุกคนศรัทธาจะบริจาคเพื่อให้ท่านเก็บไว้ใช้สอยในยามชรา แต่ท่านกลับตอบว่า ท่านไม่อด ในหลวงเลี้ยงท่านอยู่แล้ว (มีบำนาญ) ดังนั้น เงินที่มอบให้ท่าน ๆ จึงถือโอกาสเอาไปทำบุญเสียหลายแห่งสมใจ แต่ผมเองไม่สบายใจ เพราะถูกเพื่อนฝูงต่อว่า ดังนั้นในเวลาต่อมาเมื่อมีผู้ที่ทราบเรื่องส่งเงินมาสมทบภายหลังอีก เพื่อนรุ่นพี่ที่ต่อว่าก็พากันบอกว่า อย่าเอาไปให้ท่านอีกเลย ให้เอาไปช่วยซ่อมแซมบูรณะบ้านที่ท่านอยู่อาศัยให้ดีขึ้นดีกว่า ผมพร้อมด้วยคุณพิจินต์และเพื่อนอีก ๒ – ๓ คน จึงได้ไปหาท่านที่บ้านพักตรอกตึงง่วนส่วย เห็นเสาบ้านที่เป็นเรือนของท่านพักอาศัยเหลือแต่แก่น ข้างล่างใต้ถุนน้ำก็เจิ่งนองไปทั่ว รั้วบ้านก็ไม่แข็งแรง แต่มีรถยนต์วิ่งผ่านเข้าออกมาก จึงได้ตัดสินใจกราบเรียนขออนุญาตท่านที่จะทำการซ่อมแซมให้ โดยมอบให้คุณพิจินต์ อรัญนาถ เป็นแม่กองงานช่วยจัดการ แม้ว่าเงินบริจาคในมือเราจะมีไม่พอ แต่ก็อาศัยแรงกตัญญูที่รู้คุณครูของพวกเพื่อน ๆ รุ่นพี่ ๆ ที่สนับสนุน บุญที่พวกเราตั้งใจทำสนองให้แก่คุณครูท่านในยามชรา เพื่อให้ได้มีที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยหน่อย จึงสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซื้อทีวีได้ในราคา

ถูก จากห้างเทพนครพานิชให้ท่านไว้ดู ๑ เครื่อง เอาน้ำออกบริเวณใต้ถุนบ้านทั้งหมด แล้วใช้ทรายถมที่ถมให้ทั่วทำรั้วและประตูบ้านใหม่ เป็นที่พอใจของบรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายที่ได้ทราบข่าว และทำให้คุณครูได้อยู่สุขสบายขึ้นบ้าง ทั้งนี้ทั้งนั้นเพราะอะไร ?

เพราะว่า **ช้างแก้วม้าแก้วขุนคลังแก้ว หรือแม้ที่สุดนางแก้วนั้นเมื่อรวมกันแล้ว ยังสู้คุณครูแก้วไม่ได้ ครูแก้วเพียงคนเดียวสามารถสร้างลูกศิษย์แก้วเป็นคนดี เป็นประธานศาลฎีกา องคมนตรี รัฐมนตรี เลขาธิการสภา ฯ สมาชิกสภา ฯ ปลัดกระทรวง นายพลทั้ง ๓ กองทัพ อธิบดี นายธนาคารใหญ่ พ่อค้าใหญ่ ฯ ล ฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นที่คนดีมีคุณธรรมเป็นประโยชน์แก่สังคมทั้งนั้น เป็นจำนวนพัน ๆ คนขึ้นไป** แม้ตัวท่านเองจะเป็นครูแก่ ๆ อยู่ในบ้านเก่า ๆ จนตาย

คุณครูหลวงสอบ ฯ เป็นคุณครูที่มีวิญญาณครูอย่างบริสุทธิ์บริบูรณ์เต็มเปี่ยมทุกประการ ตั้งแต่รับราชการ – เมื่อหนุ่มจนกระทั่งชราครบเกษียณอายุแล้ว อยู่กับบ้านก็มิได้ทิ้งวิญญาณครู ท่านผู้รู้ ซึ่งเคยเรียนภาษาอังกฤษกับท่านเพียงชั่วครั้งคราว เมื่อท่านสอนภาษาอังกฤษกลางคืนที่วัดจักรวรรดิราชาวาส ยังเขียนประกาศเกียรติคุณของท่านอย่างเปิดเผยและจริงใจแม้ ในขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ ท่านผู้นั้น คือ คุณ ท. เลียงพิบูลย์ (ในชุดกฎแห่งกรรม) **คุณครูไม่เคยสะสมอะไรในชีวิต ยิ่งไปกว่าสร้างสมคุณธรรมและความรู้ให้แก่ลูกศิษย์** อุทิศชีวิตทำตนเป็นตัวอย่างครูที่ดีโดยทุกวิถีทาง

ครูที่ดีมิใช่ให้แต่เพียงความรู้ การอบรมและให้วัตรปฏิบัติที่เกี่ยวกับศีลธรรมและคุณธรรมทางจิตใจ ให้แก่ศิษย์ไปด้วยในตัวนั้น เป็นสิ่งสำคัญอันประเสริฐในชีวิตจิตใจของครู ที่จะ "**อบ**" ให้ **หอม** "**รม**" ให้ **ติดแน่น** เป็นนิสัยและจิตใจแก่ศิษย์ ปัจจุบันนี้เรามีอาจารย์กันเกลื่อนไปหมด ไม่ว่าในสาขาวิชาอะไร แต่เราจะมี "**ครูแก้ว**" ที่ประเสริฐอย่างเช่นคุณครูหลวงสอบ ฯ นี้สักกี่คน พอที่จะทำให้นักเรียนนักศึกษาสมัยนี้เขาเรียกครูอาจารย์ได้เต็มปาก ไม่เรียกเพียงว่าผู้บรรยายในวิชาหนึ่งวิชาใดเท่านั้น กันอย่างที่เป็นอยู่ขณะนี้

ผมขอกราบคารวะวิญญาณอันประเสริฐของคุณครูแก้ว หลวงสอบฯ ถูกระบิลลงบนร่างอันไร้สาระ ซึ่งกำลังจะถูกเผาไหม้ลงในไม่ช้านี้เป็นครั้งสุดท้าย แต่ดวงใจของผมยังคงกราบคุณธรรมและพระคุณของคุณครูอยู่ทุกวัน เวลาก่อนนอน ขอผลบุญกุศลที่คุณครูได้ทำไว้ ให้แก่บรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลายก็ดี ที่บุตรธิดาและญาติมิตร ศิษย์ ได้ทำอุทิศไปให้ทั้งมวลก็ดี จงเป็นผลปัจจัยให้คุณครูไปสู่สุคติในสัมปรายภพประสบแต่ความสงบ ความสะอาด ความสว่าง อันเป็นทางไปสู่นิพพานในเวลาอันใกล้นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณท่านเจ้าภาพที่ให้เกียรติ และโอกาสผมได้เขียนถึงคุณครูในหนังสือนี้ แม้เป็นเวลาอันกระชั้นที่สุด

มนู ยูประพัฒน์

อดีตนายกสมาคมนักเรียนเก่าพาณิชยการ

ครูตัวอย่าง

ท. เลียงพิบูลย์

เมื่อข้าพเจ้าได้ทราบข่าวจาก คุณเธียร รักษ์วณิชพงศ์ ว่าหลวงสอบฤกระบิล ครูที่เรารู้จักกันทั่วไปว่า ท่านเป็นผู้ควรแก่การเคารพบูชาเทิดทูนท่านไว้ในฐานะเป็นผู้มีพระคุณ ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ทำให้ศิษย์ทั้งหลายและผู้คุ้นเคยกับท่านเศร้าสลดใจ อาลัยในชีวิตครูของท่านที่ได้ปฏิบัติตัวอย่างคุณงามความดีของท่านประทับแนบแน่นอยู่ในหัวใจของศิษย์ ไม่มีศิษย์ใดจะลืมได้ ส่วนสังขารเป็นของธรรมดาจะต้องดับไปด้วยกันทุกคน แต่ความดีของท่านได้ปฏิบัติไว้ในเวลาอันยาวนานนั้นจะไม่มีวันตายจะอยู่เคียงคู่กับการศึกษาของชาติไทยตลอดไป

ศิษย์ของท่านซึ่งในปัจจุบันนี้เป็นข้าราชการตำแหน่งสูงทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ และที่เป็นพ่อค้าจำนวนไม่น้อยต่างก็พากันเศร้าใจอาลัยในการปฏิบัติหน้าที่ของครูดีเด่น ควรเป็นตัวอย่างแก่อนุชนรุ่นหลังทราบว่าศิษย์ของท่านได้รับการฝึกฝนอบรมวิชาความรู้ ท่านทุ่มเทเวลาชีวิตและจิตใจ ทั้งให้ความรู้อบรมตลอดทั้งศีลธรรมมนุษย์ธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต เพื่ออนาคตของศิษย์จะได้นำไปปฏิบัติประกอบอาชีพเป็นพลเมืองดีของชาติต่อไป

ข้าพเจ้านึกถึงชีวิตครูของท่านในบั้นปลาย ศิษย์บางคนเมื่อทราบข่าวว่าท่านได้จากโลกนี้ไปแล้วก็น้ำตาตก เพราะนึกถึงความดีของท่านที่

ท่านได้ทำประโยชน์แก่ประเทศชาติ ช่วยฝึกช่วยขัดเกลาให้ศิษย์เป็นพลเมืองดีมาแล้วมากมาย พวกศิษย์ก็มีความกตัญญูกตเวทีต่อท่าน ด้วยผลความดีเด่นของท่านได้ประกอบขึ้นในชีวิตครูตลอดเวลา

เมื่อพูดถึงคุณหลวงสอบ ฯ ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงตัวเองเมื่อสมัยวัยรุ่น ครั้งนั้นมีการกวดวิชาภาษาอังกฤษภาคค่ำ ที่วัดสามปลื้ม โดยคุณหลวงสอบ ฯ เป็นครู เวลานั้นโรงเรียนรัฐบาลส่วนมากอ่อนในหลักวิชาภาษาอังกฤษ ท่านได้สละเวลามาให้วิชาความรู้เป็นวิทยาทาน เพื่ออนาคตของเด็กโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน ข้าพเจ้ากับเพื่อน ๆ ได้สมัครเข้าเรียนกับท่านไม่ต้องเสียอะไรเลย ครั้งนั้นยังจำได้ว่า มีคุณชื้น สอน-อิ่มศาสตร์ และเพื่อนอีกสองคนจำชื่อไม่ได้ เพราะหลายสิบปีที่ผ่านเราไม่ได้พบกันเลย ส่วนคุณชื้น ฯ เคยทำงานร่วมกันมาก่อนภายหลังถึงแก่กรรมลง เมื่อวัยศึกษาเรานัดเดินออกจากบ้านไปเรียนวิชาภาคค่ำที่วัดสามปลื้มทุกเย็น เรานัดพบกันที่เชิงสะพานสาธรตามกำหนดเวลา แล้วเราเดินร่วมทางคุยกันอย่างสนุกสนานทั้งขาไปและขากลับ ครั้งนั้นโรง-เรียนศึกษาภาคค่ำมีนักเรียนไปเรียนกันมากมายหาที่นั่งไม่ได้

ข้าพเจ้าได้ศึกษาภาคค่ำที่วัดสามปลื้มกับท่านในระยะประมาณเกือบปีเราก็ไม่ได้ไป ฉะนั้นเวลาสั้น ๆ และท่านมีลูกศิษย์มากจำหน้ากันไม่ได้ ข้าพเจ้านึกเคารพท่านเป็นครูตัวอย่าง ถือสันโดษมิได้เห็นแก่ความสุขส่วนตัว เป็นผู้ที่น่าเคารพยิ่ง

พวกศิษย์ของท่านสำเร็จการศึกษาออกไปประกอบอาชีพ ล้วนแต่มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตเป็นส่วนมาก รับราชการเป็นทหารก็เป็นนายพลหลายท่าน ข้าราชการพลเรือนก็เป็นชั้นอธิบดีก็มีไม่น้อย สิ่งที่น่าภูมิใจที่ข้าพเจ้าได้พบได้เห็นก็คือ เมื่อท่านสูงวัยชราท่านมีทั้งลูกศิษย์ หลานศิษย์ เหลนศิษย์ และศิษย์ของท่านก็เป็นทั้งตา ทั้งปู่ ศิษย์ของท่านจะมีงานอะไร ไม่ว่าจะเป็น ลูก หลาน เหลน ของศิษย์ เมื่อไปเชิญท่านรู้ก็จะขาดเสียมิได้ไม่ว่างานไหนงานนั้น ขอให้รู้แล้วเป็นต้องไปในงานวงศ์ญาติของศิษย์เสมอทุกงานไม่ยอมให้ผ่านไป

ข้าพเจ้าได้พบท่านในงานปีละหลายครั้ง เมื่อปีหลัง ๆ อายุท่านผ่านเจ็ดรอบแล้ว สังขารของท่านก็เสื่อมลง กำลังแรงก็ลดน้อยท่านก็ยังไปงานมงคลลูกหลานของศิษย์ทุกงานไม่ยอมให้ขาด แม้สังขารของท่านอาศัยให้คนพยุงขึ้นไปรดน้ำประสาทพรแก่คู่บ่าวสาว

ข้าพเจ้าเห็นแล้วอดตื้นตันใจไม่ได้ แต่ก็น่ายินดีที่เรายังเห็นพวกศิษย์ของท่านล้วนแต่มีความกตัญญูกตเวที เมื่อเห็นครูบาอาจารย์ก็เข้าไปกราบ แม้จะเป็นข้าราชการตำแหน่งใหญ่โตเพียงใด เมื่อเข้าใกล้ผู้มีพระคุณไหว้กราบท่านด้วยความเคารพจากความจริงใจก็คิดว่า ทุกท่านที่สูงด้วยคุณธรรมคงนึกย้อนหลังไปถึงชีวิตอดีตเมื่อยังเป็นนักเรียน ท่านเป็นครูบาอาจารย์ที่เอาใจใส่กวดขันในวิชาความรู้ มุ่งหวังเพื่อความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตอนาคตของศิษย์เป็นใหญ่ มิได้เห็นแก่ตัวและลาภยศใด ๆ

เมื่อข้าพเจ้าพบท่านครั้งหลังสุดในงานสมรสบุตรชายคุณเธียร รักษ์วณิชพงศ์ กับ บุตรหญิงของ พล.ร.ต. ยรรยง วิชิต (ปัจจุบัน พล.ร.ท.) ในครั้งนั้นข้าพเจ้าได้เขียนขึ้นในชุด "กฎแห่งกรรม" ที่ ๗๔ เรื่องต้นของชีวิตครู แต่ก็ไม่เอ่ยนามท่าน

เมื่อคุณประไพ จันทรสกุล ผู้เป็นบุตรสาวของหลวงสอบ ฯ ได้มาขอร้องให้ข้าพเจ้าเขียนคำไว้อาลัยท่านผู้เป็นครูตัวอย่าง เพราะรู้ว่าข้าพเจ้าเคารพยกย่องท่านปฏิบัติในชีวิตครูมาก่อน ข้าพเจ้าก็จะเขียนด้วยความเต็มใจ ความรู้สึกยังมีความอาลัยท่านมาก เพราะมองไม่เห็นว่าในยุคต่อไปนี้จะมีครูผู้ได้เสียสละทุกอย่างเพื่ออนุชนของชาติ ฝึกให้เป็นพลเมืองดีแบบอย่างที่ท่านได้ปฏิบัติมาแล้ว ฝึกฝนศีลธรรม ให้วิชาความรู้ สอนให้ศิษย์เกิดความกตัญญูกตเวที ผู้ใดมีพระคุณก็จะจดจำไว้ พวกรุ่นเรายังระลึกถึงท่านตลอดมาไม่เคยลืม แต่เมื่อมาพิจารณาถึงยุคปัจจุบันนี้มีผู้สอนให้อนุชนขาดความเคารพพ่อแม่ ขาดความเคารพครูบาอาจารย์ พยายามทำลายศีลธรรมวัฒนธรรมที่ดีงามของชาติไทย ดูถูกคนสมัยเก่าเป็นเต่า ปู ปลา ทำสิ่งที่ผิดธรรมชาติ หลอกลวงให้เห็นผิดเป็นชอบ ยุยงให้อนุชนเกลียดชังพ่อแม่ ยุยงให้เยาวชนไม่ต้องมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ ฟังดูแล้วมันเป็นภัยที่ร้ายแรงเกิดขึ้นทำลายความสงบของชาติ ยุยงให้เกิดความปั่นป่วนเพื่อทำลายชาติ เหมือนหยิบยกเอากงจักรขึ้นมาใช้ความหลอกให้เห็นว่าเป็นดอกบัว เป็นสิ่งที่ชั่วร้ายผิดหลักธรรมชาติขาดมนุษยธรรม พยายามกล่อมเกลาให้มนุษย์เห็นผิดเป็นชอบ

หลักความกตัญญูเป็นรากฐานแห่งศีลธรรม มนุษยธรรม หาก มนุษย์ทุกคนหันหลังให้ความกตัญญูแล้ว จิตใจมนุษย์ก็จะเกิดความเหี้ยมโหดร้ายเห็นแก่ตัว ขาดความกตัญญูก็มีแต่มนุษย์เนรคุณ ความปั่นป่วนในโลกมนุษย์ก็จะเกิดขึ้นเพราะเหลือแต่มนุษย์อกตัญญู เป็นพวกที่ขาดศีลธรรมและมนุษยธรรม โกรธขึ้นมาก็สามารถจะฆ่าพ่อแม่บังเกิดเกล้าได้ ที่สุดก็ไม่มีใครไว้ใจใคร ต่างก็สงสัย เพราะต่างก็ไม่มีความสัจจะอยู่ในใจ ศีลธรรม มนุษยธรรมไม่มีอยู่ในคนใจชั่ว กรรมก็จะมาถึง พวกก่อกวนก็จะชิงดีชิงเด่นต่างแย่งชิงอำนาจ พวกชั่วต่อชั่วจะทำลายกันเอง เพราะต่างก็ไม่มีใครไว้ใจใคร ล้วนแต่พวกอกตัญญูเนรคุณ จิตต่ำถึงสุดขีดถึงจุดบ้า ที่สุดก็คือมิคสัญญี

มนุษย์ที่ผืนธรรมชาติก็จะถึงจุดจบ ฝ่ายอธรรมก็จะพินาศย่อยยับ นี้เป็นความฝันในอนาคตของข้าพเจ้า ใครจะเห็นด้วยหรือไม่ หรือใครจะคิดว่าข้าพเจ้าเป็น เต่า ปู่ ปลา ก็ไม่สนใจ

เรื่องคนในยุคนี้ยิ่งทำให้ข้าพเจ้าระลึกถึงท่านครูผู้ถือสันโดษ จะเปรียบเทียบกับคนในยุคก่อน ส่วนมากจิตใจสูง ผิดกว่าคนในยุคนี้มีจิตใจต่ำกว่ากันเหมือนฟ้ากับดิน ความดีของท่านฝังอยู่ในจิตใจของศิษย์ทุกคน ความรู้สึกศิษย์ของท่านเห็นว่า ท่านควรจะเป็นเทพเจ้าแห่งความดี เป็นผู้ที่ควรแก่การเคารพบูชาสูงยิ่ง สังขารร่างกายเป็นของไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืนถาวร ถึงกาลเวลาอายุขัยก็จะต้องดับไปเป็นธรรมดาตามธรรมชาติ ไม่มีใครจะอายุยืนได้ตลอดไป จงนึกอยู่เสมอว่าเรากเกิดมาในแผ่นดินไทยเป็น

ส่วนหนึ่งของชาติไทย เราจะอยู่เพื่อความเป็นไทยทั้งร่างกายและชีวิตจิตใจในแผ่นดินไทยตลอดไป เรามาช่วยกันรักษาประเพณีอันดีในวัฒนธรรมของไทยไว้ให้ลูกหลานของเราต่อไป มนุษย์ที่ขายชาติ เห็นชาติอื่นดีกว่าชาติไทย โดยจิตใจต่ำโลภ พวกนี้ทำลายชาติ ไม่นึกว่าตัวเองก็ถูกทำลายด้วย สิ่งใดที่ผิดธรรมชาติ จะอยู่ไม่ได้ยืนยาว วันหนึ่งความพินาศจะมาถึงตัวเอง ธรรมะย่อมชนะอธรรม ความยุติธรรมย่อมมีอยู่ในโลก

ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐาน บุญใดกุศลใดที่ข้าพเจ้าได้ประกอบขึ้นทั้งอดีตชาติและปัจจุบัน ขออุทิศแด่ดวงวิญญาณของท่านครูผู้เป็นตัวอย่างแห่งความดีในยุคที่เราประสบพบเห็นมา ควรจะเป็นอนุสรณ์แห่งความดี ขอให้ท่านไปสู่สุคติตามความปรารถนาของเหล่าศิษย์ทั้งหลายที่สูงด้วยความกตัญญูที่ได้ปรารถนาไว้ทุกประการเทอญ

เด็กวัดจักรวรรดิราชาวาส ซึ่งได้ศึกษาเล่าเรียนภาษาอังกฤษกลางคืน โรงเรียนประถมวัดจักรวรรดิ ฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิชาไวยากรณ์อังกฤษ ซึ่งข้าพเจ้าไม่เข้าใจเลย ท่านอาจารย์ อำมาตย์ตรีหลวงสอบถูกระบิล (เทียน เกตุนุติ) เป็นอาจารย์คนแรกที่ได้พยายามสั่งสอนชี้แจงจนข้าพเจ้าได้รับความสว่างในวิชานี้ ข้าพเจ้าขอเทิดทูนพระคุณไว้ในที่นี้ด้วย

อีกตอนหนึ่งที่นับว่าสำคัญมากก็คือ นับตั้งแต่ได้ย้ายเข้ามาเป็นครูโรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง ถนนสี่พระยา ตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นต้นมามาอยู่ภายใต้การปกครองของท่านอาจารย์ อำมาตย์ตรีหลวงสอบถูกระบิล

โดยเฉพาะส่วนตัวของข้าพเจ้าแล้ว ท่านเป็นบรมครูของข้าพเจ้าทุกอย่างทุกประการ ท่านมีความเมตตา กรุณา โอบเอื้ออารีต่อข้าพเจ้าโดยคอยสั่งสอนตักเตือน ตลอดจนให้ที่อยู่ที่อาศัย ภายใต้ร่มไม้ชายคาของท่าน และคอยแนะนำให้มีความถี่ถ้วน รอบคอบ ให้รู้จักกิน รู้จักใช้ให้รู้จักตั้งตนเองอย่างท่าน เพราะว่าเมื่อข้าพเจ้าลงมาอยู่ที่วัดจักรวรรดิ-ราชาวาส จากมาจากอกมารดาบังเกิดเกล้า เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) สมัยพระพุฒาจารย์ (มา) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส อายุได้ประมาณ ๙ ขวบ มีแต่เสื้อผ้าขาว ๑ ตัว กับกางเกงผ้าขาว ๑ ตัวห่อหุ้มร่างกายของข้าพเจ้าเท่านั้น

การที่ข้าพเจ้าได้ตั้งหลักฐาน และดำรงชีวิตมาได้ถึงวันนี้ ก็เพราะพระคุณของท่านอาจารย์ปกศีรษะของข้าพเจ้าไว้โดยแท้

ข้าพเจ้าขอเทอดพระคุณของท่านอาจารย์ไว้เหนือหัวของข้าพเจ้าจนตลอดชีวิตของข้าพเจ้า

ถนอม อีศะรัต

คำไว้อาลัยต่อคุณหลวงสอบถูกระบิล

คุณหลวงสอบเป็นหัวหน้าครอบครัว "เกตุนุติ" ครอบครัวหนึ่ง ซึ่งตั้งนิวาสสถานอยู่ทางถนนสี่พระยา ต่อมาเมื่อคุณหลวงแต่งงานใหม่ เพราะภรรยาเดิมถึงแก่กรรม จึงยกพื้นที่บ้านเก่าให้กับบุตรทั้งหลายที่เกิดกับภรรยาเดิม ไปตั้งหลักฐานใหม่ที่ซอยปราโมทย์ ถนนสุริวงศ์ อันเป็นบ้านของคุณหลวงในปัจจุบัน

คุณหลวงสอบ ฯ และคุณพระภักดีนุรักษ์ ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบ-ครัว "เกตุนุติ" บ้านเหนือหรือบ้านวรจักร สืบตระกูลมาจากคุณปู่ทวดเกตุ ต้นตระกูลเกตุนุติ คุณปู่ทวดมีบุตร ๓ คน คือ นายแย้ม นางพุก และขุนอุดมนุชิต (นุช) นายแย้มเป็นปู่ของคุณหลวงสอบ และขุนอุดม-นุชิตเป็นบิดาของคุณพระภักดีนุรักษ์ ฉะนั้นคุณหลวงจึงเรียกคุณพ่อคุณพระภักดีนุรักษ์ว่าอา พวกเราเรียกคุณหลวงว่าพี่ เพราะคุณหลวงมีอายุแก่กว่าพวกเราทุกคน

ครอบครัวของเราทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างสนิท ไม่ว่างานใด ๆ ที่ทั้งสองบ้านจัดให้มีขึ้น คนในครอบครัวจะต้องไปร่วมด้วยเสมอ ต่อมาคุณหลวงแยกไปตั้งหลักฐานใหม่ที่ซอยปราโมทย์ งานที่ทั้งสองครอบครัวประกอบขึ้น ก็เป็นงานตามประเพณีนิยมของชาวไทย คือ งานมงคลสมรส งานศพ งานบวชนาค และงานทำบุญบ้าน ตอนหลังเมื่อ

สิ้นคุณพ่อคุณพระภักดีนุรักษ์ไปแล้ว คุณหลวงก็เป็นญาติอาวุโสของตระกูล จึงมีการทำบุญวันเกิดให้แก่คุณหลวงขึ้นอีกวันหนึ่งทุกปี

คุณหลวงเป็นผู้คงแก่เรียน มีตำแหน่งเป็นอาจารย์ผู้ปกครองโรงเรียนพณิชยการวัดแก้วแจ่มฟ้า (วัดแก้วฟ้าล่าง) ซึ่งเป็นโรงเรียนขั้นอุดมศึกษา โรงเรียนเดียวในสมัยนั้นที่สอบวิชาพาณิชย์ โรงเรียนนี้มีอาจารย์ใหญ่เป็นฝรั่งเหมือนกับโรงเรียนที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ เช่น โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โรงเรียนเทพศิรินทราวาส โรงเรียนวัดประทุม-คงคา

ความสัมพันธ์ของครอบครัวทั้งสองดำเนินต่อเนื่องกันมาตั้งแต่คุณพระภักดีนุรักษ์ยังมีชีวิตอยู่จนถึงปัจจุบัน แม้ญาติบางคนจะโยกย้ายออกจากบ้านวรจักร์ ไปสร้างบ้านเรือนอยู่แห่งอื่นก็ตาม แต่เวลารวมญาติเพื่องานพิธีของครอบครัว จะมารวมโดยพร้อมเพรียงกัน โดยเฉพาะในงานเลี้ยงวันเกิดของคุณหลวง ซึ่งจะเป็นการรวมญาติประจำปี

คุณหลวงเป็นคนเอาใจใส่เกี่ยวกับญาติในวงศ์สกุลเป็นอันมาก จนถึงได้รวบรวมทำสมุดประวัติของตระกูลขึ้นไว้ ทำให้รู้ว่า เกตุนุติคนใดมีบุตรภรรยาชื่อใด และสืบเชื้อสายมาจากทางใด

คุณหลวงเป็นคนแข็งแรง เวลาไปไหนท่านก็ใช้จักรยานสองล้อเป็นพาหนะ แต่ตอนมีอายุมากขึ้นแล้ว เวลาไปงาน คุณอั้น เกตุนุติมักจะต้องเป็นผู้พาไปโดยพาหนะรถยนต์ การปรากฏตัวของท่านทำให้เจ้าภาพปลื้มใจ เพราะพวกญาติรู้ดีว่าคุณหลวงมีอายุมาก ไปงานพิธีลำบาก

แต่เมื่อท่านไปงานใด ก็ทำให้งานนั้นมีความหมายขึ้น เพราะมีญาติที่อาวุโสสูงอายุมาร่วมพิธี

คุณหลวงอาจมีอายุยืนไปถึง ๑๐๐ ปี ถ้าท่านไม่ต้องเข้าโรง-พยาบาลเพื่อผ่าตัด ในวัยที่เกิน ๘๕ ปี ท่านต้องเข้าโรงพยาบาลถึง ๒ ครั้ง เพื่อผ่าตัดต่อมลูกหมาก และริดสีดวงทวาร

แม้คุณหลวงจะมีอายุยืนเพียงใด ก็จะต้องประสบกับความสิ้นอายุขัยเข้าวันหนึ่งจนได้ เพราะการสิ้นอายุขัยเป็นความจริงประจำโลก คุณหลวงถึงแก่กรรมที่บ้าน โดยโรคชรา เมื่อ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๘ สิริรวมอายุได้ปีที่ ๙๔

การสูญเสียญาติผู้ใหญ่ของตระกูลทำให้เกิดความเศร้าสลดใจในหมู่ญาติเป็นอันมาก ทั้ง ๆ ที่แน่ใจว่าวันหนึ่งคุณหลวงจะต้องจากไป แต่ความคุ้นเคย ความเป็นญาติ ความที่ได้เคยรับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือทำให้รู้สึกว่าได้ขาดคนที่เคยค้ำจุนตระกูลไปเสียคนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ดีแนวทางที่คุณหลวงได้ปฏิบัติมาในด้านเกี่ยวกับญาติ คงจะทำให้ญาติรุ่นหลังที่เดินตามหลังผู้ใหญ่ได้มีโอกาสรักษาความเป็นปึกแผ่นของตระกูลไว้ดังสุภาษิตที่ว่า เลือดข้นกว่าน้ำ

ขอกุศลผลบุญที่คุณหลวงและพวกข้าพเจ้าได้ร่วมกันทำมาด้วยดีในอดีต จงส่งผลให้คุณหลวงสอบถูกระบิล ได้ประสบความสุขในสัมปรายภพ เทอญ.

ญาติเกตุนุติ บ้านเหนือ

คำไว้อาลัย
คุณพี่หลวงสอบฎูกระบิล (เทียน เกตุนุติ)

คุณพี่เป็นผู้มีอุปการคุณแก่ผมมากมาย ๓ ประการดังนี้ คือ

๑. เป็นคุณพี่โดยแท้จริง ๒. เป็นเสมือนคุณพ่อ และ ๓. เป็นคุณครู

๑. **เป็นคุณพี่** เนื่องจากพี่น้องท้องเดียวกันมี ๑๐ คน คุณพี่เป็นคนหัวปีและผมเป็นคนสุดท้อง นอกนั้นได้ถึงแก่กรรมไปหมดแล้ว

๒. **เป็นคุณพ่อ** เนื่องจากบิดามารดาได้ถึงแก่กรรมไปเมื่อผมยังเล็กอยู่ ก็ได้คุณพี่ดูแลอุปการะแทนมาซึ่งเปรียบเสมือนคุณพ่อ

๓. **เป็นคุณครู** เมื่อผมเรียนจบมัธยมปีที่ ๔ (ในสมัยนั้น) จากโรงเรียนวัดสุทธิวรารามแล้ว ได้มาเข้าเรียนต่อที่โรงเรียน-พณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง (วัดแก้วแจ่มฟ้า) ครั้งนั้นมิสเตอร์เยมส์เป็นอาจารย์ใหญ่ และคุณพี่เป็นอาจารย์ผู้ปกครอง และสอนหนังสือแก่ผมด้วย จนผมได้เรียนสำเร็จ จากโรงเรียนนี้เมื่อปี ๒๔๖๔

เมื่อสิ้นคุณพี่ไปแล้ว ขณะนี้ก็คงมีผม น้องสุดท้อง เหลืออยู่คนเดียว จึงรู้สึกเศร้าโศกและว้าเหว่เป็นอย่างมาก ผมเขียนคำไว้อาลัยนี้ด้วยน้ำตา เมื่อระลึกถึงอุปการคุณที่คุณพี่มีต่อผม ขอให้ผลบุญ, คุณความ

ดีที่คุณพี่มีต่อผม จงดลบันดาลให้คุณพี่ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพโดยใจจริงจากหัวใจของผมด้วย เทอญ.

จากน้องซึ่งรักและเคารพนับถือคุณพี่เป็นอย่างยิ่ง
ร.ท. อั๋น เกตุนุติ

บ้านเลขที่ ๖๖๕ ซอยวัดไผ่เงิน
ถนนจันทร์ ยานนาวา กรุงเทพ ฯ

คำไว้อาลัย คุณหลวงสอบฎูกระบิล

ข้าพเจ้ารู้จักคุณหลวงสอบฎูกระบิล ตั้งแต่ในวัยเด็ก ทั้งนี้เพราะคุณหลวงสอบฎูกระบิลเป็นหัวหน้าครอบครัว เกตุนุติ ทางบ้านล่าง หรือบ้านใต้ และบิดาข้าพเจ้า คุณพระภักดีบุรักษ์เป็นหัวหน้าครอบครัว เกตุนุติ ทางบ้านบนหรือบ้านเหนือ เมื่อเรียงลำดับกับทางสายญาติแล้ว คุณหลวงเรียกบิดาข้าพเจ้าว่าคุณอา ข้าพเจ้าเรียกคุณหลวงว่าพี่ แต่ตามความเป็นจริงแล้วคุณหลวงแก่กว่าข้าพเจ้าร่วม ๓๐ ปี บุตรของคุณหลวงท้องแรกซึ่งเกิดแก่คุณนายเข็ม ได้แก่ พี่โชติ พี่เริ่ม พี่เรียน พี่ระเบียบ และพี่สมจิตร ล้วนแต่มีอายุมากกว่าข้าพเจ้าทั้งนั้น ทุกครั้งที่บ้านวรจักร์ของบิดาข้าพเจ้ามีงาน ไม่ว่างานมงคล งานศพ งานทำบุญเลี้ยงพระ ครอบครัวของคุณหลวงจะมาช่วยทำดอกไม้หรือทำอาหาร โดยเฉพาะพี่เริ่มจะมาช่วยทำเป็นประจำ เพราะเป็นครูและมีความถนัดในศิลปประเภทนี้ ในเวลาสงกรานต์ทุกปี คุณหลวงจะมารดน้ำอวยพรให้บิดาข้าพเจ้า บางครั้งก็นำบุตรคนใดคนหนึ่งมาด้วย บางครั้งก็มาคนเดียว ภาพพจน์เรื่องนี้ข้าพเจ้าได้ยึดถือมาปฏิบัติประจำต่อญาติที่สูงอายุ ข้าพเจ้ายังจำติดตาถึงการแต่งกายของคุณหลวงในสมัยนั้น ซึ่งเป็นสมัยที่ข้าราชการนุ่งผ้าม่วงไปทำงาน คุณหลวงแต่งกายด้วยผ้าม่วงสีน้ำเงิน สวมเสื้อนอกกระดุม ๕ เม็ด มีสายนาฬิกาซึ่งเชื่อมไว้ที่รูรังดุมเสื้อนอก ร่างกายของท่านคงผอมเหมือนสมัยที่ท่านมีอายุเข้าวัยชรา มีสิ่งของที่สำคัญของคุณหลวงอีกอย่างหนึ่งซึ่ง

จะขาดเสียมิได้คือ รถจักรยาน ๒ ล้อ ซึ่งสมัยก่อนนิยมใช้กันมาก คุณหลวงเป็นอาจารย์ผู้ปกครอง โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่าง ในกาลต่อมาจากการโฆษณาและการชักชวนของคุณหลวง พี่ชายข้าพเจ้าคือ คุณประหยัด และคุณศิริ เข็มเพ็ชร ลูกพี่ลูกน้องของข้าพเจ้า ซึ่งอยู่ในบ้านเดียวกัน จึงไปเรียนต่อในชั้นมัธยมปีที่ ๔ ที่โรงเรียนพณิชยการวัดแก้วฟ้าล่างของคุณหลวง

พี่ชายข้าพเจ้า เมื่อเข้าเป็นนักเรียนพณิชยการแล้ว ก็ได้มาเล่าเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณหลวงให้ข้าพเจ้าฟัง เป็นต้นว่าคุณหลวงเป็นคนละเอียดลออมาก เวลานำเงินค่าเล่าเรียนไปชำระ พี่ชายข้าพเจ้าเล่าให้ฟังว่า คุณหลวงนับเงินถึง ๒ เที่ยว ทั้ง ๆ ที่เป็นจำนวนเงินเล็กน้อย อนึ่งความรู้ในเรื่องภาษาอังกฤษของคุณหลวงอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก คุณประหยัดได้มาเล่าให้ฟังว่า ได้ยินเสียงคนพูดภาษาอังกฤษในห้องอาจารย์ใหญ่ เอ.จี. โบม๊องท์ พี่ชายข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นอาจารย์ฝรั่ง หรือไม่ก็อาจารย์ไทย ที่สำเร็จมาจากต่างประเทศ แต่เมื่อผู้พูดออกมาจากห้องอาจารย์ใหญ่ กลายเป็นคุณหลวงไป ที่โรงเรียนสวนกุหลาบที่ข้าพเจ้าได้ไปศึกษาเมื่อสำเร็จมัธยมปีที่ ๓ จากวัดสระเกศไปแล้ว ท่านอาจารย์คุณหลวงวิศาลดรุณกร อาจารย์ผู้ปกครองในสมัยนั้น ท่านก็ไม่ได้พูดภาษาอังกฤษกับอาจารย์ใหญ่ ทั้งนี้อาจเป็นที่ว่า อาจารย์ เอ็นซัดตัน ซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่พูดไทยได้

อีกสองปีต่อมา ถึงคราวข้าพเจ้าจะต้องไปเรียนต่อในชั้นมัธยมปี

ที่ ๔ คุณหลวงก็มาชวนอีก แต่ข้าพเจ้าติดกลุ่มเพื่อน ซึ่งชวนไปเข้าเรียน ร.ร. สวนกุหลาบ เลยขอร้องบิดาข้าพเจ้า ขอไปเรียนต่อที่ ร.ร. สวน-กุหลาบ ข้าพเจ้าก็เลยมิได้เป็นศิษย์เก่า ร.ร. พณิชยการของคุณหลวง ดังเช่นพวกพี่ ๆ

ต่อมาครอบครัวของคุณหลวงกับของข้าพเจ้าก็ได้กระชับสัมพันธ์กันอีกชั้นหนึ่ง โดยคุณประหยัดแต่งงานกับพี่สมจิตร บุตรสาวคนเล็กของคุณหลวง ต่อจากนั้นข้าพเจ้าก็เข้าศึกษาในโรงเรียนทหาร เมื่อสำเร็จออกรับราชการ ก็ไปประจำการอยู่ต่างจังหวัด ข้าพเจ้าจึงไม่ค่อยได้รับทราบข่าวของคุณหลวงไประยะหนึ่ง ต่อจากนั้นก็เกิดกรณีฉุกเฉินอินโดจีน และมหาสงครามเอเชียบูรพาติดต่อกัน ทำให้ข้าพเจ้าผู้มีอาชีพเป็นทหารต้องออกไปปฏิบัติในสนาม ในสนามนั้นเองได้พบกับพี่อั้น เกตุนุติ และ พี่โชติ เกตุนุติ ซึ่งเป็นน้องและบุตรคนโตของคุณหลวง ถูกระดมเข้ามาเป็นนายทหารในกองพลเดียวกันกับที่ข้าพเจ้าประจำอยู่ แต่เราอยู่กันคนละเมือง และต่างคนอยู่ในสนามจึงไม่ค่อยทราบข่าวของคุณหลวงเช่นกัน

ในตอนหลังข้าพเจ้าย้ายมาประจำอยู่ที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ที่จังหวัดลพบุรีในราวปี พ.ศ. ๒๕๐๐ ในตอนนี้ ข้าพเจ้าจึงมีโอกาสติดต่อกับครอบครัวคุณหลวงบ่อยขึ้น เพราะข้าพเจ้ามากรุงเทพ ฯ ทุกอาทิตย์ งานที่พบปะกันก็คงเป็นงานสมรส งานศพ และงานบวชนาค ในตอนนี้คุณหลวงออกจากราชการแล้ว งานพิธีต่าง ๆ ของคนในตระกูลท่านจะ

ไปร่วมด้วยทุกครั้ง ถ้าเป็นงานมงคลหรืองานศพ ญาติทางเกตุนุติบ้านใต้ ท่านมักจะเป็นเจ้าภาพเอง ในตอนนี้ท่านมีอายุมากแล้ว ร่วม ๘๐ ปี แต่ท่านยังแข็งแรง มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ การกล่าวคำอวยพรในพิธีมงคล ท่านก็ให้หลักเกณฑ์ ข้อแนะนำที่เป็นหลักวิชา แสดงว่าความรู้ต่าง ๆ นั้น ท่านยังจำของท่านได้ ไม่หลงลืมเหมือนคนมีอายุมากทั้งหลาย

ในการไปอวยพรรดน้ำแก่ท่าน หลังจากสนทนาปราศรัย ถามทุกข์สุขกันแล้ว ท่านจะกันเวลาไว้ตอนหนึ่งเพื่อกล่าวอวยพรแก่ญาติหรือลูกศิษย์ที่ไปรดน้ำอวยพรท่าน

แม้ตอนที่ท่านมีอายุร่วม ๙๐ ปี ท่านก็ยังกล่าวคำอวยพรต่อญาติและลูกศิษย์ได้เหมือนเดิม แต่ต้องมีการนึกคำพูดบ้างบางคำ แสดงว่าท่านมีระเบียบและยึดถือสิ่งที่ท่านเห็นว่าดีปฏิบัติต่อไป

เมื่อคราวงานสมรสคุณประไพ บุตรสาวคนเล็ก อันเกิดจากคุณนายล้มภรรยาคนที่สองของคุณหลวง งานนี้จัดทำที่วังกรมหมื่นพิทยลาภ-พฤฒิยากร พระองค์ท่านทรงรับเป็นเจ้าภาพและให้ใช้วังของท่านเป็นที่ประกอบพิธีสมรส

พระองค์ท่านทรงเล่าเรื่องเก่าตอนสมัยที่พระองค์ท่านยังทรงเป็นพระองค์เจ้าธานีนิวัต เสนาบดีกระทรวงธรรมการ เมื่อคณะราษฎร์เปลี่ยนแปลงการปกครองขึ้น เพื่อนำระบบการปกครองที่มีรัฐธรรมนูญมาใช้ ในตอนแรกคณะราษฎร์ได้นำเชื้อพระวงศ์ชั้นผู้ใหญ่ไปกักไว้เป็นตัวประกัน พระองค์ท่านก็อยู่ในจำนวนที่ถูกนำไปกักไว้เป็นตัวประกันด้วย กรมหมื่น

พิทยลาภ ฯ ทรงเล่าว่า "คุณหลวงแกไม่กลัว ไปเยี่ยมเสมอ" ข้อนี้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า คุณหลวงเป็นคนทำอะไรทำจริง เมื่อเห็นว่าถูกต้องแล้วก็กล้าทำไป เพราะการไปเยี่ยมเจ้านายซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชา เป็นเรื่องที่มิได้ทำความผิดคิดร้ายต่อคณะราษฎร์อย่างใด และทั้งคุณหลวงก็เป็นครูไม่มีอำนาจกำลังในการคิดการร้าย

ในด้านการกุศล เท่าที่ข้าพเจ้าสังเกตเห็น รู้สึกว่าท่านเข้ากับพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดี และรู้กิจกรรมในพิธีสงฆ์อย่างรู้แจ้ง

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างข้าพเจ้ากับคุณหลวงนั้น ในระยะแรกเมื่อข้าพเจ้าอยู่ในวัยเด็ก ก็ให้ความเคารพนับถือต่อท่านตามอาวุโสของญาติ เพราะมีความสัมพันธ์กันน้อย ในตอนที่ข้าพเจ้าได้ย้ายมาประจำที่ศูนย์การทหารปืนใหญ่ และได้ไปร่วมในพิธีต่าง ๆ ที่ญาติในวงศ์สกุลจัดขึ้น จึงรู้สึกว่าคุณหลวงเป็นญาติผู้ใหญ่ที่น่าเคารพนับถือ ท่านทำตนเป็นตัวอย่างอันดีในการปฏิบัติกิจกรรมของพิธีนั้น ๆ อันแสดงถึงความรอบรู้ และความมีวัฒนธรรม ตลอดจนเข้าใจในกิจกรรมและลีลาของงานประเภทนั้น

อนึ่ง คุณหลวงได้ชื่อว่าเป็นคนอายุยืนคนหนึ่งในสกุล เกตุนุติ บิดาข้าพเจ้าเมื่อถึงแก่กรรมก็มีอายุเพียง ๘๓ ปี แต่คุณหลวงสอบ ฯ ขณะเมื่อไปงานพิธีต่าง ๆ ที่สามารถไปได้ อายุก็ร่วม ๙๐ ปีเข้าไปแล้ว ฉะนั้นวัยวุฒิของคุณหลวงจึงเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าภูมิใจ ท่านองมีโบราณวัตถุไว้ในครอบครอง แต่คุณหลวงดีกว่าโบราณวัตถุ คือพูดได้ สั่งสอนได้ เป็น

ที่ปรึกษาได้ เมื่อข้าพเจ้าพาบุตรไปรดน้ำอวยพรท่านในวันสงกรานต์ ท่านก็ให้พรและเล่าเรื่องเก่า ๆ ของบุคคลในตระกูลให้ฟัง ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกอิจฉาลูกหลานที่มีญาติสูงอายุไว้ประจำบ้าน เพราะอย่างน้อยก็ให้บังเกิดความรู้สึกว่ายังมีผู้ใหญ่ที่มีคุณค่าควรแก่การเคารพนับถือ การเชื่อฟังเป็นหลักอยู่ในบ้าน เป็นการยับยั้งการกระทำใด ๆ ที่ผิดและไม่ดีไม่งามที่จะบังเกิดขึ้นให้สงบระงับไป เพราะความระลึกถึงผู้สูงอายุนั้น

บัดนี้คุณหลวงสอบฤกระบิลได้จากโลกนี้ไปแล้ว ท่ามกลางความเสียใจและเสียดายของญาติมิตร ลูกศิษย์และผู้คุ้นเคย ท่านเป็นบุคคลที่ได้กระทำหน้าที่ของมนุษยชาติที่เกิดมาในโลกอย่างสมบูรณ์ คือ หาวิชาความรู้ใส่ตน ตั้งหลักฐานครอบครัว มีบุตรธิดาสืบวงศ์ตระกูล สั่งสอนอบรมให้บุตรประพฤติธรรม และยึดสัมมาอาชีวะโดยเรียบร้อยทุกคน

ขอกุศลผลบุญและความดีที่ท่านได้สร้างสมปฏิบัติมาในระหว่างที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ จงส่งผลให้ท่านประสบความสุขในสัมปรายภพ เทอญ.

พ.อ. ยงยุทธ เกตุนุติ

๓๕๑ ธนาคารอาคารสงเคราะห์ สาย ๑ ซอย ๖

ถนนงามวงศ์วาน นนทบุรี

โทรศัพท์ ๘๘๒๑๑๐

คุณพ่อที่เคารพรักของลูก

คุณพ่อมีความจงรักภักดีและเทิดทูนในองค์พระมหากษัตริย์เป็นอย่างยิ่ง ขณะที่ท่านยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถึงวันขึ้นปีใหม่คราวใด ท่านจะต้องไปลงนามถวายพระพรเป็นการประจำ หรือเมื่อมีพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีรัชดาสมโภช ท่านก็นำดอกไม้ธูปเทียนไปถวายเป็นราชสักการด้วยทุกครั้ง ตอนหลังหูตาท่านไม่ค่อยดีก็ชวนบุตรบางคนไปเป็นเพื่อนด้วย จนกระทั่งไปไม่ไหวแล้วจึงงด ด้วยความจงรักภักดีของคุณพ่อที่มีต่อองค์พระมหากษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรีเห็นปานดังนี้ จึงเหมือนบุญบันดาลให้ข้าพเจ้าได้พบหนังสือดีเล่มหนึ่ง ชื่อ "ระเบียบสำนักพระราชวังที่เกี่ยวกับข้าราชการและประชาชน" โดย ม.ล. ปีย์ มาลากุล (ท่านผู้แต่งนี้ข้าพเจ้าได้เคยพานักเรียนโรงเรียนสตรีศรีสุริโยทัยไปฝึกหัดมรรยาท เพื่อเข้าประกวดอยู่หลายปี ทำให้โรงเรียนได้รับถ้วยรางวัลหลายใบ ข้าพเจ้ายังระลึกถึงพระคุณท่านอาจารย์อยู่เสมอ) พิมพ์ในงานรับพระราชทานเพลิงศพนายละม่อม แย้มวิมล จ.ช. และฌาปนกิจศพนายธรรมนูญ แย้มวิมล ณ เมรุวัดอนงคาราม วันที่ ๒๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑ ทำให้ข้าพเจ้าได้ทราบว่า ข้าราชการชั้นใด รับราชอิสริยาภรณ์ชั้นไหน เมื่อถึงแก่กรรมจะต้องปฏิบัติ และจะได้รับพระราชทานเกียรติยศศพอย่างไร จึงได้นำเอาความรู้นี้มาจัดงานศพของคุณพ่อ

เมื่อคุณพ่อถึงแก่กรรมแล้ว ข้าพเจ้ารับหน้าที่เกี่ยวกับในวัง เป็นผู้นำพานดอกไม้ธูปเทียน (ดอกไม้ ๑ กระทง ธูปไม้ระกำ ๑ ดอก เทียนขี้ผึ้ง ๑ เล่ม) พร้อมทั้งหนังสือกราบถวายบังคมลา ซึ่งมีข้อความดังต่อไปนี้ (มีแบบอยู่ในหนังสือเล่มนั้นแล้ว)

วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๘

ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ดอกไม้ธูปเทียนของข้าพระพุทธเจ้า อำมาตย์ตรีหลวงสอบฎูกระบิล (เทียน เกตุนุติ) ราชอิสริยาภรณ์จัตุรถาภรณ์ ช้างเผือก–มงกุฎไทย ข้าราชการบำนาญชั้นโท สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

ขอพระราชทานกราบถวายบังคมลา ถึงแก่กรรมด้วยโรคปอดอักเสบที่บ้านเลขที่ ๑๑๗--๑๑๙ ซอยปราโมทย์ ถนนสุรวงศ์ อำเภอบางรัก กรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๘ เวลา ๑๗.๒๕ น.

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ขอเดชะ

หนังสือนี้ไม่ต้องลงนาม

พอวันที่ ๒๒ ตอนเช้า น้องบุญครอง เกตุนุติ และหลานยศวดีมารับข้าพเจ้าไปที่สำนักพระราชวัง ในพระบรมมหาราชวัง ข้าราชการที่นั่นได้กรุณาแนะนำและอำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดี ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย เจ้าหน้าที่ได้สอบถามรายการต่าง ๆ และกรอกลงในแบบพิมพ์ ข้าพเจ้าขอพระราชทานน้ำอาบศพ และหีบ

หลวง (หีบลายก้านแย่ง) เสร็จแล้ว เจ้าหน้าที่ได้นำข้าพเจ้าไปยังห้องโถงชั้นล่าง ข้าพเจ้านำหนังสือกราบถวายบังคมลาของคุณพ่อพร้อมทั้งดอกไม้ธูปเทียนขึ้นวางบนพานหน้าพระบรมฉายาสาทิสลักษณ์ แล้วถวายความเคารพ เมื่อเสร็จพิธีแล้ว ก็กราบถวายบังคมลา เป็นอันเสร็จธุระเรื่องในวัง แล้วไปแจ้งข่าวการถึงแก่กรรมของคุณพ่อที่คุรุสภา เกี่ยวกับ ช.พ.ค. กว่าจะเสร็จก็เที่ยงเศษจึงรีบกลับบ้าน อาบน้ำศพกันในระหว่างลูกหลานและญาติที่สนิท

บ่าย ๑๔ น. เศษ เคลื่อนศพมาวัดแก้วแจ่มฟ้า เพื่อให้วงศาคณาญาติผู้ชอบพอรักใคร่และศิษย์รดน้ำ จนถึง ๑๗.๑๕ น. จึงรับพระราชทานน้ำอาบศพ เจ้าหน้าที่ได้ยกศพขึ้นเฉพาะส่วนบน เพื่อรับพระราชทานน้ำ อาจารย์จิตร ทังสุบุตร ผู้อำนวยการ ร.ร. อำนวยศิลป์ เป็นประธาน ก่อนที่ผู้เป็นประธานจะอาบน้ำศพ ก็บ่ายหน้าไปทิศทางซึ่งเป็นที่ประทับแรม–ถวายคำนับ แล้วจึงปฏิบัติต่อไป เจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังได้ส่งให้ตามลำดับ คือน้ำ น้ำหอม และน้ำขมิ้น ผู้เป็นประธานรดน้ำนั้นที่ศพโดยเริ่มจากบ่าขวาเฉลียงลงมาตามอก เมื่อรดน้ำขมิ้นแล้วก็บ่ายหน้าไปถวายบังคมอีกครั้ง เจ้าหน้าที่วางศพลงในท่านอนตามเดิม ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่ได้มอบหวีให้ข้าพเจ้าซึ่งขณะนี้เป็นบุตรคนโต ทายาทของคุณพ่อหวีผมให้ท่าน หวีลงแล้วก็หวีขึ้น หวีลงอีกครั้งรวม ๓ ครั้ง และหักหวีเสีย ต่อจากนั้นเจ้าหน้าที่ได้สุกำศพ นำศพลงในหีบขาวซึ่งเป็นของเจ้าภาพจัดไว้เป็นลองใน หีบหลวงประดับภายนอก ยกหีบศพขึ้นตั้ง (ผู้ที่อยู่ ณ ที่นั้น

ยืนเป็นการเคารพศพ) ไม่จัดดอกไม้วางบนฝาหีบศพ และประดับที่หีบศพ เพราะเป็นหีบเกียรติยศอยู่แล้ว จึงจัดดอกไม้วางบนโต๊ะเบื้องล่างของศพ น้องบุญครองได้เป็นธุระจัดดอกไม้ประดับหน้าศพอย่างงดงาม ตลอดงานสวดพระอภิธรรม ๗ วันอีกด้วย

โดยที่คุณพ่อได้สร้างกุศลผลบุญไว้มาก จึงเป็นที่รักใคร่ของลูกหลานและศิษย์มิตรสหาย ลูกหลานก็ทำศพให้ท่านอย่างงาม สมกับที่ท่านได้รับพระราชทานเกียรติยศอย่างดี นั่นก็เพราะกรรมดีของท่านที่ได้กระทำไว้ คุณพ่อมีความจำดีเลิศ เมื่อพบศิษย์เก่าแก่คนใด ท่านจะเรียกชื่อนามสกุลได้ถูกต้องเสมอ อาจารย์นิวิสน์ เสียงสืบชาติ ท่านกล่าวว่า อย่าว่าแต่ชื่อลูกศิษย์เลย ไวยากรณ์อังกฤษทั้งเล่มท่านก็จำได้หมด งานทุกงานที่ศิษย์เชิญ ท่านจะไปเสมอตราบเท่าที่ไปไหว ท่านจึงเป็นที่รักเคารพของศิษย์เป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าขอกล่าวความดีเพียงสั้น ๆ เท่านี้ เพราะลูกศิษย์ของท่านก็ให้เกียรติเขียนคำไว้อาลัยแก่ท่านแล้ว เมื่อท่านจากไป ข้าพเจ้าและญาติทุกคนรู้สึกเศร้าสลดใจและว้าเหว่อย่างยิ่ง ขอผลแห่งความดีทั้งหลายของคุณพ่อ จงเป็นกุศลส่งให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อได้ประสบสุขในสัมปรายภพทุกประการ

ลูกเริ่มจิต บุณโยบล

จากใจของลูกถึงคุณพ่อ

แม้การจากไปของคุณพ่อจะเป็นที่ทราบกันดีสำหรับพวกเรามาก่อน เพราะว่าได้ถึงเวลาอันสมควรมานานแล้ว แต่แดงก็อดที่จะใจหายและเศร้าใจเป็นที่สุดไม่ได้ เมื่อคุณพ่อได้จากแดงไปอย่างไม่มีวันกลับเข้าจริง ๆ ก็จะไม่ให้แดงมีความรู้สึกเช่นนั้นได้อย่างไร ในเมื่อนับแต่จำความได้เป็นต้นมา แดงก็มีแต่คุณพ่อเพียงคนเดียวเท่านั้น เขาว่ากันว่า การสูญเสียแม่เพียงคนเดียว เปรียบเหมือนการสูญเสียทั้งพ่อและแม่รวมกัน แต่แดงกลับไม่คิดอย่างนั้น เพราะแดงมีความรู้สึกว่าแม้แดงจะมีแต่คุณพ่อเพียงคนเดียว แดงก็อบอุ่นใจเหมือนกับว่าแดงยังคงมีอยู่ครบทั้งพ่อและแม่

แดงจำได้ว่า สมัยแดงยังเป็นเด็ก แดงดูเหมือนจะใกล้ชิดคุณพ่อยิ่งกว่าใคร เพราะแดงมีโรคประจำตัวอยู่อย่างหนึ่ง คือน้ำเหลืองไม่ดี เพราะฉะนั้นแดงจะต้องเป็นแผลพุพองขึ้นตามตัว ตามแขนตามขา มากบ้างน้อยบ้างเป็นประจำทุกปี จึงเป็นภาระของคุณพ่อที่จะต้องพาแดงไปหาหมอ จนในที่สุดหนัก ๆ เข้าคุณพ่อก็เลยกลายเป็นหมอเสียเอง คุณพ่อหาเครื่องมือในการทำแผล และหยูกยาจนครบถ้วน แล้วก็นั่งแกร่วหลังขดหลังแข็งวันละนาน ๆ ทำแผลให้แดงอย่างเรียบร้อยไม่แพ้หมอ จนกระทั่งแดงโตเป็นสาวจึงหายขาด แดงซาบซึ้งและจะไม่มีวันลืมพระคุณของคุณพ่อเลย และแดงก็ภูมิใจที่แดงได้มีโอกาสทดแทนพระคุณอันนี้ของคุณพ่อได้บ้าง เพราะเมื่อตอนที่คุณพ่อเกิดเป็นผื่นขึ้นมา ซึ่งดูเหมือน

คุณหมอจะสันนิษฐานว่าแพ้ผงซักฟอก แล้วก็เกิดลุกลามขยายวงกว้างออกไปอย่างรวดเร็ว ทุกคนตกใจกันไปหมดเมื่อได้เห็นหน้าตาของคุณพ่อในตอนนั้น และแดงเองที่เป็นผู้ไปติดต่อคุณหมอมาเยียวยารักษาคุณพ่อจนหายเป็นปกติในเวลาต่อมา

ความใกล้ชิดระหว่างแดงกับคุณพ่ออีกอย่างหนึ่งที่แดงอดจะกล่าวไม่ได้ก็คือ ความรู้ทางด้านภาษาที่คุณพ่อมีอยู่เป็นอย่างดี แดงได้อาศัยได้ถามข้อข้องใจจากคุณพ่ออยู่เสมอ คุณพ่อจะอธิบายให้แดงฟังอย่างละเอียด Composition ทุกเรื่องที่แดงเขียน จะได้รับการตรวจและแก้ไขจากคุณพ่อก่อน เป็นผลให้แดงได้รับคำชมเชยจากบรรดาครู อาจารย์ที่สอนแดงสมัยเมื่อแดงเรียนอยู่ในชั้นมัธยมเสมอมา และแม้เมื่อแดงได้ก้าวเข้ามาศึกษาต่อในขั้นมหาวิทยาลัยแล้ว แดงก็ยังอุ่นใจที่มีคุณพ่อเป็นที่พึ่งในด้านนี้ บางครั้งการเรียนอย่างหนักทำให้แดงไม่มีเวลาพอที่จะอ่านหนังสือที่อาจารย์กำหนดให้ได้ทัน คุณพ่อก็จะช่วยแดงอ่าน พร้อมทั้งทำ note ให้ด้วย และนี่เองที่ทำให้แดงมีมานะ บากบั่นฟันฝ่าจนบรรลุผลสำเร็จ นั่นก็คือแดงได้มีโอกาสเป็น "บัณฑิต" คนหนึ่ง จากจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ซึ่งดูเหมือนจะเป็นคนแรกในสกุล "เกตุนุติ" ของเรา

ความใกล้ชิดระหว่างคุณพ่อกับแดงมีมาอย่างนี้ ทำให้แดงมั่นใจว่าแดงไม่มีวันจะแยกไปจากคุณพ่อได้ก่อนถึงเวลาอันควร แม้เมื่อแดงมีครอบครัว และมีหลานให้คุณพ่อตามกันมา ๒–๓ คน แดงก็ยังคงอยู่กับคุณพ่อเรื่อยมา เราพ่อ แม่ ลูก แม้จะต้องอยู่รวมกันอย่างแออัด แต่เราก็

มีความสุข เพราะแดงไม่เคยถือเรื่องคับที่เป็นเรื่องสำคัญเลย อีกอย่างหนึ่ง แดงภูมิใจที่จะกล่าวว่า นับตั้งแต่เดือนแรกที่แดงทำงานได้เป็นต้นมา จนเกือบร่วม ๒๐ ปี แดงจะต้องมอบเงินเดือนของแดงส่วนหนึ่งให้คุณพ่อเป็นประจำทุกเดือน และทุกครั้งที่คุณพ่อรับแดงจะเกิดความปลื้มปีติ ที่คุณพ่อจะพร่ำให้ศีลให้พรแดง จนอาจกล่าวได้ว่า แดงเป็นลูกที่ได้รับศีลรับพรจากคุณพ่อมากที่สุด

กรรมเก่าของแดงคงจะยังมีอยู่ ความมั่นใจแต่แรกของแดงจึงมีอันผันแปรปรวนไป ทำให้แดงเกิดความจำเป็นที่จะต้องแยกจากคุณพ่อไปเมื่อ ๒ สิงหาคม ๒๕๑๖ ด้วยความอาลัยเป็นที่สุด แต่แดงก็หาโอกาสมาเยี่ยมคุณพ่ออยู่เสมอ คุณพ่อปรารภกับแดงว่าอยากจะไปเยี่ยมบ้านใหม่ของแดงสักครั้ง แดงก็รับรองกับคุณพ่อว่าแดงจะหาโอกาสเหมาะ ๆ พาคุณพ่อมา เพราะแดงจากคุณพ่อมาอยู่เสียไกลเหลือเกินอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่ง หลังจากที่คุณพ่อต้องเข้าโรงพยาบาลทำการผ่าตัดถึง ๒ ครั้ง ทำให้คุณพ่อไม่อยู่ในสภาพที่จะไปไหนได้โดยสะดวก แดงจึงต้องรอหาโอกาสอยู่เรื่อยมา จนในที่สุดโอกาสก็มาถึง เมื่อแดงกำหนดที่จะทำบุญขึ้นบ้านใหม่ในวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๖ ซึ่งตรงกับวันเกิดของแดงพอดี ประกอบกับลูกศิษย์ปัจจุบันของแดงขณะนั้นได้มีน้ำใจที่จะจัดงานวันเกิดให้ แดงจึงได้มานัดหมายกับคุณพ่อให้เตรียมตัวไว้ พร้อมกับภาวนาให้คุณพ่อแข็งแรงดีในวันนั้น ครั้นถึงวันงาน แดงรีบมารับคุณพ่อแต่เช้า แต่แดงก็ต้องผิดหวังเมื่อพบว่า คุณพ่อวันนี้ไม่อยู่ในสภาพที่สบายพอที่จะไปไหนได้

แม้กระนั้นคุณพ่อก็ยังเรียกแดงเข้าไปใกล้ พร้อมกับสวดมนต์ให้ศีลให้พรแดงเป็นคำบาลีเสียด้วย หลายบทด้วยกัน บางครั้งก็ติดต้องหยุดชะงักเพราะจำไม่ได้จนต้องขึ้นต้นใหม่ ในที่สุดก็สำเร็จเรียบร้อย โดยใช้เวลาถึงเกือบครึ่งชั่วโมง แดงรู้สึกซาบซึ้งใจเป็นที่สุด เพราะสภาพของคุณพ่อขณะนี้ไม่น่าจะมีความทรงจำได้ดีถึงขนาดนั้น แดงรับพรของคุณพ่อด้วยน้ำตา และด้วยความสำนึกในพระคุณที่คุณพ่อมีต่อแดงเป็นอย่างยิ่ง และต้องตื้นตันใจเป็นที่สุด เมื่อหลานเล่าให้ฟังว่า ก่อนจะถึงวันงานของแดงไม่กี่วัน คุณพ่อละเมอร้องเรียกหลานให้มาจัดแจงแต่งตัวให้ เพราะเข้าใจว่าเป็นวันงานของแดง สักประเดี๋ยวแดงคงจะมารับ

จากนั้นเป็นต้นมา คุณพ่อก็มีอาการเพิ่มขึ้น เริ่มจำใครไม่ได้และไม่พูดไม่จากับใคร แม้กระนั้นก็ตาม เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๗ แดงก็ไปกราบเท้าคุณพ่อเพื่อขอพร อันเป็นกิจที่แดงปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นประจำทุกปีไม่เคยขาด คุณพ่อก็ยังอุตส่าห์หลุดปากพูดกับแดงเพียงคำเดียวว่า "สวัสดี มีชัย" แล้วก็เงียบ แดงปลื้มปีติจนพูดไม่ออก และนี่ก็อีกเพียงสองสามวันเท่านั้นก็จะถึง ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๘ ซึ่งจะเป็นปีแรกที่แดงจะต้องว้าเหว่ และเศร้าใจอย่างยิ่ง ที่จะไม่มีโอกาสได้รับพรจากปากของคุณพ่อของแดงอีกต่อไปแล้ว

ตลอดชีวิตของคุณพ่อ คุณพ่อประกอบแต่คุณงามความดี ไม่เคยทำร้ายจิตใจใคร มีใจเมตตา กรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นที่พึ่งอันดีแก่พวกลูกหลาน ญาติพี่น้อง ตลอดจนคนรู้จักทั้งปวงโดยทั่วกัน

แม้ในเรื่องการบุญ การกุศล คุณพ่อก็เลื่อมใส และมีจิตศรัทธาอย่างยากที่จะหาใครเหมือน คุณพ่อเป็นคนซื่อตรง และรักความยุติธรรมยิ่งชีวิต ความอดทนของคุณพ่อเป็นที่ประจักษ์แก่ใจของลูกทุกคน แดงภูมิใจนักที่ได้เกิดมาเป็นลูกของคุณพ่อ แดงขอกราบแทบเท้าให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อ หากจะรับทราบด้วยญาณวิถีใด ๆ ก็ตาม ขอได้โปรดรับทราบด้วยว่า แดงจะขอสืบมรดกแห่งคุณงามความดีของคุณพ่อสืบไป และหากเป็นไปได้ แดงก็จะขอเกิดมาเป็นลูกของคุณพ่ออีก ทุก ๆ ชาติ

ในที่สุดนี้ แดง คุณธงชัย ลูกอ้อ ลูกอ้อน ลูกแอ้ม และลูกเอนด์ ขอตั้งจิตอธิษฐาน ให้อำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และอำนาจแห่งกุศลผลแห่งคุณงามความดี ที่คุณพ่อประกอบไว้ในชาตินี้ จงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของคุณพ่อไปสู่สุคติ และเสวยสุขในสัมปรายภพตลอดกาลนาน

วิไล คำสม

ธงชัย คำสม

ธนชัย คำสม　　ธนันต์ชัย คำสม

ธนาลัย คำสม　　ธาราลัย คำสม

ด้วยความอาลัยรักอย่างสุดซึ้ง
แด่คุณพ่อผู้ล่วงลับ

ข้าพเจ้าบอกไม่ถูกว่า ข้าพเจ้ามีความรู้สึกอย่างไร ในการสูญเสียท่านไปในครั้งนี้ มันอ้างว้างเหมือนหนึ่งขาดสิ่งสำคัญที่เคยยึดถือมาตลอดเวลา ท่านจากไปแล้ว สู่แดนสุคติ ทิ้งไว้แต่ความดีให้คนข้างหลังจดจำและรำลึกถึงด้วยความอาลัยอย่างเหลือแสน ด้วยความเมตตาของท่านที่ท่านได้ให้ความสนิทสนม ฉันบิดา และบุตร ต่อข้าพเจ้าในอดีต ยังคงแจ่มชัดอยู่ในความทรงจำไม่รู้ลืม

จากคำเตือนสติของท่านแท้ ๆ ที่ทำให้ข้าพเจ้ามีมานะที่จะต่อสู้กับชีวิตในขณะที่ประสบมรสุมอย่างหนัก คำเตือนของท่านคือ "ตนเท่านั้นที่เป็นที่พึ่งแห่งตนเอง" และ "อย่ายืมจมูกคนอื่นหายใจ" ในยามที่ข้าพเจ้าท้อแท้ต่อชีวิตและหมดกำลังใจ ข้าพเจ้าก็มักจะพาลูก ๆ มาเยี่ยมท่านเสมอและสนทนากับท่านในปัญหาต่าง ๆ ทำให้ข้าพเจ้าได้รับความรู้ในหลักการครองชีวิตเป็นอย่างดี พร้อมที่จะต่อสู้ต่อไปโดยไม่ย่อท้อ ในส่วนตัวข้าพเจ้าได้มีความรักและนับถือท่าน เสมือนหนึ่งท่านเป็นบิดาของข้าพเจ้าแท้ ๆ ดังที่ท่านใช้สรรพนามเรียกตัวท่านเองว่า "พ่อ" กับข้าพเจ้าทุกคำ ความรู้สึกอันล้ำลึกนี้ ทำให้ข้าพเจ้าอาลัยท่านเป็นอย่างยิ่ง ต่อจากนี้ข้าพเจ้าหมดที่พึ่งทางใจ เพราะการจากไปของท่านแล้ว แต่คำตักเตือนสั่งสอนเยี่ยงบิดาและบุตรตลอดจนความสนิทสนมในอดีตที่ท่านเคยให้ความเมตตานั้นยังคงฝังแน่นในความทรงจำของข้าพเจ้าไปตลอดกาล

จาก สุรณี วิทเทียลโล

๘๘๖ หมู่ ๓ สำโรงเหนือ

สมุทรปราการ

"กฎแห่งกรรม" (ที่ ๗๕)

ท. เลียงพิบูลย์

เรื่องต้นของ "**ชีวิตครู**"

บ่ายวันหนึ่งในเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๐ ตรงกับวันเสาร์ ข้าพเจ้าได้ไปงานสมรสบุตรชายของเพื่อนที่รักใคร่นับถือกันมากผู้หนึ่ง งานได้เริ่มที่สโมสรใหญ่โตหรูหราแห่งหนึ่งทางพระนครเหนือ บ่ายวันนั้นดินฟ้าอากาศชื่นฉ่ำ ฝนโปรยลงมาเป็นศุภนิมิตดี ดินฟ้าให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่คู่สมรส ส่วนผู้ที่ได้รับเชิญมาหลั่งน้ำสังข์เพื่ออวยพรแก่คู่บ่าวสาวก็ได้หลั่งไหลทยอยกันเข้ามามากมาย ฝนมิได้เป็นอุปสรรคกับผู้รับเชิญมาในงานสมรส ไม่ช้าห้องโถงก็เต็มไปด้วยผู้มีเกียรติและผู้สูงอายุ ญาติ มิตรสหาย และท่านที่เคารพนับถือข้างผู้ปกครองของบ่าวสาวทั้งสองฝ่าย ห้องโถงใหญ่ของสโมสรดูคับแคบลงมาก

ข้าพเจ้าได้พบผู้คนเคยรักใคร่นับถือหลายท่าน ทั้งที่มาจากต่างจังหวัดและในพระนคร มีทั้งข้าราชการผู้ใหญ่ พ่อค้า และผู้มีเกียรติคิดว่าผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายคงจะปิติยินดีที่มีผู้รับเชิญมาอวยพรอย่างคับคั่งเช่นนี้ ข้าพเจ้าเป็นเพื่อนรักกับฝ่ายเจ้าภาพก็พลอยปลื้มใจด้วย

สิ่งที่ข้าพเจ้าประทับใจที่ไม่รู้ลืม จากภาพที่ได้เห็นในงานสมรสวันนั้น คือ มีครูชายสูงอายุผู้หนึ่ง อายุเห็นจะเลย ๗ รอบไปนานแล้ว ได้มีคนพยุงขึ้นไปหลั่งน้ำสังข์อวยพรแก่คู่บ่าวสาว ท่านผู้นั้นเป็นครูเก่าแก่

ของเมืองไทยผู้หนึ่ง มีลูกศิษย์ลูกหาพากันรักใคร่นับถือมากมาย และท่านก็รักใคร่เอ็นดูพวกลูกศิษย์ พวกลูกศิษย์ทุกรุ่นทุกวัยก็เคารพรักใคร่ครู เพราะท่านได้ใช้เวลาตลอดชีวิตเป็นครู มุ่งหวังจะปลูกฝังอบรมให้วิชาความรู้แก่ศิษย์ทุกคน เพื่อหวังจะเห็นความก้าวหน้า

ความเจริญรุ่งเรืองของศิษย์เป็นสิ่งที่ท่านปรารถนายิ่งในชีวิต มิเสียแรงที่ท่านได้ทุ่มเททั้งเวลาและความรู้ตลอดชีวิตครูทำประโยชน์อันยิ่งใหญ่ให้แก่ชาติบ้านเมือง และพวกศิษย์ของท่านในปัจจุบันนี้ ต่างก็มีตำแหน่งหน้าที่ใหญ่โต มีชื่อเสียงทั้งทางราชการ ทั้งทหาร และพลเรือน และพ่อค้า ได้มีส่วนทำประโยชน์ให้ความเจริญรุ่งเรืองแก่ประเทศชาติ จะเห็นได้ว่า หลังจากท่านได้หลั่งน้ำพระพุทธมนต์ ให้ศีลให้พรแก่คู่บ่าวสาวแล้ว ท่านก็พาร่างชราออกมานั่งพัก ก็มีศิษย์หลายรุ่นต่างพากันเข้าไปย่อตัวลงกราบท่าน บางท่านก็ใหญ่โตในตำแหน่งหน้าที่ แต่เมื่อเข้าไปเคารพกราบไหว้ใกล้ครูขณะนั้น จิตใจก็กลับระลึกถึงเมื่อครั้งยังเป็นเด็กอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ครูบาอาจารย์คนสมัยก่อนเขานับถือว่า เป็นผู้มีพระคุณอันสูงยิ่ง นี่เป็นชีวิตประเพณีของคนไทยแท้มาแต่โบราณ

ศิษย์บางท่านก็ได้พ้นจากราชการ เพราะเกษียณอายุออกรับบำนาญ และบางท่านก็ยังพาบุตรหลานเข้าแสดงความเคารพ ต่างก็นึกถึงพระเดชพระคุณที่ได้รับการศึกษาเล่าเรียนจากท่าน ต่างก็มีจิตใจเคารพเลื่อมใสศรัทธา เทิดทูนท่านด้วยความกตัญญูกตเวที ข้าพเจ้าได้เห็นได้ยินแล้ว ทำให้แทบจะหลั่งน้ำตาออกมา เพราะความปลื้มปีติไปด้วย ท่าน

คงย้อนหลังนึกถึงสมัยเมื่อ ๔๐–๕๐ ปีก่อน พวกนี้ยังเป็นเด็ก ท่านได้พร่ำสอนให้วิชาความรู้ อบรมฝึกให้เป็นพลเมืองดี บัดนี้ได้เป็นผู้ใหญ่ต่างมีหลักฐาน มีชื่อเสียง ประกอบคุณความดี มีครอบครัวหน้าที่การงานตามฐานะ แต่ละคนไม่มีใครลืมท่านได้ ต่างก็ให้ความเคารพ ผลแห่งความดีในชีวิตครูของท่าน ได้ทุ่มเทวิชาความรู้ อบรมศีลธรรม ให้ประกอบสัมมาอาชีวะ ศิษย์ก็เคารพนับถือครู ครูก็รักศิษย์ ไม่ว่างานใดเกี่ยวกับลูกศิษย์ ญาติของลูกศิษย์ เมื่อบอกให้ท่านทราบแล้วท่านจะไม่ลืม ต้องสละเวลามาจนได้ ไม่ยอมให้พลาด งานไหนก็งานนั้น ศิษย์จะต้องได้พบท่านเสมอ ข้าพเจ้ายังนึกเคารพบูชา ที่ท่านเป็นครูตัวอย่างที่ดี แม้ศิษย์ของท่านจะมีความเป็นอยู่รุ่นปู่แล้ว ครูก็เอาใจใส่ศิษย์ พวกศิษย์ก็เอาใจใส่ครูอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา

ตามปกติท่านเป็นผู้มีความสันโดษ มักน้อย พวกศิษย์ของท่านไปมาหาสู่ใกล้ชิดเสมอ ถึงปีพวกศิษย์ก็ไปแสดงความคารวะ วันปีใหม่และวันเกิด เป็นวันสำคัญของท่าน ต่างก็แสดงความกตัญญูกตเวที ศิษย์ทุกคนก็มุ่งหวังช่วยกันทำนุบำรุงให้ครูได้อยู่ดีกินดี มีความสุขในบั้นปลายของชีวิต แต่ท่านเป็นผู้มักน้อย แม้พวกศิษย์จะรวบรวมเงินจำนวนก้อนใหญ่ขอให้ท่านจัดการจ้างช่างเพื่อซ่อมแซมบ้านเรือนของท่าน ถมคู ถมบ่อทำถนนให้สะดวกสบาย แต่ท่านก็ได้นำเงินทั้งหมดที่ศิษย์ทั้งหลายมอบให้ไปเข้ากองกุศล มิได้นำมาเพื่อทำนุบำรุงความสุขส่วนตัว ท่านบอกว่า

"เบี้ยบำนาญที่หลวงท่านจ่ายให้ก็พอใช้แล้ว ไม่มีอะไรจำเป็นที่จะต้องใช้อีก ส่วนบ้านเรือนก็อยู่ได้ ไม่จำเป็นให้ดีเกินไป"

โดยเฉพาะเพื่อนข้าพเจ้า ซึ่งเป็นพ่อเจ้าบ่าวในวันนั้นเคยพูดว่า ท่านเป็นผู้มักน้อย รักลูกศิษย์ และเพื่อนผู้นี้เคยไปเคารพท่านในวันเกิดและปีใหม่เป็นประจำมิได้ขาด เป็นผู้หนึ่งได้ร่วมกับพวกเพื่อนที่เป็นศิษย์ของครู ซึ่งต่อมาได้รวบรวมเงิน ว่าจ้างเหมาให้ช่างจัดการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ถมคู ถมบ่อ ทำถนนเข้าบ้านให้เรียบร้อย โดยไม่ฟังคำคัดค้านของครูผู้มักน้อย แทนการมอบเงินสดให้ท่าน ข้าพเจ้ายังนึกภูมิใจที่ยังมีครู พอที่จะให้อนุชนรุ่นหลังได้เห็นเป็นตัวอย่างที่ดี และพวกศิษย์ก็มีความเคารพนับถือ และมีความกตัญญูกตเวทีที่น่ายกย่องสรรเสริญยิ่งนัก ในชีวิตครูของท่านไม่เคยขาดก็คือ ถีบจักรยานนั่งตัวตรง

วันนั้นหลังจากรดน้ำพระพุทธมนต์อวยพรให้คู่บ่าวสาว และรับประทานเลี้ยงแบบช่วยตัวเองในเวลาค่ำ แม้หลังอาหารค่ำแล้วฝนก็ยังไม่หยุด ข้าพเจ้ากลับมาถึงบ้านแล้ว ก็อดนึกถึงชีวิตครูผู้สูงอายุไม่ได้ ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงสมัยก่อนเมื่ออยู่ในวัยรุ่น เท่าที่เคยรู้เคยเห็น ท่านเป็นครูสอนวิชาภาษาต่างประเทศเป็นเยี่ยมผู้หนึ่ง เวลานั้นคนไทยน้อยคนที่มีความรู้ความชำนาญภาษาต่างประเทศ ชาวตะวันตกที่มาตั้งรกรากประกอบกิจการในเมืองไทย ได้แสวงหาคนไทยที่รู้ภาษาต่างประเทศมาร่วมกิจการงาน ได้เสนอรายได้อย่างงาม สูงกว่ารายได้อาชีพครูมาก แต่ครูในยุคนั้น ส่วนมากท่านอุทิศชีวิตเพื่อเป็นครูจริง ๆ เสียสละความสุขส่วนตัว

ไม่คำนึงถึงว่ารายได้จะมากหรือน้อย ท่านจึงไม่สนใจใยดีสินจ้างรางวัลที่มีผู้เสนอให้มากกว่าอาชีพครู ชาวต่างประเทศในยุคนั้นจึงจำเป็นต้องหันไปจ้างชาวสิงคโปร์ หรือพวกบ้าบ๋า ซึ่งมีความชำนาญภาษาต่างประเทศ แต่ขาดความรู้ภาษาไทยได้เข้ามาทำงาน

ครูสมัยก่อนส่วนมากเป็นผู้มักน้อย เห็นแก่เด็กมากกว่าเห็นแก่ตัว ท่านจึงสอนศิษย์ของท่าน นับแต่รุ่นพ่อจนรุ่นลูก ท่านอุทิศชีวิตเพื่อเด็กจริง ๆ ท่านปฏิบัติพวกศิษย์เหมือนลูกหลานของท่าน มีความรัก มุ่งหวังปลูกวิชาความรู้เพื่อความเจริญก้าวหน้าเสมอกันทุกคน ไม่มีอคติว่าลูกคนมีคนจน ไม่สนใจว่าใครจะเห็นความดีความชอบของท่านหรือไม่ คนส่วนมากมองข้ามไป ไม่ได้นึกว่าเด็กสมัยก่อนมีทั้งความรู้และศีลธรรม มีความกตัญญูกตเวที ก่อนจะดีได้ก็อาศัยครูดี มีความเจริญรุ่งเรืองชีวิตในปัจจุบัน สมควรแล้วที่ศิษย์ทั้งหลายจะเคารพบูชา เป็นปูชนียบุคคล เทิดทูนท่านไว้เหนือเกล้า แสดงความกตัญญูกตเวทีเมื่อท่านยังมีชีวิต จะเป็นสิริมงคลแก่ตนเองตลอดไป.

ทรรศนะของครู

จิรภา อ่อนเรือง

การศึกษาก้าวหน้ามาก
จะล้าหลังก็อยู่ที่ครู ขอให้พิถีพิถันในเรื่องนี้

"ศีลธรรมมิได้เสื่อม ยังคงมีประจำโลกอย่างไรก็อย่างนั้น คนต่างหากที่หลีกเลี่ยงไม่ถือเป็นบรรทัดฐาน จึงกลายเป็นคนไม่ดีขึ้น"

ทั้งนี้หลวงสอบถูกระบิล อาจารย์โรงเรียนพณิชยการพระนคร เมื่อ ๑๒ ปีมาแล้ว แสดงทรรศนะเกี่ยวกับศีลธรรมแก่เจ้าหน้าที่ข่าวของเรา

หลวงสอบ ฯ กล่าวว่า ทุกวันนี้จิตใจของคนเราไม่หนักแน่นเหมือนสมัยก่อนเสียแล้ว ซึ่งท่านคิดว่าคงจะมีมูลเนื่องมาจากสงคราม ซึ่งทำให้ค่าครองชีพต่าง ๆ สูงขึ้น มนุษย์ต้องขวนขวายหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของตนเอง เมื่อหาทางดีไม่ได้ ก็คิดหาทางฉก ลักขโมย อีกประการหนึ่งนั้น เกิดจากความฟุ้งเฟ้ออยากได้นั่นนี่ไม่หยุดหย่อนจนติดเป็นนิสัย และการฟุ้งเฟ้อใช้จ่ายฟุ่มเฟือยไปในทางไม่ดีเป็นต้น

ทางด้านการศึกษา อาจารย์ผู้นี้กล่าวว่า ท่านรู้สึกว่าการศึกษาสมัยนี้ได้เจริญก้าวหน้าไปมาก ที่กล่าวกันว่าล้าหลังนั้น เนื่องจากครูไม่สู้เอาใจใส่กวดขันเหมือนสมัยก่อน, หรือไม่ ผู้ศึกษาขาดความเอาใจใส่บทเรียน เทียบกับสมัยเมื่อท่านเป็นนักเรียนและทำการสอนอยู่ไม่ได้ เพราะครั้งก่อนวิชาที่เรียนน้อยก็เรียนกันได้ดีจริง ๆ

"ในเรื่องการศึกษานี้ จะโทษครูนักก็ไม่ได้ เด็กจะต้องเอาใจใส่ด้วย" หลวงสอบ ฯ ออกความเห็น อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับการศึกษานอกจากตัวผู้ศึกษาเองแล้ว การที่การศึกษาจะเจริญก้าวหน้าไปได้อีกนั้น หลวงสอบ ฯ กล่าวว่า ครูจะต้องเป็นผู้ที่เอาใจใส่ต่อนักเรียน รักอาชีพครูอย่างแท้จริง มิใช่อาศัยอาชีพครูเป็นที่พำนักชั่วคราว เพื่อเป็นบันไดไปยังหน้าที่อื่น

"การที่มีครูที่ไม่เป็นครูจริง ทำให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย" อาจารย์เก่าแสดงความคิดเห็น

หลวงสอบ ฯ ได้กล่าวต่อไปว่า เมื่อเป็นดังนี้ เพื่อความก้าวหน้าของการศึกษาของชาติต่อไป การเลือกครูจะต้องใช้ความพินิจพิเคราะห์หาผู้ที่เหมาะสม และทางการจะต้องช่วยเหลือในเรื่องค่าครองชีพให้มากกว่าเดิม เพราะนอกจากจะได้ผู้ที่รู้จักวิธีถ่ายเทบทเรียนให้เด็กเข้าใจได้ง่ายแล้ว ครูก็จะคร่ำเคร่งกับงานของตน ไม่คิดจะเปลี่ยนอาชีพไปทางอื่นอีกด้วย

"นอกจากนั้นครูจะต้องมีนิสัยละเอียดลออถ้วนถี่ทุกบรรทัด การอบรมเด็กก็ต้องทำทุกทาง ไม่ว่ามารยาท และการประหยัด ทำนองเดียวกับบุรพการี" หลวงสอบถูกระบิลกล่าวในที่สุด

ผู้พิชิตมัจจุราช
ถอดดวงวิญญาณ

โลกกำลังอยู่ในภาวะสงคราม

วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ เครื่องบิน บี. ๒๙ ของฝ่ายสัมพันธมิตรไม่น้อยกว่า ๘ เครื่อง ได้เข้าโจมตีพระนคร ตั้งแต่เวลาก่อนเพล ข้าพเจ้า นายชาคริต อมรบุตร กำลังเข้าสมาธิปฏิบัติสมถกรรมฐานอยู่บนระเบียงพระอุโบสถวัดเลียบ ลูกระเบิดลูกหนึ่งได้ตกลงต้องพระ-อุโบสถ ยังผลให้หลังคากว่าครึ่งแถบพังพินาศลงมากองอยู่เบื้องล่าง และเกิดเพลิงไหม้ทันที

ในเจตสิกของข้าพเจ้า มันเป็นเวลาไม่กี่นาทีเลยที่วิญญาณของข้าพเจ้าได้กลับมาถึงบริเวณวัด ข้าพเจ้าตรงไปยังระเบียงด้านซ้ายของพระ-อุโบสถ มุ่งหมายจะกลับเข้าสู่เรือนร่าง ซึ่งข้าพเจ้าละไปเมื่อสักครู่ในท่านั่งขัดสมาธิ ในขณะที่จิตของข้าพเจ้าได้เข้าสู่ภวังค์แล้ว และร่างกายก็แน่นิ่งประดุจรูปปั้น แต่อนิจจา ระเบียงพระอุโบสถด้านนั้นกำลังอยู่ในกลุ่มควันและเปลวเพลิงเสียแล้ว แม้ควันจะตลบกลบกลุ้มไปหมด แสงเพลิงที่กำลังลุกไหม้อย่างโชติช่วงนั้น ก็ทำให้มองลอดไปเห็นกองไม้อันเป็นเครื่องบนของหลังคาระเบียง ซึ่งได้พังลงมากองทับกันอยู่ในบริเวณที่ตั้งพระพุทธรูปหมู่ และกำลังเป็นเชื้อเพลิงที่สำแดงท่าทีอยู่ ณ บัดนั้น ว่าจะเผาผลาญแม้แต่พระอุโบสถให้เป็นเถ้าถ่านไปได้ ในเวลาอันไม่ช้านัก

บัดนี้ร่างของข้าพเจ้าอยู่แห่งใดเล่า ? ได้มีผู้มาช่วยแบกหามไปไว้ในที่อันพ้นภัยแล้วหรือ ? เปล่าเลย, นั่นอย่างไรเล่า ร่างซึ่งปราศจากวิญญาณนั้นมิได้นั่งอยู่ในท่าขัดสมาธิอะไรแล้ว แต่กำลังฟุบอยู่ใต้กองเพลิงนั้น ...

ขณะนั้นมีคนกลุ่มหนึ่งประมาณ ๗–๘ คน ซึ่งดูเหมือนส่วนมากจะเป็นพระภิกษุในวัดนั้น ได้วิ่งมาจากกุฏิที่อยู่ใกล้เคียงส่งเสียงเรียกขานกันให้ออกมาช่วยดับเพลิง แต่เมื่อคนเหล่านั้นวิ่งมาถึงระเบียงที่มีแสงเพลิงอยู่ ก็ต้องประสบกับสิ่งที่ทุกคนต่างก็รู้ว่าจะต้องลงมือจัดการช่วยกันทำก่อนนั้นคือ หามร่างของชายอีกคนหนึ่งซึ่งนอนสลบอยู่ริมกองเพลิงนั้น ไปไว้ยังมุมสุดของระเบียงด้านตรงข้าม และเมื่อท่านเหล่านั้นกลับมายังที่เดิมอีกก็ต้องกุลีกุจอช่วยกันยกหัวไม้แปใหญ่ ที่ยาวยื่นออกมานอกกองเพลิงอันแรงร้อน เพื่อเปิดช่องให้ผู้กล้าเสี่ยงภัยผู้หนึ่งมุดเข้าไปดึงร่างของข้าพเจ้าเขาต้องกระชากขาที่งอพับอยู่ในท่าขัดสมาธิของข้าพเจ้าออกแล้วจึงจับข้อเท้าข้างหนึ่งลากร่างอันบอบบางของข้าพเจ้าออกมาจากใต้กองไม้

เมื่อดึงออกมาห่างกองเพลิงพอพ้นความร้อน แล้ว ทุกคน ณ ที่นั้น ก็ก้มลงพิจารณาดูร่างของข้าพเจ้าพร้อมกับออกเสียงปลงสังเวชอยู่พึมพำ

"ถูกเผาทั้งเป็น" ผู้ลากร่างของข้าพเจ้าออกมาอุทานขึ้น ขณะที่ละมือจากข้อเท้าข้าพเจ้า "เมื่อผมไปดึงขาทีแรกก็รู้สึกว่าไม่กระดุกกระดิกแล้ว ผมจึงลากออกมาเหมือนลากตอไม้"

"ปล่อยให้ไหม้ไปในกองไฟเลยมิดีกว่าหรือ ?" อีกผู้หนึ่งพูด

เสริม "จะได้ไม่ต้องเสียเวลาเผากันอีกที ดูซิ ดำเป็นตอตะโกไปครึ่งตัวแล้ว ไม่มีประโยชน์อะไรเลย แล้วนี่ทำไมจะรู้ว่าเป็นใครมาจากไหน" ?

"ไม่ใช่พระสงฆ์ ไม่ใช่พวกเราแน่" ภิกษุอีกรูปหนึ่งออกความเห็นพร้อมกับถอนหายใจยาวแสดงความโล่งอก "เพราะผ้าติดตัวที่ยังไหม้ไม่หมดนี่เป็นกางเกง เขานุ่งกางเกงไม่ใช่สบง ทีแรกผมออกใจไม่ดี คิดว่าเป็นท่านอินทร์ของเราเข้าแล้ว เพราะท่านชอบมานั่งวิปัสสนาแถวนี้เสมอ"

"เอ้า พวกเราอย่ามัวชักช้าเลย" ผู้กล้าหาญที่บุกเข้าไปลากร่างข้าพเจ้าร้องเตือน "ช่วยกันหามไปรวมไว้กับเจ้าคนโน้นที่มุมใต้โน้นก่อนแล้วมาช่วยดับไฟเร็ว ๆ เข้า"

"ไม่ต้องแล้วครับ มีคนมาช่วยดับแล้ว" มีเสียงร้องบอก เพราะขณะนั้นมีชาวบ้านและพนักงานในเครื่องแบบดับเพลิงราวสิบคน พากันยกสายสูบดับเพลิงของโรงไฟฟ้า มาช่วยกันดับเพลิงที่ระเบียงตอนหลังคาพัง จนเหลือแต่ควันกรุ่นอยู่เท่านั้น พระภิกษุทั้ง ๖ รูปจึงหันมาจัดการกับร่างของผู้เคราะห์ร้ายต่อไป ๒ รูปรีบเดินไปยังร่างของชายที่ถูกหามไปไว้ที่มุมระเบียงก่อนข้าพเจ้า อีกสี่รูปก็จัดแจงก้มลงเลือกที่ซึ่งจะยกร่างของข้าพเจ้าโดยระวังมิให้มีส่วนใดต้องหลุดล่วงไปจากตัวข้าพเจ้าเสียก่อนที่จะหามไปถึงที่

"โอ๊ย... โอ๊ย" ผู้ที่ยกทางไหล่ขวาข้าพเจ้าอุทานด้วยความตกใจ "เดี๋ยวครับ, เบา ๆ หน่อย....ช้า ๆ เนื้อหนังเจ้านี่หลุดติดมือผมออกมาแล้ว ว้า นี่มันไหม้จนเนื้อสุกไปหมดแล้วนี่นา"

เมื่อทั้งสี่หามศพข้าพเจ้าไปถึงมุมระเบียง พระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งกำลังเฝ้าดูร่างของชายคนแรก ก็บอกกล่าวกับเพื่อนภิกษุทั้งหมดว่า ชายผู้นั้นยังไม่ตาย เขายังหายใจระรวยอยู่ ขออย่าเอาศพข้าพเจ้าไปวางใกล้คนเจ็บนัก

"แล้วก็นึกว่าใครที่ไหน อีกรูปหนึ่งที่เฝ้าดูอยู่ด้วยกล่าวขึ้น "เจ้าบุญของเรานั่นเอง เจ้าบุญบ้าน่ะ มันยังไม่ตายเลย แต่สลบเหมือดเทียว เพราะไม้ที่ฟาดลงบนหัวของมันนั้นเขื่องเอาการอยู่ เวลาที่ทับกดคอต่อมันไว้ผมยกคนเดียวไม่เขยื้อนเลย"

"เจ้าบุญบ้ามันอาศัยอยู่ที่ศาลาเล็กริมประตูวัด เหตุใดมันจึงมาให้หลังคาพังทับหัวที่ระเบียงโบสถ์ได้ แปลกแท้ ๆ ทีเดียว"

"หัวมันแตกไม่มาก" ภิกษุรูปแรกกล่าวต่อ "เลือดก็ไหลนิดหน่อยเท่านั้น แต่มือไม้ถูกไฟลวกพองเกรียมไปหมด และที่มันสลบก็เห็นจะเป็นเพราะถูกไม้กดคอหายใจไม่ออก ถ้าจะมีนะดีอยู่เหมือนกันที่หัวไม่แบะเป็นสองเสี่ยง เวลานี้อาการมันยังทำท่าไม่ฟื้นเลย ไม่รู้จะแก้กันอย่างไร ให้ดมยาก็ไม่รู้สึก"

"เวลานี้จะไปหามดหมออะไรก็ยาก" อีกรูปหนึ่งในสี่ออกความเห็น "เขาพากันไปหลบภัยไปนอกเมืองหมด ทั้งเวลานี้ก็ยังไม่แน่ว่าจะปลอดภัย เครื่องบินอาจมาเป็นระลอกสองก็ได้ จงช่วยกันไปตามมีตามเกิดก่อน สุดแล้วแต่เวรแต่กรรมของใคร เจ้าหมอตอตะโกนี่ก็ยังไม่รู้ว่าเป็นใครมาแต่ไหน"

ขณะนี้ท่านผู้ทรงศีลทั้งหมดต่างก็นั่งลงทอดอาลัย เมื่อเห็นว่าไม่มีสิ่งใดที่จะช่วยได้อีก บางรูปก็หยิบจีวรขึ้นครองและเตรียมกลับกุฏิ อีกรูปหนึ่งไปหาผ้าห่มเก่า ๆ ผืนหนึ่ง ขาดวิ่นไปเกือบครึ่งผืน เอามาคลุมลงบนศพของข้าพเจ้า ท่านเลือกคลุมตั้งแต่ศีรษะลงมา เพื่อปกปิดส่วนที่จะยังความสังเวชแก่ผู้พบเห็นมากที่สุด คงปล่อยให้เท้าทั้งสองของข้าพเจ้าโผล่ออกนอกผ้าราวครึ่งแข้ง

พวกที่มาช่วยกันดับเพลิงเมื่อเห็นเพลิงโทรมจนไม่มีทางจะคุขึ้นอีกต่อไปแล้ว ก็พากันมามุงดูร่างเจ้าบุญ และศพของข้าพเจ้า และต่างวิพากษ์วิจารณ์ออกความเห็นถึงสาเหตุแห่งเคราะห์กรรมของเราทั้งสองต่าง ๆ นานา ตามที่เขาคิดว่าน่าจะเป็นไปได้ แต่เมื่อไม่มีใครสามารถจะวาดเค้าหน้าจากร่างครึ่งตอตะโกของข้าพเจ้าได้ ก็เป็นอันว่า ไม่มีใครรู้จักข้าพเจ้า และเมื่อไม่มีใครรู้ว่าข้าพเจ้าเป็นใคร สักครู่ต่อมาก็ไม่มีใครสนใจกับศพนั้นอีก นอกจากต่างก็พยายามเลี่ยงไปเสียเร็ว ๆ เพราะมันเป็นเวลาบ่ายมากแล้ว เมื่อถึงเวลาพลบค่ำคนขี้ขลาดตาขาวที่กลัวการหลอกหลอนของภูตผีปีศาจก็จะไม่ย่างกรายเข้ามาในบริเวณนั้น ส่วนเจ้าบุญยังคงนอนสลบและหายใจอยู่อย่างแผ่วเบาที่สุด ต่อมาอีกไม่ช้าก็เหลือพระภิกษุเพียงสองรูปที่สมัครอยู่เพื่อคอยสวดส่งวิญญาณของเจ้าบุญให้ไปเกิดใหม่ในที่ชอบที่ดีกว่านี้ต่อไป

เจ้าบุญผู้นี้เป็นผู้ที่รู้จักมักคุ้นของพระสงฆ์องค์เจ้าแห่งวัดเลียบทั้งวัด และเป็นที่รู้จักของชาวบ้านร้านถิ่นทั่วตำบลถนนจักรเพ็ชร พาหุรัด

และสะพานหัน เขาได้ฉายาจากคนทั้งหลายว่า เจ้าบุญบ้า เพราะเจ้าบุญเป็นคนวิกลจริตหาเลี้ยงชีพด้วยการขอทาน และยึดเอาศาลาเล็กริมประตูวัดเป็นที่อาศัยหลับนอน เจ้าบุญยังไม่ตายในขณะนี้ แต่เมื่อมีอาการบอกว่าไม่มีทางรอด พระภิกษุทั้งสองก็เตรียมจะปล่อยเขาไว้ให้รอความตายอยู่ ณ ที่นั้นตามลำพังด้วยความจำใจ เพราะในชั่วเวลาเพียงเล็กน้อยความมืดก็จะปกคลุมทุกสิ่งในบริเวณนั้น การจุดตะเกียงหรือแม้แต่เทียนไขก็ต้องพรางแสงลงจนเหลือริบหรี่ เพราะบ้านเมืองกำลังตกอยู่ในภาวะสงคราม

ข่าวโจษจันถึงตึกรามบ้านเรือนที่ถูกทำลาย และจำนวนมนุษย์ที่ต้องเสียชีวิตไปด้วยกระสุนปืนกลและลูกระเบิดตามตำบลอื่น ๆ อีกหลายแห่งในกลางวันวันเดียวกันนั้น ได้ทำให้เหตุการณ์ทางวัดเลียบหรือโรง-ไฟฟ้า กลายเป็นเรื่องเล็กน้อยไม่สำคัญนัก ยิ่งรอให้ข้ามคืนไปถึงเช้าวันรุ่งขึ้นก็จะปรากฏว่าศพคนถูกระเบิดตายในวัดเลียบมีเพียงสองศพเท่านั้นมันเป็นผลวิบัติเล็กน้อยเหลือเกินเมื่อเทียบกับที่อื่น ๆทั้งบุคคลที่ตายนั้นก็ยังเป็นเพียงเจ้าคนบ้าคนหนึ่งซึ่งไม่มีประโยชน์อะไรนอกจากทำความรำคาญให้แก่สังคม การตายเสียอีกน่าจะถือเป็นกุศล เพราะจะเป็นการสิ้นเวรไปเสียที ส่วนอีกคนหนึ่งคือข้าพเจ้า ก็ยิ่งไม่มีความหมาย ถ้าไม่มีผู้ใดเกิดรู้ขึ้นว่าข้าพเจ้าเป็นใคร ชาวบ้านก็อาจบุ้ยส่งว่าเป็นเจ้าขอทานสก-ปรก หรือขี้เรื้อนอะไรคนหนึ่งที่ชอบมานอนให้แมลงวันตอมอยู่แถวระเบียงพระอุโบสถ และก็ทำนองเดียวกันกับเจ้าบุญบ้า คนประเภทนี้ก็อยู่ในจำพวกที่ตายไปเสียได้เร็วเท่าใดก็ยิ่งดี

แต่อนิจจา ถ้าหากเขาทั้งหลายจะบังเอิญรู้ได้ในขณะนี้ว่าเจ้าคนเคราะห์ร้ายที่ถูกไฟคลอกจนจำศพไม่ได้นั้นคือข้าพเจ้า นายชาคริต อมรบุตร ข้าราชการชั้นโทแห่งกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ผู้เชี่ยวชาญทางวิชาจิตศาสตร์และเป็นนักสะกดจิตผู้มีชื่อเสียงแล้ว ก็คงจะไม่มีใครดูดายทิ้งศพข้าพเจ้าไว้ โดยไม่ไปแจ้งข่าวร้ายนี้แก่เพื่อนฝูงและสานุศิษย์ของข้าพเจ้า ซึ่งอยู่ในตำบลนี้หลายคนรวมทั้งพระภิกษุอินทร์ นิราศภัย แห่งคณะเจ้าอาวาสวัดเลียบนี้ด้วย ส่วนผู้ที่รู้ว่าเป็นข้าพเจ้าแน่นอนที่สุดคือเจ้าบุญบ้า ซึ่งข้าพเจ้าเชื่อว่าจะเป็นคนแรกที่นำข่าวมรณกรรมของข้าพเจ้าไปบอกทางบ้านข้าพเจ้าที่ปากคลองโอ่งอ่าง ก็บังเอิญต้องมาได้รับเคราะห์กรรมพร้อมกับข้าพเจ้าเสียด้วย ลุงชุ่มชายชราคนเดียวที่เป็นคนเฝ้าบ้านของข้าพเจ้า คงจะตั้งตาคอยเปิดประตูรับข้าพเจ้าในคืนนี้จนรุ่งสว่าง และเมื่อรุ่งเช้าแล้ว แกก็คงยังไม่มีทางจะรู้ได้ว่าข้าพเจ้าหายไปไหน

วิญญาณของข้าพเจ้า ซึ่งลอยวนเวียนอยู่ด้วยความกระวนกระวายเหนือสังขารที่ถูกทำลายไปเกือบครึ่งท่อนนั้น บัดนี้กำลังเริ่มสำนึกถึงภาวะของตนเอง ข้าพเจ้าอยู่ในฐานะที่เลวร้ายกว่าเจ้าบุญเป็นไหน ๆ เพราะข้าพเจ้าได้ชื่อว่าตายแล้วอย่างไม่มีปัญหา ข้าพเจ้าถูกเรียกว่า ศพ ขณะที่เจ้าบุญยังเป็นเพียงคนเจ็บหนักเท่านั้น ข้าพเจ้าจะไม่มีทางเข้าสิงสู่อยู่ในร่างของข้าพเจ้าได้ต่อไป เพราะศีรษะอันเป็นที่ตั้งแห่งสมองซึ่งเปรียบเสมือนกองบัญชาการของข้าพเจ้านั้น ได้ถูกทำลายพินาศด้วยการเผาผลาญของพระเพลิงเป็นเวลานานกว่าท่อน จนใบหน้าของข้าพเจ้าแปรรูปไปเกือบเหมือนก้อนถ่าน

ข้าพเจ้าหมดโอกาส และหมดสิทธิ์ที่จะสำแดงความเป็นมนุษย์ได้อีกแล้ว แต่เหตุใดเล่าข้าพเจ้าจึงยังมีจิตสำนึกอยู่โดยสมบูรณ์เช่นนี้ ข้าพเจ้าขาดปัจจัยแห่งเจตสิกอยู่เพียงรูปและสัมผัส ข้าพเจ้าไม่มีตัวตนให้ผู้ใดเห็น แต่ข้าพเจ้าเองยังรู้เห็นทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ ข้าพเจ้ารู้จักมีความทุกข์ซึ่งบัดนี้กำลังทรมานข้าพเจ้าอย่างแสนสาหัส เพราะข้าพเจ้าเกิดความเศร้าสลดในจิตสำนึกของข้าพเจ้า ดังหนึ่งวิญญาณคือตัวข้าพเจ้าแท้ ๆ ณ บัดนี้ กำลังจะมีอันแตกดับหรืออันตรธานเป็นอากาศธาตุไป ขณะนั้นข้าพเจ้ายังเกิดความว้าเหว่อย่างประหลาด เพราะข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าข้าพเจ้ากำลังอยู่ในโลกอันแสนกว้างนี้แต่ลำพังผู้เดียว และไม่รู้ที่จะคิดหรือทำประการใด

คนตายแล้วไปไหน เป็นคำถามที่หาคำตอบอันแน่นอนไม่ได้ในโลกมนุษย์ แต่ก็เมื่อข้าพเจ้าไม่ใช่มนุษย์ เพราะข้าพเจ้าตายแล้ว ทำไมข้าพเจ้าจึงไม่รู้ที่จะไปแห่งใดเล่า? คนที่เขาตายมาก่อนข้าพเจ้าเขาไปไหนกัน ทำไมไม่มีใครมาบอกหรือนำข้าพเจ้าไปบ้าง นรกหรือสวรรค์อยู่ที่ไหน ข้าพเจ้าควรไปแห่งไหน หรือว่าบัดนี้ข้าพเจ้าอยู่ในนรกแล้ว เพราะข้าพเจ้าได้รับความทรมานเหลือเกิน

ในจิตสำนึกของข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่าข้าพเจ้ากำลังร้องไห้สะอึกสะอื้นอย่างสุดที่จะกลั้นไว้ได้ ข้าพเจ้ารำพันความเศร้าโศกในจิตสำนึกเหมือนเป็นเสียงดังออกมาอย่างโหยหวนจนข้าพเจ้าเชื่อในขณะนั้นว่าจะมีผู้ได้ยิน เพราะข้าพเจ้าเคยได้ฟังเขาเล่ากันถึงปีศาจสำแดงความทุกข์

ทรมานด้วยการร้องครวญครางให้มนุษย์ได้ยิน บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นจะเป็นปีศาจตามความเชื่อของมนุษย์แล้ว ข้าพเจ้าคงร้องไห้ต่อไปไม่หยุดยั้ง และภาวนาขอให้มีมนุษย์ ได้ยินคำรำพันและเสียงครวญครางของข้าพเจ้า เพื่อจะได้มีผู้รู้ว่าข้าพเจ้าคือใคร และรีบนำข่าวมรณกรรมไปแจ้งแก่ญาติและมิตรของข้าพเจ้าโดยด่วนด้วย

เมื่อระลึกถึงครอบครัว ความรู้สึกเศร้าโศกของข้าพเจ้าก็เพิ่มเป็นทวีคูณ ข้าพเจ้ามิใช่เป็นคนตัวคนเดียวอย่างเจ้าบุญ ข้าพเจ้ามีภรรยาและบุตร และยังมีมารดาวัยชราที่ต้องอุปการะ ข้าพเจ้ายังมีห่วงมากมายมีพันธะการงาน เพื่อการครองชีพของครอบครัว อันเป็นสุดที่รักของข้าพเจ้า เมื่อพูดถึงความตายข้าพเจ้าเคยกลัวหนักหนา เพราะข้าพเจ้ารู้ว่าความตายคือสิ่งที่จะพรากข้าพเจ้าไปจากลูกและเมีย และทุกสิ่งที่ข้าพเจ้ารัก ข้าพเจ้ายังหนุ่มแน่น เพราะเพิ่งจะมีอายุครบสามสิบห้าปี แม้ข้าพเจ้าจะมีร่างกายค่อนข้างจะแบบบาง ข้าพเจ้าก็เป็นคนแข็งแรง และพยายามรักษาสุขภาพอนามัยดีเสมอ

ข้าพเจ้ารักชีวิตเป็นที่สุดก็เพราะมีอีกหลายชีวิตเป็นสุดที่รักของข้าพเจ้า กรรมอันใดเล่าที่ข้าพเจ้าได้ทำไว้ ซึ่งมาตามสนองให้ข้าพเจ้าต้องมาตายเสียในวัยหนุ่ม และในลักษณะที่ไม่คาดฝันเช่นนี้ ข้าพเจ้าไม่มีโอกาสจะป้องกันตัว หรือหลบหนีความตายครั้งนี้เลย ซึ่งถ้าจะเปรียบก็เหมือนข้าพเจ้าถูกโจรปล้นบ้านในขณะที่ข้าพเจ้าไม่อยู่ เมื่อเหล่าร้ายได้เก็บเอาทรัพย์สินไปจนหมดสิ้นแล้วก็ยังเผาบ้านเสียอีกด้วย ข้าพเจ้าจึงไม่

แต่เพียงสิ้นเนื้อประดาตัวเท่านั้น แต่ยังไร้ที่อาศัยและจะต้องซัดเซพเนจรไปโดยไม่มีจุดหมาย ข้อนี้มีอุปมาฉันใด ร่างกายของข้าพเจ้าซึ่งถูกมัจจุราชมุ่งร้ายหมายคร่าชีวิต ในขณะที่วิญญาณของข้าพเจ้ามิได้อยู่ในร่าง แล้วยังซ้ำเผาผลาญสังขารของข้าพเจ้าให้เสื่อมเสียไปในกองเพลิง จนวิญญาณของข้าพเจ้าไม่สามารถจะยึดเป็นที่อาศัยได้อีกต่อไป ก็อุปมัยฉันนั้น

ดังนี้ จะเรียกว่าข้าพเจ้าได้ตายไปเช่นเดียวกับคนอื่นที่ตายไปแล้วทั้งหลายหรือ ? มันต้องไม่เป็นการตายที่สมบูรณ์เป็นแน่ เพราะข้าพเจ้าได้ถูกทำลายแต่ร่างกาย ถูกลอบเผาบ้าน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าข้าพเจ้ายังไม่ตาย ข้าพเจ้ายังไม่ตายเป็นแน่แล้ว ท่านมัจจุราชเอ๋ย ท่านเพียงแต่ได้ทำการผิดพลาดไปเท่านั้น ท่านจงชุบร่างคืนให้ข้าพเจ้าเสียโดยดี ณ บัดนี้เถิด แต่แล้วสังขารที่มีส่วนบนอันเกรียมดำของข้าพเจ้าก็หาแปรสภาพขึ้นมาตามคำอุทธรณ์ของข้าพเจ้าไม่ มิไยที่ข้าพเจ้าจะตีโพยตีพายอยู่เหนือซากศพนั้นสักเพียงใด

ส่วนร่างเจ้าบุญขณะนี้กลับมีอาการเคลื่อนไหวได้ บางครั้งคล้ายกับจะยกตัวและผงกหัวขึ้นมามองดูข้าพเจ้า แต่ที่จริงนั้น เจ้าบุญกำลังทุรนทุรายเพราะใกล้จะสิ้นอัสสาสะและปัสสาสะ ข้าพเจ้าเลยลืมคิดถึงตนเองได้ชั่วขณะ รีบผละจากสังขารของข้าพเจ้าและลอยไปอยู่เหนือร่างของเจ้าบุญอนิจจา เจ้าบุญผู้น่าสงสารเอ๋ย ใครเล่าจะล่วงรู้ได้ว่าเขาต้องพลอยมาตายตามข้าพเจ้าเหตุเพราะใด ข้าพเจ้าเป็นหนี้บุญคุณของเจ้าบุญโดยไม่มีทางจะทดแทนได้เสียแล้ว ข้าพเจ้าสิรู้อย่างชัดแจ้งว่าเจ้าบุญต้องตายครั้งนี้ก็เพราะ

พยายามจะช่วยชีวิตข้าพเจ้านั่นเอง เจ้าบุญผู้วิกลแต่จริตภายนอก ส่วนจิตใจนั้นช่างบริสุทธิ์ผุดผ่องและเปี่ยมด้วยความรักและกตัญญูกตเวทีต่อผู้มีคุณเสียเหลือเกิน

เจ้าบุญได้รับความอุปการะ และความกรุณาปรานีจากข้าพเจ้ามาร่วมสิบปี เขาจึงรักและพยายามอยู่ใกล้ชิดข้าพเจ้ามากที่สุดที่เขามีโอกาสอยู่ได้ ข้าพเจ้าเคยแสดงความเห็นอกเห็นใจในเคราะห์กรรมของเขา และเคยปลอบใจเขาด้วยการพยายามอธิบายให้เขารู้ว่า โรคของเขานั้นอาจรักษาให้หายได้ และสักวันหนึ่งข้างหน้าข้าพเจ้าคงทำการรักษาเขาได้สำเร็จ ขอแต่ให้เขาเป็นคนอดทน ทำใจให้เยือกเย็นและคอยปฏิบัติตามคำแนะนำของข้าพเจ้าเท่านั้น ดูเหมือนเขาจะเข้าใจเจตนาของข้าพเจ้าดี เขาจึงติดตามข้าพเจ้าไปทุกหนทุกแห่งที่ข้าพเจ้าไม่บอกขัดข้อง และนอกจากนั้นก็พยายามเรียนอิริยาบถและการกระทำของข้าพเจ้าทุกอย่าง จนผู้อื่นที่ไม่รู้เหตุผล เห็นเป็นการล้อเลียน หรือการสำแดงอาการวิกลจริตของเขาไป เพื่อนข้าพเจ้าบางคนถึงกับตักเตือนข้าพเจ้ามิให้คลุกคลีกับเจ้าบุญบ้ามากเกินไป เพราะอาจถูกเหมาว่าวิกลจริตเช่นเดียวกัน

แต่ความจริงข้าพเจ้า ได้มั่นหมายไว้ในชีวิตอย่างหนึ่งว่าจะใช้วิชาสะกดจิตให้เป็นประโยชน์ในการแพทย์ให้มากที่สุด การสะกดจิตเพื่อสั่งคนไข้ให้หมดความรู้สึกที่อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งแทนการวางยาสลบเพื่อให้แพทย์ทำการผ่าตัดก็ดี สะกดเพื่อสั่งให้คนไข้หายจากโรคเกี่ยวกับประสาทก็ดี หรือสะกดเพื่อรักษานิสัยอันน่ารังเกียจและไม่พึงปรารถนาของคนที่

ชอบพูดมุสา สบถ ติดอ่าง รวมทั้งให้เลิกยาเสพติด เช่น สุราและฝิ่นก็ดี ล้วนเป็นสิ่งที่ข้าพเจ้าทำได้สำเร็จเป็นผลดีมาแล้วมากมาย ข้าพเจ้ายังมั่นใจอยู่อีกอย่างหนึ่งว่า ถ้าข้าพเจ้าสามารถหาวิธีสะกดจิตของคนวิกลจริตบางประเภท เช่น เจ้าบุญ ซึ่งไม่มีอาการคลุ้มคลั่งขนาดรุนแรงอย่างไรให้เข้าสู่ภวังค์จิตจนสั่งบังคับได้เมื่อใดแล้ว ข้าพเจ้าก็จะรักษาโรคของมนุษย์ผู้น่าสงสารประเภทนี้ให้หายหรือทุเลาลงได้เป็นแน่แท้

มีผู้ปรารภด้วยความสนเท่ห์อยู่เมื่อตอนเย็นวันนี้ ว่าเหตุไฉนเจ้าบุญ ซึ่งตามปกติเป็นคนขลาดเหมือนเด็กเล็ก ๆ จึงไม่หนีไปหาที่กำบังดังเช่นเคยเมื่อมีสัญญาณภัยทางอากาศ และคนทั้งหลายก็ล้วนหนีไปหลบซ่อนกันสิ้น ใครเล่าจะอธิบายได้นอกจากข้าพเจ้า ว่าการที่เจ้าบุญกล้าเสี่ยงภัยโดยไม่กลัวแม้จะเป็นการเสี่ยงชีวิต ก็เพราะเจ้าบุญรักข้าพเจ้ามากกว่ารักตัวเอง เขาจะไม่ยอมทิ้งข้าพเจ้าไปในเวลาเช่นนั้นเป็นอันขาด เจ้าบุญเข้าไปอยู่ที่ระเบียงโบสถ์ก็เพราะข้าพเจ้าอยู่ ณ ที่นั้น

วันนั้นคือ วันจันทร์ ที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ อันเป็นวันวิสาขบูชา และเป็นวันเกิดของข้าพเจ้าด้วย สิ่งที่ข้าพเจ้าเคยปฏิบัติทุกปีมาก็คือทำบุญใส่บาตร หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้ว ข้าพเจ้าก็ว่างและมีอารมณ์ผ่องแผ้ว ข้าพเจ้าจึงตั้งใจว่าจะไปนั่งปฏิบัติสมถกรรมฐาน ณ ที่หน้าพระพุทธรูปหมู่มุมระเบียงด้านเหนือของพระอุโบสถวัดเลียบ เพราะที่นี่เป็นที่สงบ ซึ่งอยู่ใกล้บ้านของข้าพเจ้ากว่าวัดอื่น แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าก็เพิ่งมาอาศัยปฏิบัติสมถกรรมฐานที่วัดนี้เป็นครั้งที่สามเท่านั้น วัน

นี้น่าจะมีลางหรือสิ่งที่ทำให้ข้าพเจ้าเกิดสังหรณ์ใจบ้าง ในเมื่อมันจะเป็นวาระสุดท้ายของชีวิตข้าพเจ้า แต่ตรงกันข้าม ข้าพเจ้ากลับมีจิตใจเบิกบานดังกับได้ลาภ อิ่มเอิบและภาคภูมิเมื่อนึกถึงความสำเร็จของตนเอง คือเป็นนักสะกดจิตผู้กำลังฝึกถึงขั้นที่จะสำแดงอิทธิปาฏิหาริย์ ข้าพเจ้าเชื่อมั่นว่าอีกไม่ช้า นามของข้าพเจ้าก็จะลือเลื่องกระเดื่องไกลไปทุกมุมโลก

วันนี้แหละที่ข้าพเจ้ามั่นหมายไว้ในใจ ว่าจะสำแดงฤทธิ์ให้ประจักษ์แก่ตาผู้อื่น เพื่อเอาไว้เป็นพยานหลักฐานในความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของข้าพเจ้า มันเป็นวันที่ข้าพเจ้าจะทดลองเข้าถึงฌานขั้น "ถอดวิญญาณ" ให้ออกไปดูเหตุการณ์และให้เกิดภาพนิมิตเป็นตัวข้าพเจ้า ปรากฏดังหนึ่งข้าพเจ้าได้ไป ณ ที่นั้น ๆ ด้วยตนเอง

สถานที่ซึ่งข้าพเจ้าได้กำหนดไว้ว่าจะไป ก็คือ บ้านของข้าพเจ้าที่อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มันเป็นบ้านซึ่งข้าพเจ้าได้อพยพครอบครัวไปพักอาศัยชั่วคราวสำหรับหลบภัยสงคราม ข้าพเจ้าเลือกเอาจังหวัดสมุทรปราการก็เพราะเป็นจังหวัดซึ่งอยู่ไม่ไกลจากพระนครนัก ข้าพเจ้าจะกลับไปอยู่กับบุตรและภรรยาได้ทุกสัปดาห์ ๆ ละสองวัน คือออกไปบ่ายวันเสาร์และกลับเข้ากรุงเทพ ฯ เอาเช้าวันจันทร์

ตอนเช้าประมาณเก้านาฬิกาวันนั้น เมื่อรับประทานอาหารจนเป็นที่อิ่มหนำสำราญดีแล้ว ข้าพเจ้าก็แต่งตัวลำลองด้วยเสื้อเชิตฮาวายสีขาวนุ่งกางเกงขายาวสีเทาขากว้าง เพื่อแก่การนั่งขัดสมาธิได้สะดวกสบาย และสวมรองเท้าคัดชูคู่เก่าเดินผ่านหน้าตึกที่ทำการไฟฟ้าไปเข้าประตูวัด ตั้ง

ใจอ้อมให้ผ่านศาลาเล็กที่อาศัยของเจ้าบุญ ก่อนที่จะตรงไปยังระเบียงพระอุโบสถ โดยหวังจะได้เจ้าบุญไปเป็นเพื่อน เจ้าบุญก็บังเอิญอยู่ที่ศาลาในขณะนั้น เมื่อเขาเห็นข้าพเจ้าเขาก็ลุกเดินติดตามข้าพเจ้าไปทันที

เมื่อถึงหน้าพระอุโบสถ ข้าพเจ้าก็ถอดรองเท้าไว้ที่เชิงบันไดสามขั้น แล้วหันมาบอกเจ้าบุญว่าข้าพเจ้าต้องการจะนั่งบริกรรมเช่นเคย อาจจะใช้เวลานานสักหน่อย ขออย่าให้เขาเข้าไปรบกวนหรือปล่อยให้ใครไปรบกวนเป็นอันขาด เจ้าบุญพยักหน้าแสดงการรับรู้ แล้วก็ก้าวขึ้นนั่งที่หัวบันไดและบอกใบ้แก่ข้าพเจ้าว่า เขาจะนั่งเป็นยามรักษาการณ์อยู่ที่นั่น ข้าพเจ้ายิ้มแสดงความขอบใจเขา แล้วก็เดินไปที่หน้าพระพุทธรูปหมู่กราบลงด้วยเบญจางคประดิษฐ์ อธิษฐานขอพึ่งพระพุทธคุณเป็นเครื่องปกป้องรักษา และอำนวยความสำเร็จทั้งปวง ก่อนที่จะนั่งขัดสมาธิ และเริ่มสำรวมกำหนดจิตใจ ข้าพเจ้าหันมาดูเจ้าบุญอีกครั้งหนึ่ง เห็นเขานั่งพนมมือและเฝ้ามองตรงมายังข้าพเจ้าอย่างไม่วางตา

หลังจากนั้นประมาณหนึ่งชั่วนาฬิกาเศษ มันคงเป็นเวลาที่จิตของข้าพเจ้าเข้าภวังค์และได้ฌานที่มั่นหมายแล้ว เพราะข้าพเจ้าจำได้ว่า ได้ไปถึงที่ที่กำหนดไว้ คือ ที่บ้านอพยพของข้าพเจ้าที่อำเภอบางบ่อ สมุทรปราการ ข้าพเจ้าได้ขึ้นบันไดไปบนเรือนในอากัปกิริยาที่เคยกระทำมาเมื่อไปถึงบ้านทุกวันเสาร์ตอนบ่าย ข้าพเจ้ายังได้นั่งลงบนม้ายาวริมนอกชานซึ่งตั้งไว้ใต้กิ่งมะเฟืองกิ่งใหญ่ใบหนา กำลังออกผลดกจนกิ่งอ่อนโน้มลงมาเหนือม้ายาว และให้ความร่มรื่นแก่เรือนหลังน้อยนี้เกือบเต็มชาน ไกล

จากจุดยุทธศาสตร์และไกลจากข่าวสับสนแห่งภัยสงครามอันนำมาแต่ความหวาดกลัว เรือนหลังนี้ได้เป็นที่พักพิง และให้ความสงบสุขแก่ครอบครัวเล็ก ๆ ของข้าพเจ้าในยามนั้นอย่างเพียงพอ

ขณะนั้นข้าพเจ้าก็ได้ยินบุตรทั้งสองของข้าพเจ้า ชายหนึ่งหญิงหนึ่งในวัยเพียงห้าและหกขวบส่งเสียงร้องเรียกมาแต่ห้องครัวซึ่งกั้นด้วยรำแพนอยู่อีกซีกหนึ่งของชานเรือน

"คุณพ่อมาแล้ว คุณพ่อมาแล้ว" เขาร้องเรียกขึ้นพร้อมกันในขณะที่ผละจากแม่ ซึ่งกำลังสาละวนปรุงอาหารอยู่ทำให้หล่อนต้องยืนขึ้นเยี่ยมหน้าลอดช่องหน้าต่างแผงค้ำ เพื่อมองมาทางบันไดเรือน มารดาของข้าพเจ้าหยุดตำหมากหันมาทางหลานทั้งสอง แล้วก็ยกมือขึ้นป้องหน้ามองออกมาจากห้องกลางข้างใน ปากก็บ่นพึมพำตามเคยว่า

"ไหนล่ะ ไหนล่ะ หลอกย่าอีกแล้วซี เจ้าเด็กสองคนนี่ละมันน่าเฆี่ยนจริง ๆ ก็วันนี้มันเป็นวันเกิดของพ่อเจ้าเขาจะอยู่ทำบุญตักบาตรที่กรุงเทพ ฯ นี่นา แต่เอ๊ะ ดูเหมือนใช่เจ้าหนูจริง ๆ แหละ"

ตามคำบอกเล่าทั้งของมารดาข้าพเจ้าและเพียงจันทร์แก่ผู้ที่มาเยี่ยมศพข้าพเจ้า ได้ทำให้ความสำเร็จในการสำแดงอิทธิปาฏิหาริย์ของข้าพเจ้าในวันนี้ กลายเป็นนิมิตร้าย หรือวิญญาณหลอกหลอนไป คือมารดาและภรรยาของข้าพเจ้าได้เห็นภาพของข้าพเจ้าแวบหนึ่งเช่นเดียวกับเด็กทั้งสอง และสิ่งนี้ได้ทำให้มารดาข้าพเจ้าเกิดความวิตกกังวลจนนอนไม่หลับตลอดคืน เพียงจันทร์ก็ไม่สบายใจถึงกับไม่กินอาหารและนอนไม่

หลับเช่นเดียวกัน ค่ำวันนั้นบรรยากาศภายในบ้านก็ซึมเซาไปหมด ทุกคนเข้านอนแต่หัวค่ำ และต่างก็นิ่งเก็บความรู้สึกไว้แต่เพียงภายในใจ

ครั้นวันรุ่งขึ้นหลังจากการได้รับแจ้งข่าวการถูกระเบิดถึงแก่ความตายของข้าพเจ้าแล้ว ทั้งมารดาและภรรยาของข้าพเจ้า ก็ทึกทักเอาด้วยความเชื่อตามคติเดิมที่ว่า เจตภูตเมื่อออกจากร่างกายของผู้ตายในทันทีที่สิ้นลมนั้น ย่อมไปปรากฏแก่ผู้ที่ตนรักไม่ว่าจะอยู่ห่างไกลกันสักเพียงใด เพื่อแจ้งข่าวมรณะด้วยตนเอง ฉะนั้นการปรากฏภาพของข้าพเจ้าแก่สายตาของครอบครัวในกลางวันวันนั้น จึงกลายเป็นปรากฏการณ์ที่บังเกิดขึ้นตามคติดังกล่าว ใครเล่าจะล่วงรู้ได้ว่า ข้าพเจ้าได้ไปสำแดงกายก่อนมรณกรรมด้วยอิทธิปาฏิหาริย์ อันเป็นผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่แห่งวิทยาการทางจิตหรือวิญญาณศาสตร์ของข้าพเจ้า

ก่อนที่บุตรทั้งสองของข้าพเจ้าจะวิ่งมาถึงม้านั่งใต้ต้นมะเฟือง จิตสำนึกของข้าพเจ้าก็ได้รับกระแสระทบจากภายนอกอย่างหนึ่งโดยฉับพลัน ทำให้รู้สึกได้ว่ากำลังจะ มีภัยบังเกิดแก่สังขารของข้าพเจ้า ฉะนั้นภาพเจตภูตของข้าพเจ้าจึงหายวับ เพื่อกลับไปหาร่างในทันที แต่แม้กระนั้นก็ยังไม่ทันที่จะปลุกตัวเองให้ตื่นจากภวังค์ และออกไปให้พ้นภัยจากอำนาจระเบิดและเพลิง ดังที่ข้าพเจ้าได้เล่ามาแล้วแต่ต้น

ส่วนเจ้าบุญ ผู้เฝ้าดูข้าพเจ้าอยู่ตลอดเวลา ที่ข้าพเจ้านั่งอยู่ ในฌานนั้น เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณภัยทางอากาศ ก็คงจะรีบลุกขึ้นจากหัวบันไดระเบียงพระอุโบสถ และออกเดินไปมาด้วยความกังวลและหวาดกลัว โดย

ยังตัดสินใจไม่ถูกว่าเขาควรจะทำประการใดดี ต่อเมื่อมีเสียงกระหึ่มของเครื่องบินทิ้งระเบิดอยู่เหนือศีรษะ สัญชาตญาณแห่งความกลัวอันตรายก็ผลักดันให้เจ้าบุญลืมคำสั่งของข้าพเจ้า และผลีผลามเข้าไปที่ตัวข้าพเจ้าโดยหมายจะปลุก ฉุด หรือ อุ้มข้าพเจ้าหนีไปเข้าที่หลบภัยคอนกรีตริมกำแพงวัด ซึ่งครั้งหนึ่งเขากับข้าพเจ้าเคยเข้าไปหลบภัยด้วยกัน แต่ก่อนที่เขาจะได้เข้าไปถึงตัวข้าพเจ้าและกระทำตามที่คิด ลูกระเบิดทำลายจำนวนไม่น้อยก็ได้ถูกทิ้งลงมาแบบปูพรมบนเป้าหมายสำคัญคือ โรงไฟฟ้าและสะพานพุทธ ฯ ยังผลให้ส่วนหนึ่งแผ่กระจายมาตกลงยังหลังคาระเบียงโบสถ์วัดเลียบ อันเป็นเหตุให้ข้าพเจ้าและเจ้าบุญต้องได้รับอันตรายดังกล่าวแล้ว

เมื่อถึงเวลาประมาณหนึ่งทุ่มเศษวันนั้น บริเวณพระอุโบสถโดยรอบก็เงียบสงัดราวป่าช้า มีสุนัขสองตัววิ่งขึ้นมาหาที่หลับนอนให้พ้นจากการต้องตากน้ำค้าง กลางแจ้งและลมหนาว มันพากันเดินรอบศพ ข้าพเจ้าตัวหนึ่งเอาจมูกแหย่เข้าไปดมตรงหน้าข้าพเจ้าพอดี เสียงมันร้องอื๊ด ๆ อยู่ในลำคอ เพราะมันคงจะได้กลิ่นเหมือนเนื้อย่าง ถ้าเจ้าสัตว์สองตัวนี้มีความหิวอยู่บ้าง ก็น่ากลัวว่าศพของข้าพเจ้าจะต้องขาดแขนไปสักข้างหนึ่งเป็นอย่างน้อย แต่บังเอิญในขณะนั้นมีเสียงถอนหายใจของเจ้าบุญดังแหวกความเงียบออกมา เจ้าสุนัขทั้งคู่นั้นจึงตกใจและผละออกไปนอนเสียห่างๆ

เจ้าบุญจวนจะสิ้นเต็มทีแล้ว เพราะตอนนี้เขาอ้าปากค้างนานกว่าอึดใจปกติ ข้าพเจ้าเข้าไปจนใกล้เขา ข้าพเจ้าอยากจะสัมผัสตัวเขา อยาก

จะจูงมือให้ลุกขึ้นไปกับข้าพเจ้า ไปเป็นเพื่อนกันเหมือนเมื่อเรายังมีชีวิตอยู่ ขณะนั้นข้าพเจ้าสำนึกเหมือนได้ออกเสียง ร้องเรียก ให้เขาออกมาจากบ้านหรือที่ใดที่หนึ่ง

"มาซิเจ้าบุญ, เพื่อนยาก, ออกมาซี ถ้าฉันได้แกไปเป็นเพื่อนด้วย ฉันจะไม่ว้าเหว่เลย มาเถอะ, บุญ เราพากันไปหาที่อยู่ใหม่ ฉันไม่รังเกียจแกเหมือนคนอื่นเขารังเกียจดอก ฉันรักแกเหมือนพี่ แกดีต่อฉันมาก เราอย่ามัวทนทุกข์ทรมานอยู่ที่นี่ต่อไปอีกเลย มาเถิด, บุญ ฉันคอยแกอยู่ที่นี่แล้ว"

พูดแล้วข้าพเจ้าก็เขยิบชิดตัวเจ้าบุญเข้าไปอีก ชิดเข้าไป เข้าไป แต่ข้าพเจ้าไม่รู้สึกว่า ได้ถูกตัวเขาเลย เจ้าบุญอยู่ที่ไหน ? เขามิทิ้งแต่สังขารไว้เช่นเดียวกับข้าพเจ้าแล้วหรือ ? ข้าพเจ้าได้สำนึกในขณะนั้นว่า ข้าพเจ้าได้เข้าไปชิดเจ้าบุญเหลือเกิน จนกลายเป็นเข้าไปอยู่ในร่างอันว่างเปล่าของเขา แน่แล้ว แน่ทีเดียว ข้าพเจ้ายังสามารถเบิกหนังตาของเขาและมองออกมาเห็นข้างนอกได้สลัว ๆ ทันใดนั้น ข้าพเจ้าก็เห็นเจ้าบุญลุกขึ้นยืนตรงอยู่เบื้องหน้าข้าพเจ้า แม้แต่ในที่มืดเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็เห็นร่างของเขาขาวโพลน เขาหันหลังให้ข้าพเจ้าและกำลังจะก้าวเท้าเดินออกไปจากที่เขานอนเหยียดยาวอยู่ก่อนนั้น วิญญาณของเจ้าบุญเพิ่งจะออกจากร่าง เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปแทนที่ และบัดนี้เขากำลังจะรีบไปอย่างไม่อาลัยไยดีกับสังขารของเขาอีก

"บุญ, บุญ, หยุดก่อน" ข้าพเจ้าพยายามตะโกนเรียกเจ้าบุญจนสุดเสียง แต่เสียงที่ออกจากปากของร่างเจ้าบุญมากระทบโสตประสาท

ของเขาเอง ซึ่งข้าพเจ้ากำลังควบคุมอยู่นั้นเป็นเสียงแหบแห้ง และไม่มีถ้อยคำที่ผู้ใดจะฟังรู้เรื่องเลย เงาของเขามิได้หันกลับ หรือหยุดเดินตามเสียงเรียกของข้าพเจ้า เขาคงก้าวต่อไป ผ่านศพข้าพเจ้า ผ่านเจ้าสุนัขสองตัวซึ่งกำลังนอนตะแคงราบอยู่ จนมันต่างลุกขึ้นคล้ายจะเห็นเงาขาวๆ นั้น และช่วยกันส่งเสียงหอนอย่างเยือกเย็น พอสิ้นเสียงเจ้าสองตัวนี้ ก็มีเสียงหอนรับกัน อีกหลายทอดจากพวกที่นอนอยู่ ทางระเบียงอีกด้านหนึ่งของพระอุโบสถ

วิญญาณเจ้าบุญได้ ออกจากร่างของเขา ไปแล้ว แต่ในคนละลักษณะกับข้าพเจ้า เจ้าบุญถึงแก่ความตาย วิญญาณของเขาออกไปตามกำหนดแห่งกรรมหรือพรหมลิขิต เขาจึงไปอย่างมีจุดหมายปลายทาง ไม่ต้องลอยวนเวียน เหมือนคนหลงทาง เช่นข้าพเจ้า เจ้าบุญเป็นคนที่มีใจบริสุทธิ์ผุดผ่องอยู่ในโลกมนุษย์ เขาคงต้องได้ไปสู่ที่ชอบ คือ สุคติ และไม่ว่าจะไปเกิดใหม่หรือสิงสู่อยู่ ณ ที่ใดเขาก็คงได้รับความสุขเป็นเครื่องตอบแทน ตามคติธรรมของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เขาได้ชื่อในขณะนี้แล้วว่าเป็นผู้สิ้นเวรไปภพหนึ่ง

ส่วนตัวข้าพเจ้าซึ่ เมื่อถูกยังเผ่าคร่ำครวญเสียดายชีวิตและร่างกาย ไม่ยอมรับว่าตนตาย เหตุไฉนบัดนี้ จะมาล้มความคิดและอยากติดตามเจ้าบุญไป ? เปล่าเลย, ข้าพเจ้าไม่ได้อยากไป ข้าพเจ้าไม่เคยคิดจะไป เพราะจิตใจจริงของข้าพเจ้านั้น ยังถูกรัดรึงอยู่ด้วยบ่วงแห่งกิเลสและตัณหา มีความรัก ความโลภ ความหลงทั้งปวง ซึ่งข้าพเจ้ายังหามีกำลังพอจะ

ดิ้นให้หลุดพ้นไปได้ไม่ จะเรียกว่าข้าพเจ้ายังไม่สิ้นเวรก็ตามที ข้าพเจ้ายังไม่อยากตายจริง ๆ เพราะข้าพเจ้ายังมีห่วงอีกมากมาย ห่วงมารดาภรรยา และ บุตรของข้าพเจ้า ห่วงเกียรติยศและชื่อเสียงซึ่งข้าพเจ้ากำลังจะสร้างสรรค์ให้รุ่งโรจน์ในที่สุด ไม่เฉพาะแต่ในดินแดนไทย แต่ในโลกมนุษย์อันไพศาลนี้

แม้ จิตใจของข้าพเจ้า จะเต็มไป ด้วยความทะเยอทะยาน ดังกล่าวข้าพเจ้าก็มีแต่ความปรารถนาดี ข้าพเจ้าต้องการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ซึ่งได้รับประโยชน์ อันมหาศาลจากผลงานของข้าพเจ้าที่ใกล้จะบรรลุความสำเร็จ กุศลเจตนานี้คงจะเป็นกำลังเกื้อกูลข้าพเจ้าอยู่ ข้าพเจ้าจึงยังไม่ต้องตาย โดยแม้จะไร้สังขาร ผลซึ่งดูประหนึ่ง จะเป็นเคราะห์กรรมของข้าพเจ้าในขณะนี้ จึงอาจกลับเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะหนุนนำข้าพเจ้าไปสู่ความสำเร็จอันยิ่งใหญ่กว่าความสำเร็จอื่นใดในโลกที่มนุษย์ได้บรรลุแล้ว

เหตุการณ์ประหลาดมหัศจรรย์ซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ กำลังจะเกิดมีขึ้นในกรณีของข้าพเจ้า นายชาคริต อมรบุตร จะเป็นมนุษย์ คนแรกใน โลกที่จะถอดวิญญาณและเปลี่ยนร่าง ได้ต่อไปในอนาคต อันใกล้นี้ เขาก็จะทำให้ร่างกายของมนุษย์เป็นเสมือนเครื่องนุ่งห่มจะซื้อหามาใส่ใหม่ หรือแลกเปลี่ยนกันได้ตามใจสมัคร เขาจะได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์คนแรกที่อำนวยวิวัฒนาการทางจิตศาสตร์ หรือวิญญาณศาสตร์ได้ถึงชั้นยอด ทั้งนี้ทางทฤษฎีอันเดียว ที่มีมาแต่บุรมบุราณกาล ดังที่ท่านปราชญ์เพลโตก็ได้กล่าวไว้เป็นหลักฐานว่า วิญญาณของมนุษย์เป็นอมตะจะสิงสู่อยู่ในร่างทั้งหลายที่ผลัดเปลี่ยนเวียนกันมลายไปแต่ฝ่ายเดียว

บัดนี้ข้าพเจ้าได้สังขารของเจ้าบุญมาอยู่ในครอบครองแล้ว เจ้าบุญได้อุทิศชีวิตและร่างกายเพื่อความปรารถนาของข้าพเจ้า เขาคงจะมีความยินดีและภาคภูมิใจเป็นอันมากที่ได้ช่วยให้ข้าพเจ้าได้มีชีวิตอยู่ต่อไปในร่างของเขา เขาคงคิดว่าอย่างน้อย เขาจะมีส่วนได้รับเกียรติ ในผลงานของข้าพเจ้า เพราะร่างกายของเขาจะคงปรากฏอยู่ในโลก ในนามของนายบุญในสายตาของคนทั่วไป แต่ภายใต้ความบงการของวิญญาณข้าพเจ้า ซึ่งถึงอย่างไร ก็ย่อมเปลี่ยนฐานะ ของเขาจาก เจ้าบุญผู้วิกลจริต หรือเจ้าขอทานบ้า มาเป็น นายบุญผู้วิเศษ หรือ ศาสตราจารย์บุญ และถึงแม้ข้าพเจ้าจะเป็นผู้บอกให้ผู้อื่นรับฟัง ว่าผู้ที่อยู่ภายในร่างของเขานั้นที่แท้ก็คือ นายชาคริต อมรบุตร เขาก็คงจะไม่รู้สึกอิจฉาข้าพเจ้า โดยถือเสียว่าเราเป็นคน ๆ เดียวกัน ซึ่งรวมภาคกันประกอบเป็นตัวมนุษย์ผู้วิเศษนี้

แต่ ในการต่อไป ถ้าเจ้าบุญจะรู้ได้ด้วยญาณวิถีอีกใหม่ ว่า พฤติ-การณ์ที่เขาคาดคะเนในเบื้องแรกนั้นผิดหมด เขาก็คงจะโทมนัสและสงสารข้าพเจ้ามิใช่น้อย ที่เขาได้หนีเอาตัวรอดไปหาความสุขแต่ลำพัง โดยทิ้งความเวทนาอาดูร ไว้กับข้าพเจ้า ให้ต้องทนทุกข์ทรมานไปอีกนานในร่างของเขา

ข้าพเจ้าไม่ตำหนิเจ้าบุญ หากเขาจะได้เข้าใจผิดไปในทำนองที่กล่าวแล้วนี้ เพราะข้าพเจ้าเองในหะแรกก็ได้เข้าใจผิดเช่นเดียวกัน แต่หลังจากที่วิญญาณเจ้าบุญ ได้ทิ้งร่างของเขาไปเมื่อข้าพเจ้าได้เข้าไปสิงสู่อยู่แทนที่เขาแล้ว ข้าพเจ้าก็ได้รับเอาความรู้สึกทั้งมวลของเจ้าบุญมาใส่ตัว

ข้าพเจ้า โดยผ่านระบบประสาทของเขา เจ้าบุญได้รับบาดเจ็บที่ศีรษะเพราะถูกไม้แปฟาด และทับด้วยน้ำหนักของหลังคาใหญ่ที่พังทลายด้วยแรงระเบิด มันเป็นบาดแผลที่มีผลให้เขาถึงวิสัญญีภาพและความตายในเวลาต่อมา หน้าตาและมือ ของเขาทั้งซ้ายขวาก็ถูกไฟลวก เสียจนพองเกรียมไปทั่ว เมื่อข้าพเจ้าเข้าไปรับช่วงสังขารอันบอบช้ำทุพพลภาพเช่นนี้ ก็เปรียบเหมือนช่างกลที่อาสาเข้าปรับเครื่องยนต์กลไกซึ่งชำรุด แม้จะเป็นผู้สามารถอย่างเยี่ยมยอด ก็หาแก้ไขเครื่องยนต์นั้นให้ดีเท่าของเดิมได้ไม่ ยิ่งเมื่อของเดิมก็วิกลวิการไม่สมประกอบอยู่แล้ว ยังมาถูกกระทำซ้ำเติมให้ชำรุดทรุดโทรมหนักยิ่งขึ้นอีก ก็ย่อมไม่เป็นที่แน่ใจว่าช่างกลนั้นยังจะสามารถปรับเครื่องชำรุดนี้ จนทำงานให้พอใช้ได้สักเพียงใดและนานเท่าใด

แต่ความปรีดาปราโมทย์ซึ่งผุดขึ้นในจิตของมนุษย์ ที่บังเอิญได้รอดพ้นจากภัยพิบัติอย่างร้ายแรง ขนาดที่กล่าวได้ว่าเหมือนตายแล้วเกิดใหม่นั้น กำลังได้กับข้าพเจ้าตรงตามคำและความหมาย หัวใจเจ้าบุญซึ่งจวนจะหยุดอยู่เมื่อกี้ บัดนี้กำลังเต้นระทึกด้วยความอิ่มเอิบยินดีของเจ้าของใหม่ แม้ความเจ็บปวดอันเกิดจากบาดแผลแทบทั่วสรรพางค์ จะได้แล่นตามวิถีประสาทมากระทบข้าพเจ้า ให้ได้รับรู้และรับความทรมานตามกฎแห่งธรรมชาติอยู่มิใช่น้อย ความโทมนัสยินดีในโชคชะตาอันเลอเลิศซึ่งกำลังท่วมท้นอยู่ในอกข้าพเจ้า ก็กลับลบความเจ็บปวดนั้นให้บรรเทาเบาบางจนเกือบหายไปสิ้น เพราะตามความจริงนั้น กรณีของข้าพเจ้านี้มิยิ่งกว่าการตายแล้วเกิดใหม่ดอกหรือ ?

คนตายแล้วหากเกิดใหม่ได้ ก็มีแต่เกิดในลักษณะของเด็กทารกที่ไร้เดียงสา ไม่มีความรู้ในสภาวะเดิมของตนแม้แต่น้อย เปรียบประดุจพันธุ์เมล็ดถั่วซึ่งมาจากต้นเดิมที่แก่ตาย เมื่อเอามาเพาะเพื่อให้งอกเป็นต้นถั่วขึ้นใหม่ เมล็ดถั่วนั้นก็จะต้องผ่านระยะของการงอกเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่เริ่มปริ่มงอกขาวเท่าหัวเข็มหมุด แยกออกเป็นสองกลีบและแตกใบ แล้วจึงชูงอกนั้นขึ้นทีละน้อย ๆ จนกลายเป็นลำต้นถั่วในที่สุด นั่นก็คือการเกิดของมนุษย์ จะมีผู้ใดเกิดแล้วและสามารถหยั่งรู้สภาวะเดิมของตนในชาติก่อนที่เรียกว่าระลึกชาตินั้นหาได้ไม่

การตายและเกิดของข้าพเจ้าจึงอยู่นอกกฎเกณฑ์ของธรรมชาติดังกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าอาจพูดได้ว่าข้าพเจ้าไม่ได้ตายและไม่ได้เกิดใหม่ เพราะภายในร่ายกายเจ้าบุญ ซึ่งเปรียบเสมือนเปลือกหรือเครื่องห่อหุ้มข้าพเจ้านั้น ยังมีตัวจริงของข้าพเจ้าอยู่ในสภาวะเดิมทุกประการ คือ พร้อมด้วยปัญญา ความรู้ และความรู้สึกนึกคิดทั้งมวลของ นายชาคริต อมรบุตร ผู้ภาคเพียรปฏิบัติสมถภาวนาอย่างแก่กล้าจนเข้าถึงขั้นอิทธิวิธิญาณ และทิพจักขุญาณ สามารถสำแดงอิทธิปาฏิหาริย์ถอดวิญญาณของตนออกจากร่างเดิม ไปเข้าสิงสู่อยู่ในร่างของผู้อื่นที่ตายแล้วอย่างง่ายดาย

ความปีติยินดีขนาดพาใจให้ลิงโลดในผลสำเร็จอันยิ่งใหญ่นี้ ได้ทำให้ข้าพเจ้าลืมทั้งความเจ็บปวดและความห่วงใยในครอบครัวของข้าพเจ้าไปชั่วขณะหนึ่ง คนที่ข้าพเจ้ารักอย่างยอมพลีชีวิตให้ได้ก็คือครอบครัว หรือ คนกลุ่มน้อยที่ข้าพเจ้าดิ้นรนไม่ยอมตายจากอยู่เมื่อครู่ บัดนี้ข้าพเจ้า

กำลังเริ่มคิดถึงเขาอีกแล้ว แต่ด้วยความรู้สึกต่างกับเมื่อข้าพเจ้าเป็นวิญ-ญาณล่องลอยอยู่เหนือร่างที่ถูกเพลิงเผา ข้าพเจ้าคิดถึงเขาด้วยความหวังและความอิ่มเอมใจ ว่าสกุล อมรบุตร ซึ่งมีข้าพเจ้าเป็นต้นตระกูลขึ้นแล้ว ณ บัดนี้ จะเป็นตระกูลที่ยิ่งใหญ่อยู่ในประวัติศาสตร์ของชาติไทยหรือของโลกนั้นทีเดียว

แต่บางขณะ ข้าพเจ้าก็อดที่จะรู้สึกหวาดหวั่นขึ้นมาไม่ได้ ภรรยาและบุตรสุดรักของข้าพเจ้าจะยอมรับเอาลงคอละหรือว่า เจ้าบุญบ้า หรือขอทานเจ้าจำนำประจำบ้านอมรบุตรที่ปากคลองโอ่งอ่าง ผู้เคยนำแต่ความขบขันระคนสงสารมาให้แก่ครอบครัวของข้าพเจ้า เพื่อแลกเปลี่ยนกับทานและความกรุณาปรานีของเรามาเป็นเวลาร่วมสิบปีนั้น บัดนี้ได้กลายเป็นสามี และบิดาที่รักและเคารพในครอบครัวนี้ไปแล้ว บุตรของข้าพเจ้าเคยแต่วิ่งหนีเมื่อเห็นเจ้าบุญเดินเข้าไปใกล้ ภรรยาข้าพเจ้าก็เคยแต่กระถดถอยให้ห่างพอหลบกลิ่นสาบแห่งเสื้อผ้าที่ขาดและสกปรก คำชี้แจงของข้าพเจ้า แม้จะได้รับความเชื่อถือว่าเป็นความจริง จะสามารถขจัดความขยะแขยง และเปลี่ยนแปลงความน่ารังเกียจของเจ้าบุญบ้า ให้กลายเป็นความน่ารักน่าชิดเชยได้สำเร็จหรือ ? เมื่อลองเอาใจเขามาใส่ใจข้าพเจ้าดูบ้าง ข้าพเจ้าก็เกิดความลังเลอยู่ครัน ๆ แต่ก็ปลอบใจตนเองให้เห็นแต่ในแง่ดีจนรู้สึกกระหยิ่มใจ และหวังแต่จะประสบทุกสิ่งที่เป็นไปโดยราบรื่นสมความปรารถนา โดยคิดเสียว่าเหตุการณ์ข้างหน้ายังอยู่อีกนานและไกล เวลาและความพยายามเคยก่อความสำเร็จมาแล้วเป็นอันมาก ข้าพเจ้าคงจะหาทางแก้ไขได้

เมื่อความรู้สึกปลื้มปีติหย่อนคลายลงบางขณะที่ข้าพเจ้าคิดไปในแง่ร้าย ความรู้สึกเจ็บปวดและเวทนาในสังขารใหม่ของตนก็แล่นเข้าแทนที่ทำให้เกิดอารมณ์สงสัยขึ้นว่า มันเป็นบุญหรือกรรมกันแน่ที่สภาวการณ์นี้กำลังนำมาสู่ข้าพเจ้า วัฏสงสารเอ๋ย ในความวนเวียนของการเกิดและการตาย ทำไมจะต้องพ่วงเอาทุกข์ปะปนไปกับสุขด้วยเล่า ข้าพเจ้ากำลังได้รับทุกข์ทรมานแทนเจ้าบุญทุกอย่าง ข้าพเจ้ารู้สึกเจ็บที่ศีรษะของเจ้าบุญและปวดร้าวแทนเขาไปทั่วสรรพางค์ ขณะนี้ข้าพเจ้าอยากยกมือขึ้นคลำแผลที่เหนือท้ายทอย แต่ โอย แขนเจ้าบุญทำไมช่างหนักและเจ็บปวดอะไรเช่นนั้น ข้าพเจ้ายกมันขึ้นไม่ได้เลย ต้องกลับปล่อยให้มันตกแผละลงไปข้างตัวอย่างเดิม แม้แต่จะพลิกตัวตะแคงไปอีกข้างหนึ่งก็พลิกไม่ไหว พอข้าพเจ้าขยับจะออกแรงบ้าง ก็ให้รู้สึกวิงเวียน หัวใจเต้นแรงและถี่เหมือนจะหอบด้วยความเหน็ดเหนื่อย ลำคอแห้งผากราวกับไม่เคยเปียกมาก่อน แม้แต่จะทำการกลืนน้ำลายก็ไม่สำเร็จ ความหิวและกระหายประดังขึ้นมาพร้อมกัน ช่องท้องก็มีอาการลั่นเหมือนทุกสิ่งกำลังเคลื่อนไหวอยู่ภายใน เสียงครางระคนกับเสียงหายใจของตนเองดังมากระทบโสตประสาทอย่างชัดแจ้ง

ลมเย็นเริ่มโชยผ่านศพไฟไหม้มาทางข้าพเจ้า นำกลิ่นเหมือนเนื้อย่างมาปะทะเป็นระยะ ๆ ความหนาวทำให้ข้าพเจ้าสะท้านจนตัวสั่นคล้ายจะเป็นไข้ ค้างคาวหลายตัวบินโฉบเฉี่ยวไปมาและร้องเสียงจี๊ก ๆ ไม่มีเวลาหยุดหย่อน ระบบประสาทเกี่ยวโยงไปยังอวัยวะทุกส่วนของเจ้าบุญ

กำลังทำงานโดยอัตโนมัติ และข้าพเจ้ารู้สึกว่าบางกลุ่มบางสายยังหาได้อยู่ใต้บังคับบัญชาของข้าพเจ้าไม่ เช่น ขาข้างหนึ่งคอยจะมีอาการกระตุกอย่างแรง จนข้าพเจ้าเกิดความรำคาญมาก แต่จะบังคับโดยฝืนหรือเก็งสักเท่าใดก็ไม่หายกระตุกได้ และนิ้วมือทั้งสองมือของข้าพเจ้าปวดและชาไปหมด จนข้าพเจ้าไม่สามารถจะกระดิกหรืองอนิ้วได้แม้แต่นิ้วเดียว ข้าพเจ้าเบิกตาขึ้นดูไปรอบ ๆ เป็นครั้งคราวด้วยความอ่อนเพลียละเหี่ยใจ เห็นแต่ความมืดตั้งแต่พื้นจรดหลังคา ซึ่งสูงกว่าหลังคาเรือนธรรมดา เมื่อข้าพเจ้าเพ่งอยู่นานหน่อย ข้าพเจ้าก็สามารถเห็นแผ่นกระเบื้องที่มุงซ้อนทับกันเป็นชั้น ๆ บนไม้ระแนงได้ถนัด ข้าพเจ้านึกชมความสมบูรณ์ของประสาทตาเจ้าบุญอยู่ในใจ ว่ายังมีประสิทธิภาพดีกว่านัยน์ตาเดิมของข้าพเจ้า

ขณะนั้นมีเสียงคนพูดกันมาแต่ไกล ข้าพเจ้าพยายามเหลือบไปทางเสียงนั้น ในระยะห่างจากที่นั้นประมาณเวลาเดินสักสองนาที ข้าพเจ้าก็เห็นเงาดำของคนสามคน คนหนึ่งถือไฟฉายหรือตะเกียง ซึ่งถูกพรางแสงเสียจนเหลือริบหรี่เดินนำหน้ามุ่งตรงมายังระเบียงโบสถ์ด้านที่ข้าพเจ้านอนอยู่ ข้าพเจ้าเดาเอาว่าคงเป็นพระสงฆ์ในกลุ่มที่มาช่วยเจ้าบุญกับข้าพเจ้าเมื่อตอนบ่าย บัดนี้คงจะห่วงใยผู้ป่วยและศพที่ทิ้งไว้ จึงพากันกลับมาใหม่ โดยหมายจะดูด้วยว่าเจ้าบุญสิ้นหรือยัง จะได้ช่วยจัดการคลุมศพเสียด้วยเสื่อหรือผ้าเก่าพอจะหายอุจาดนัยน์ตา ทั้งจะได้ปรึกษากันว่าจะเผาหรือฝังศพคู่นั้นอย่างไรและเมื่อใดดี

เสียงพูดของคนทั้งสามเมื่อดังอยู่แค่บันไดระเบียง ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกว่ามีเสียงหนึ่งเป็นที่คุ้นหูข้าพเจ้า คนเหล่านั้นขึ้นมายืนล้อมร่างเจ้า

บุญ วางตะเกียงรั้วลงข้างศีรษะของเขาเบิดผ้าดำส่วนหนึ่งที่คลุมตะเกียงสำหรับพรางแสงนั้นออกเพื่อให้ความสว่างฉายไปยังใบหน้าของเขา ข้าพเจ้าลืมตาเจ้าบุญอยู่ตลอดเวลา โดยตั้งใจจะดูว่าหนึ่งในบุคคลทั้งสามที่ข้าพเจ้ารู้จักด้วยน้ำเสียงพูดนั้น คือผู้ใดแน่ แต่ข้าพเจ้าต้องหรี่ตาลงจนเกือบปิด เมื่อถูกแสงตะเกียงที่ตั้งชิดหน้าเกินไปนั้นส่องจนตาพร่าฟาง และไม่สามารถจะเห็นอะไร ข้าพเจ้าจึงเป็นฝ่ายที่ถูกพระภิกษุทั้งสามพิจารณาดูข้างเดียว

"เอ๊ะ เจ้าบุญยังไม่ตายนี่" ทั้งสามรูปพูดขึ้นพร้อมกันด้วยความประหลาดใจ

"ยังหายใจเป็นปกติ ตายที่ไหนกัน" เป็นเสียงของผู้ที่ข้าพเจ้ากำลังคิดว่ารู้จัก

"มันกำลังจะสิ้นใจเมื่อก่อนพลบ เราสองคนจึงกลับไป"

"จริง ๆ ท่านอินทร์ ไม่งั้นเราจะหนีไปเสียยังไงได้"

"ท่านเอายามาด้วยหรือเปล่า" ท่านอินทร์ นิราศภัยถาม

"เปล่า ผมจะเอามาทำไม เมื่อผมแน่ใจว่า หม่อนี่ต้องตายไปแล้ว"

"งั้น ท่านรีบกลับไปเอามา ยาหอมขวดที่ผมให้ท่านเมื่อตะกี้แล้วโปรดหิ้วกระติกน้ำมาด้วย เจ้านี่มันคอแห้งจนหุบปากไม่ลงแล้ว ดูซีมันอยากพูด แต่พูดไม่ออก ผมอยากจะถามมันว่า คนที่ถูกเผาทั้งเป็นโน้นน่ะเป็นใคร ผมร้อนใจมากนะท่าน ช่วยกันอีกหน่อยเถิด"

ภิกษุร่างเล็กและประเปรียว เมื่อถูกท่านอินทร์ขอร้องก็รีบเดินหายไปในความมืดสักสิบนาที จึงกลับมาพร้อมกับกระติกน้ำแข็งเล็ก ๆ และขวดยาหอม ขณะที่พระภิกษุหนุ่มรูปนี้กลับไปเอาของที่ต้องการ ท่านอินทร์ก็ชวนเพื่อนภิกษุที่มาด้วยให้หิ้วตะเกียงขยับไปยังศพของข้าพเจ้า ท่านอินทร์มิได้ปริปากแสดงความสงสัยของตนแต่อย่างใด แต่ข้าพเจ้ารู้แน่ว่า ท่านอินทร์ นิราศภัย ศิษย์ผู้ที่ใกล้ชิดสนิทสนมประดุจเพื่อนข้าพเจ้าและผู้ศึกษาวิปัสสนากรรมฐานและวิญญาณศาสตร์กับข้าพเจ้าผู้นี้ กำลังกระวนกระวายใจด้วยความทุกข์และความกลัวอย่างหนึ่งซึ่งท่านไม่ต้องการให้กลายเป็นความจริงขึ้นเลย

ท่านเลิกผ้าห่มที่คลุมข้าพเจ้าออก และก้มลงพิจารณาอย่างถี่ถ้วน จับมือขวาของข้าพเจ้าซึ่งยังไหม้ไม่มากและประจงยกขึ้นตรวจดูนิ้วทุกนิ้ว ต่อจากนั้นก็จะพิจารณาดูขาและเท้าของข้าพเจ้า ซึ่งยังดีอยู่ทั้งสองข้าง และแล้วก็จับดูกางเกงที่ยังเหลือจากถูกไฟไหม้อยู่อย่างกะรุ่งกะริ่ง อิริยาบถของท่านอินทร์ซึ่งแสดงถึงความทุกข์ร้อนใจอย่างหนัก ขณะที่พิจารณาดูศพของข้าพเจ้านั้น ได้ทำให้ภิกษุผู้ช่วยยกตะเกียงส่องไฟอ่านท่านออกตั้งแต่แรก ภิกษุรูปนั้นจึงสำรวมปากมิได้ออกความเห็นแม้แต่คำเดียว

เมื่อเห็นภิกษุร่างเล็กนำกระติกน้ำและยามาแล้ว ท่านอินทร์จึงเอ่ยขึ้นพร้อมกับถอนใจว่า "มาช่วยคนเป็นกันก่อนเถิด เดี๋ยวมันตายเสียอีกคนจะไม่ได้เรื่อง" ภิกษุทั้งสามจึงหันมารวมอยู่ที่ร่างเจ้าบุญหรือข้าพเจ้าอีก จัดการป้อนยาหอมที่ละลายน้ำแล้วให้ข้าพเจ้าดื่ม โดยผู้หนึ่ง

เป็นผู้ช้อนศีรษะข้าพเจ้าให้โงขึ้น ข้าพเจ้ารู้สึกเจ็บแผลที่หลังศีรษะเป็นอันมาก แต่ก็กัดฟันทนเพราะความกระหายน้ำเป็นที่สุด ข้าพเจ้าพยายามจะบอกขอดื่มแต่น้ำอีกหลาย ๆ ถ้วย แต่ข้าพเจ้าก็ไม่สามารถจะพูดออกมาเป็นเสียงที่ต้องการได้

ข้าพเจ้าตกใจและเสียใจเป็นครั้งแรกในชีวิตใหม่ของข้าพเจ้า ทำไมข้าพเจ้าจึงพูดไม่เป็นคำ และทำไมเสียงของข้าพเจ้าจึงดังอ้อแอ้เช่นนั้น แต่แล้วข้าพเจ้าก็ปลอบใจตนเองว่าอาจเป็นเพราะข้าพเจ้าคอแห้งจนหลอดเสียงตีบตันไปชั่วคราว ข้าพเจ้ากระเสือกกระสนด้วยการยกแขนปัดไปทางกระติกน้ำและชี้ที่ปากซึ่งข้าพเจ้าทำได้ด้วยความยากเย็นที่สุด และแล้วท่านอินทร์ผู้ฉลาดและมีไหวพริบดีก็เข้าใจ

"อ๋อ มันต้องการกินน้ำอีก" ท่านอินทร์พูดและชี้บอกเพื่อนภิกษุให้รินน้ำจากกระติกให้ข้าพเจ้ากิน ด้วยฝาครอบจุกกระติกซึ่งทำเป็นรูปถ้วยในตัว ข้าพเจ้าใช้การพยักหน้าสองสามครั้งเพื่อบอกว่านั้นถูกแล้ว และพยักหน้าบอกความประสงค์จะดื่มอีกหลังจากการดื่มแล้วทีละถ้วย ตั้งแต่ถ้วยที่หนึ่งถึงถ้วยที่สี่

ข้าพเจ้ารู้สึกชุ่มชื่นขึ้นและอยากจะหันไปยิ้มกับท่านอินทร์ผู้เป็นที่รักและภักดีต่อข้าพเจ้ามากกว่าศิษย์คนอื่น ๆ แต่ท่านมองข้าพเจ้าอย่างเหม่อลอยเหมือนไม่สนใจ แม้ขณะที่ท่านช่วยพยุงให้ข้าพเจ้าดื่มน้ำอยู่ ท่านก็เฝ้าแต่จะเมียงไปทางศพข้าพเจ้าอย่างใช้ความคิด สักครู่ท่านจึงหันมาจ้องข้าพเจ้าด้วยแววตาที่บอกว่าจะค้นหาคำตอบอะไรจากข้าพเจ้าสักอย่างเป็นเรื่องสำคัญ

"บุญ" ท่านเรียกและก้มลงดูนัยน์ตาข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าก็เพ่งตอบพร้อมกับบอกใบ้ก่อนท่านถามด้วยแววตาว่า "ไม่ใช่ดอก, ท่านอินทร์ที่รัก นี่คือ–ชาคริต ผมกำลังสิงอยู่ในร่างของเจ้าบุญบ้า ซึ่งหาชีวิตไม่แล้ว"

"บุญ" ท่านเรียกอีกครั้งหนึ่ง แล้วหันหน้าเป็นที่จูงให้ข้าพเจ้ามองตามไปทางศพของข้าพเจ้าเอง "บอกฉันหน่อยเถิด พยายามบอกฉันให้แน่ ๆ นะบุญ ว่า–นั่น–นั่น–อาจารย์ใช่ไหม–คุณชาคริตใช่ไหม–?"

ข้าพเจ้าพยักหน้าอีกครั้งหนึ่งด้วยอาการอันเชื่องช้า เพราะข้าพเจ้าคิดไม่ออกว่าจะทำประการใด ข้าพเจ้ารู้ว่าการพยักหน้าแทนคำ-ตอบของข้าพเจ้าครั้งนี้ มีความจริงอยู่เพียงส่วนน้อยของความจริงที่ท่านควรจะรู้ แต่ท่านอินทร์ได้เบือนหน้าไปจากข้าพเจ้าเสียแล้ว เพื่อซ่อนน้ำตาของท่าน ข้าพเจ้าจะทำอย่างไร ท่านเข้าใจข้าพเจ้ายังไม่หมด ข้าพเจ้ายังไม่ได้บอกท่านว่า ข้าพเจ้าไม่ได้ตายอยู่ในศพนั้น ผู้ตายคือเจ้าบุญบ้า และข้าพเจ้าเข้าครอบครองร่างเจ้าบุญได้ด้วยฤทธิ์--ด้วยอภินิหารแห่งวิชา ที่ท่านกำลังศึกษากับข้าพเจ้า–ด้วยอิทธิปาฏิหาริย์

ขณะที่ท่านกำลังเสียใจและหมดหวัง เพราะท่านย่อมเข้าใจอย่างบุคคลทั้งหลายเข้าใจกันว่าความตายของสังขารก็ต้องหมายถึงความสิ้นสุดของวิญญาณในภพนี้ด้วย แต่แน่ทีเดียว ท่านกลับจะรู้สึกตรงกันข้าม คือยินดีและภูมิใจ ถ้าท่านรู้ความจริงว่า ข้าพเจ้าได้เอาชนะมัจจุราชได้แล้ว โดยหลอกให้เอาแต่ คราบ หรือ เปลือก ของข้าพเจ้าไปเท่านั้น และนี่แหละคือความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของอาจารย์ของท่าน

ข้าพเจ้าเกิดความกระวนกระวายใจเป็นอันมาก จึงมีอาการทุรนทุรายในขณะนั้นอย่างเห็นได้ชัด ข้าพเจ้าตั้งใจอย่างแน่วแน่ว่าจะต้องพยายามบอกท่านอินทร์ให้รู้เรื่องให้จงได้ ข้าพเจ้ารีบไขว่คว้าหามือของท่านเพื่อดึงให้ท่านมาใกล้ ๆ ข้าพเจ้า ท่านหันมาจับแขนข้าพเจ้าดังความประสงค์ ข้าพเจ้าจึงพยายามเปล่งเสียงพูดให้ดังเต็มที่เพราะรู้ตัวว่ามีเสียงแหบแห้ง ท่านอาจได้ยินไม่ชัดและไม่เข้าใจ

"ท่านอินทร์ครับ" นี่คือคำพูดที่ข้าพเจ้าคิดว่าได้พูดออกไป "ผมอยู่นี่ ผมไม่ใช่เจ้าบุญบ้า เจ้าบุญบ้าตายแล้วผม–ชาคริต–ยังไม่ตายแต่ไม่มีร่างจะอยู่ ผมจึงเข้าสิงร่างของเจ้าบุญ เจ้าบุญคือผมเอง––ผมเองอยู่ในร่างเจ้าบุญ"

แต่––โอย––โอย นั่นหรือเสียงพูดของข้าพเจ้า หูของข้าพเจ้ากำลังได้ยินอะไร ? ใช่ซี, นั่นแหละคือเสียงที่ออกจากปากข้าพเจ้าเองแต่อะไรกัน ? มันเป็นคำพูดที่ไหน ? มันเป็นแต่เสียง อ้อ แอ้ ไม่เป็นศัพท์เลย นั่นมันเสียงของคนใบ้ ไม่มีใครจะเข้าใจได้ โธ่, ข้าพเจ้าตกหนักเสียยิ่งกว่าตายเสียอีกข้าพเจ้าพูดไม่ได้––ข้าพเจ้าเป็นใบ้––ข้าพเจ้าเป็นคนใบ้เสียแล้ว––นายชาคริตผู้ไม่ตาย แต่อยู่ในร่างของคนใบ้ และไม่มีทางจะบอกผู้ใดได้ว่าตนเป็นใคร ข้าพเจ้าคงจะต้องมีชีวิตอยู่อย่างทรมานในร่างของคนบ้าและใบ้ต่อไป

ด้วยความผิดหวังและโทมนัสอย่างสุดซึ้ง น้ำตาข้าพเจ้าไหลพรากลงอาบแก้ม ข้าพเจ้าร้องไห้ด้วย เสียงครวญครางและสะอึกสะอื้น จน

ได้ยินไปทั่วบริเวณนั้น มันเป็นการร้องไห้ครั้งแรกในชีวิตใหม่และร่างใหม่ของข้าพเจ้ามีผู้กล่าวว่า การร้องไห้ของทารกที่เพิ่งปฏิสนธิจากครรภ์มารดา ก็คือสัญญลักขณ์ของการแสดงออกซึ่งความหวาดกลัวในกองทุกข์แห่งโลกมนุษย์ การต้องร้องไห้ของข้าพเจ้าในวาระแรกนี้ ก็เป็นลางบอกเช่นเดียวกัน ว่าข้าพเจ้าจะหนีพ้นทุกข์แห่งวัฏสงสารนั้นหาได้ไม่ ผู้ที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้จะต้องประสบกับความไม่เที่ยงคือ อนิจจังตลอดไป

ท่านอินทร์จับแขนอันสั่นระริกของข้าพเจ้าให้วางทาบลงบนอก แล้วหยิบผ้าอาบที่ท่านถือติดตัวมาด้วยค่อย ๆ ซับน้ำตาให้ข้าพเจ้า พลางพูดปลอบข้าพเจ้าด้วยความเข้าใจผิดว่า

"อย่าร้องไห้เลย, เจ้าบุญเอ๋ย ฉันรู้ว่าแกรักอาจารย์เหมือนฉันรัก เพราะอาจารย์มีความเมตตาปรานีต่อแก่มาก ท่านพยายามคิดหาวิธีรักษาแกอยู่เสมอ มันเป็นเคราะห์ซึ่งไม่มีทางแก้ไขให้เป็นอื่นไปได้แล้ว ฉันเห็นว่ามันเป็นเคราะห์กรรมของอาจารย์จริง ๆ ที่เลือกเอาแกมาเป็นเพื่อน เพราะถ้าหากเป็นคนอื่นมาอยู่ที่นี่กับอาจารย์แล้ว เมื่อมีสัญญาณภัยทางอากาศ เขาก็จะพาอาจารย์ไปหาที่หลบอันตราย แต่นี่เป็นแกซึ่งวิกลจริต แกจึงย่อมไม่มีความคิดที่จะทำอะไรทำนองนั้นได้ และฉันก็นึกเดาเหตุการณ์ในขณะนั้นได้ถูกว่า อาจารย์คงกำลังสมาธิ ส่วนแกก็คงกำลังทำท่าเอาอย่างบ้าง เหมือนดังที่แกเคยล้อเลียนอาจารย์อยู่เสมอ และไม่มีปัญญาจะนึกถึงอันตรายใด ๆ ฉันจึงว่า อาจารย์ต้องตายเพราะความเป็นบ้าของแก"

“แต่อย่างไรก็ตาม ฉันไม่อยากจะโทษแกหรอก มันเป็นเรื่องช่วยไม่ได้ เพราะแกเองก็ยังได้รับบาดเจ็บจนแทบเอาชีวิตไม่รอด ฉันต้องโทษว่ามันเป็นเคราะห์กรรมของสัตว์โลกที่มักมีอันเป็นไปอย่างที่เราคาดไม่ถึง คนดีมีประโยชน์ต้องตายไปทั้งที่อยู่ในวัยอันไม่สมควรตาย คนไม่มีประโยชน์อยู่หนักโลกจนเฒ่าจนแก่ ฉันไม่ได้ว่าแกหรอก, บุญ, หยุดร้องไห้เสียเถิด สำหรับแกนั้น มันเป็นเวรกรรมทำมาแต่หนหลัง แกไม่ตายก็เพราะยังไม่หมดเวร แกต้องทนใช้เวรต่อไป”

“ฉันหวังว่าแกคงเข้าใจความหมายในเรื่องที่ฉันพูดมานี้ อาจารย์ท่านเป็นคนดี ท่านประกอบแต่คุณงามความดีบ้านนี้วิญญาณของท่านคงไปสู่ที่ชอบที่เขาเรียกว่าขึ้นสวรรค์แล้ว ต่อไปนี้แกคงจะลำบากมากยิ่งขึ้นเพราะแกขาดที่พึ่ง ฉันจึงอธิบายให้แกฟังว่า ทุกสิ่งมันเกิดขึ้นตามเวรและกรรมของมนุษย์ หลีกเลี่ยงไม่ได้นอกจากอดทนเอา และไม่ทำความชั่วอันใดให้เป็นกรรมติดตัวไปอีก ชาติหน้าก็จะได้รับความสุข เออ—นี่แกฟังฉันเทศนาราวกับเป็นคนดี ๆ จริงนะบุญ ปกติถ้าแกไม่พูดพล่ามจนฟังไม่ได้ศัพท์ละก็ ไม่มีใครรู้ว่าแกบ้าหรอก”

ข้าพเจ้าใคร่จะตะโกนออกมาในขณะนั้นว่า ข้าพเจ้าไม่ใช่คนบ้าและไม่ใช่เจ้าบุญ ข้าพเจ้าอยากจะพยายามอีกครั้งที่จะลองพูดให้เป็นเสียงเป็นคำที่เข้าใจได้ จึงสำรวมจิตใจและตั้งสติให้ดีใหม่ เจ้าบุญมิได้เป็นใบ้มาก่อนเหตุไฉนจึงมาเกิดใบ้ขึ้นบัดนี้ ? ข้าพเจ้าคิดว่าข้าพเจ้าคงบงการระบบประสาทเจ้าบุญไม่ถูกที่นั่นเอง ข้าพเจ้าเริ่มตะโกนใหม่ว่า

"ท่านอินทร์ที่รัก–ท่านมองตาผมตั้งนานแล้ว ท่านอ่านไม่ออก หรือว่า ผมต้องการจะบอกอะไรกับท่าน ฟังซิ–ฟังใหม่––ผมจะพูดอีก ––พูดให้ท่านฟังให้ออกจนได้ สังเกตให้ดีซิว่าเสียงนี้เป็นเสียงใคร เสียงที่ท่านคุ้นมากที่สุดใช่ไหม ?

พูดแล้วข้าพเจ้าก็จ้องท่านไม่วางตา ข้าพเจ้าอยากให้ท่านจ้องตอบเพื่อให้ท่านมองให้ซึ้งเข้าไปภายในจิตใจของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจึงตะโกนต่อไปว่า

"มองซี, ท่านอินทร์ที่รัก แววตาอย่างนี้ เป็นแววตาของอาจารย์ท่านมิใช่หรือ แววที่ท่านเคยประสบเฉพาะบนใบหน้าของ นายชาคริต อมรบุตร หรือมิใช่ ? ผมจะเรียกชื่อท่าน ณ บัดนี้ ด้วยเสียงและคำที่ผมเคยใช้กับท่านมาก่อน ท่านจะต้องรู้จัก ต้องรู้จักอาจารย์ของท่านแน่ ท่านอินทร์, ท่านอินทร์ ผม ชาคริต....ผมคือชาคริต ผมคือชาคริต

แต่มันก็เป็นเพียงเสียงและคำที่มีความหมายเฉพาะแต่ในจิตสำนึกของข้าพเจ้าเท่านั้น สิ่งที่ดังออกไปกระทบโสตประสาททั้งของข้าพเจ้าและของพระภิกษุทั้งสาม ณ ที่นั้นก็คงเป็นเสียงคนใบ้ จะเดาด้วยปัญญาและไหวพริบของคนฉลาดสักปานใดก็ไม่มีทางที่จะฟังให้เป็นศัพท์เสียงที่ต้องการไปได้ ข้าพเจ้าหลับตาและสะอื้น ความโศกที่อัดอั้นอยู่ในทรวงอกของข้าพเจ้านั้นหนักแน่นเกินกว่าที่ข้าพเจ้าจะบีบออกมาเป็นน้ำตาต่อไป มันเป็นการพิสูจน์ที่แน่นอนแล้วบาดแผลและความกระทบกระเทือนใกล้

ผังประสาทของเจ้าบุญ ได้ทำให้อวัยวะส่วนนั้นพิการไป ข้าพเจ้า นายชาคริต อมรบุตร ในร่างเจ้าบุญ คงต้องเป็นใบ้ไปตลอดชีวิต

"บุญเอ๋ย", พระภิกษุอินทร์ นิราศภัย กล่าวขึ้นเมื่อปากเจ้าบุญได้พ่นเสียงเหมือนคนเพ้อออกมาดังกล่าวแล้ว "แกอย่าพยายามบอกฉันเลย ฉันเข้าใจแล้ว ว่าแกเสียใจมากที่ไม่สามารถช่วยอาจารย์ให้พ้นภัยได้ ฉันสงสารแก ฉันจะช่วยเหลือแกแทนอาจารย์ต่อไป แกคงรู้หรอก ว่าฉันจ้องมองแกเพราะอะไร ฉันไม่เคยมองแกอย่างใกล้ชิดเช่นนี้มาก่อน ฉันเพิ่งมองและสังเกตเห็นวันนี้ ว่านัยน์ตาของแกนั้นช่างมีแววฉลาดสุขุมเหมือนกับแววตาของอาจารย์เหลือเกิน แกทำให้ฉันคิดถึงอาจารย์ จนคล้ายจะเคลิบเคลิ้มเผลอตัวไปชั่วขณะ ว่าฉันกำลังมองหน้าท่าน จงนอนนิ่ง ๆ และระงับความโศกเศร้าเสีย ฉันจะหาคนมาหามแกไปที่ศาลาเล็กของแก พรุ่งนี้ฉันจะหาหมอมารักษาแก คืนนี้ฉันจะให้เขาเอายาใส่และเอาผ้าพันให้แกก่อน แกคงจะค่อยยังชั่ว หรือหายดีในไม่ช้านี้หรอก"

ท่านอินทร์ขอให้เพื่อนภิกษุสองรูปอยู่บนระเบียงโบสถ์กับข้าพเจ้าก่อน โดยแจ้งว่าท่านจะไปจัดการหาผู้มาช่วย และหาของจำเป็นบางอย่างมาจัดการกับศพของข้าพเจ้าให้เรียบร้อย เมื่อท่านลงบันไดไปแล้ว พระภิกษุสองรูปที่จะมาทำหน้าที่เป็นยามรักษาการณ์ชั่วคราว ก็ยกตะเกียงไปตั้งไว้ที่หัวบันได และทั้งคู่ก็นั่งลงสนทนากันด้วยเรื่องของข้าพเจ้า ณ ที่นั้น

"เห็นจะใช่คุณชาคริต นักวิทยาศาสตร์และอาจารย์วิปัสสนาของท่านอินทร์แน่แล้ว"

"ก็เจ้าบุญมันพยักหน้ารับรองอยู่เมื่อกี้ ท่านอินทร์ถึงได้เสียใจจนน้ำตาตก พรุ่งนี้พวกลูกศิษย์ลูกหารู้ข่าวก็คงแตกตื่นกันมาเยี่ยมศพแน่นวัดไปเสียอีก พวกเราซี เมื่อตอนบ่ายไม่มีใครรู้เรื่อง เลยเหมาเอาว่าเป็นศพตาเจ๊กขอทานอะไรคนหนึ่ง ที่แท้ก็คนสำคัญเชียวนะ"

"ผู้เชี่ยวชาญวิชาสะกดจิต ซึ่งกำลังมีชื่อเด่นอยู่ในวงการแพทย์"

"ทำไมวิชาสะกดจิตจึงไปเกี่ยวโยงกับการแพทย์ได้ล่ะท่าน ? ผมไม่ค่อยรู้เรื่องดี"

"การสะกดจิตเป็นวิธีที่ช่วยในการแพทย์ได้มาก เช่น ใช้ในการรักษาโรคเกี่ยวกับประสาทได้ดีที่สุด เพราะโรคประสาทหรือโรคที่เกี่ยวกับจิตใจบางอย่างไม่มียารักษาให้หายได้ นอกจากจะรักษาด้วยวิธีสะกดคนไข้ให้เข้าสู่ภวังค์ และสั่งจิตใต้สำนึกของคนไข้ให้เกิดความรู้สึกตรงข้ามกับโรคนั้น ๆ เช่น เจ็บปวดก็สั่งให้รู้สึกสบายไม่เจ็บปวด หรือชอบอะไรที่ติดเป็นนิสัย เช่น ยาเสพติด ก็สั่งให้เกิดความรู้สึกเกลียดเมื่อเห็นหรือได้กลิ่นจนเลิกยาเสพติดนั้นได้ นี่ผมพูดตามที่ท่านอินทร์เคยอธิบายให้ผมฟังบ้าง ผมเองก็รู้สึกสนใจในวิชานี้ และคิดจะหาโอกาสเรียนอยู่เหมือนกัน"

"ฟัง ๆ ดู ยังเป็นของใหม่สำหรับเมืองไทย แต่เรื่องสะกดจิตนี้ได้ยินว่ามีมานานแล้ว"

"นับเป็นร้อยเป็นพันปี เดิมมีคนเข้าใจผิดว่าเป็นวิชาประเภทไสยศาสตร์ เพราะผู้เรียนรู้แรก ๆ บางคนนำไปใช้ในทางที่ไม่เป็นคุณประโยชน์ หรือนำไปแสดงการเล่นกล และประกอบกับเคยมีการแสดง

บิดเบือน ให้คนดูเข้าใจผิด คิดไปว่าเป็นอำนาจที่เกิดจากภูตผีปีศาจ คนก็เลยเกลียดกลัวไม่อยากรู้ ไม่อยากเห็น ที่แท้วิชาสะกดจิตก็เป็นแขนงหนึ่งของวิทยาศาสตร์นั่นเอง"

"ผมชักจะสนใจเหมือนกัน วันหลังต้องขอสมัครเป็นศิษย์ท่านอินทร์บ้าง น่าเสียดายคุณชาคริต คนเก่ง ๆ อย่างแกไม่มีอีกหรือ ผมหมายถึงประเทศเราน่ะ"

"ได้ยินว่ามีอีกหลายคน แต่จะสามารถขนาดไหน ผมไม่ทราบ เอาไว้ถามท่านอินทร์ดูวันหลัง นั่นใครเดินกันมาโน่นเป็นหมู่ใหญ่ ถือไฟฉายอย่างไม่ต้องกลัวเจ้าหน้าที่เขาจับเอาเชียวแฮะ"

"ก็เขาหามอะไรกันมาด้วย ไม่ฉายไฟให้เห็นทางก็อาจจะเดินตกท่อได้"

เมื่อคนเหล่านั้นเดินมาถึงระเบียงพระอุโบสถ ก็ปรากฏว่าท่านอินทร์เป็นผู้นำฆราวาสมาสี่คน สองคนช่วยกันหามตั่งตัวใหญ่มาจากกุฏิของท่านพร้อมกับพรมสีน้ำตาลซึ่งเคยปูอยู่บนนั้น อีกคนแบกเก้าอี้นอนหวายเก่า ๆ มาตัวหนึ่ง และคนที่สี่ถือหมอนและผ้าห่มเดินเคียงคู่มากับท่านอินทร์ มีไฟฉายอยู่ในมือคนละอัน ท่านอินทร์ให้คนทั้งสี่ช่วยกันยกศพข้าพเจ้าขึ้นไว้บนตั่ง ซึ่งมีผ้าขาวปูทับพรมไว้ ทำให้ศพอันเกรียมดำของข้าพเจ้าดูเป็นภาพเด่นชัดยิ่งขึ้น เหนือตั่งด้านศีรษะของศพมีโต๊ะตัวหนึ่งตั้งไว้วางกระถางธูป เชิงเทียน และแจกันดอกไม้ และท่านอินทร์ยังได้อัญเชิญพระพุทธรูปมาตั้งไว้ด้วยองค์หนึ่ง เพื่อจัดให้เป็นโต๊ะบูชาโดยสมบูรณ์ชั่วคราว

เมื่อทุกคนในที่นั้น ได้จุดธูปคนละสามดอกปักเป็นพุทธบูชาและสวดอะไรพึมพำตามที่ตนคิดว่าเหมาะกับกาละนั้นแล้ว ท่านอินทร์ก็สั่งให้ฆราวาสทั้งสี่ที่พยุงร่างเจ้าบุญขึ้นวางลงบนเก้าอี้หวายแทนแปลหาม และช่วยกันยกไปศาลาเล็กริมประตูวัด อันเป็นที่อาศัยของเจ้าบุญ มาตั้งแต่ก่อนเกิดสงคราม พร้อมกับกำชับกำชาชายคนหนึ่งในสี่มิให้ลืมเรื่องล้างแผลและใส่ยาให้แก่เจ้าบุญด้วย

"คืนนี้ผมจะอยู่เฝ้าศพอาจารย์ที่นี่" ท่านอินทร์บอกกับเพื่อนภิกษุอีกสองรูป "ท่านจะอยู่เป็นเพื่อนผมหรือกลับไปก็ตามใจท่าน"

"ท่านแน่ใจแล้วหรือว่าเป็นคุณชาคริต ?" ท่านหนึ่งถามขึ้น

"แน่ใจ เพราะผมไปหาแกที่บ้านเมื่อตอนบ่ายแกไม่อยู่ คนเฝ้าบ้านบอกว่าแกเคยกลับบ้านก่อนหกโมงเย็นเสมอ ให้เตรียมอาหารเย็นไว้ตามเคย บังเอิญมีภัยทางอากาศ ผมจึงคอยแกจนค่ำก็ไม่เห็นกลับไป เครื่องแต่งตัวออกจากบ้านก็ตรงตามที่ลุงชุ่มคนเฝ้าบ้านของแกบอก คือนุ่งกางเกงสีเทา เหมือนอย่างที่ผมเห็นติดอยู่ที่ศพนั้น"

"เจ้าบุญก็บอกว่าใช่คุณชาคริตแล้วนี่นา" อีกรูปหนึ่งยืนยัน "ท่านยังสงสัยอีกหรือ ?"

"ไม่สงสัยนักหรอก แต่อยากให้มันไม่ใช่"

"ใช่ร้อยเปอร์เซ็นต์" ท่านอินทร์พูดสรุป "ผมให้คนรีบเดินทางไปบอกข่าวภรรยาแกที่บางบ่อแล้ว เป็นเหตุการณ์ที่เศร้าที่สุดในชีวิตของผม"

แต่มันไม่ควรเป็นเช่นนั้นเลย ท่านอินทร์ที่รัก ถ้าหากข้าพเจ้าจะมีทางบอกผู้ใดได้ว่า เจ้าคนที่นอนอยู่บนเก้าอี้หวาย ซึ่งกำลังจะถูกหามไปไว้ยังศาลาเล็กอันเปล่าเปลี่ยวและสกปรกในนามของเจ้าบุญบ้านั้น ที่แท้ก็คือข้าพเจ้า นายชาคริต อมรบุตร ผู้ที่ท่านทั้งหลายช่วยกันยกย่องสดุดีว่าเป็นศาสตราจารย์ทางวิญญาณศาสตร์อย่างหาตัวจับได้ยากนั่นเอง

ข้าพเจ้า เกือบหมดอาลัยในชีวิต น้ำตาแห่งความเศร้าสลดในชะตากรรม ของตนเองคงไหลซึม อยู่ตลอดเวลา ที่ถูกหามไปจาก ระเบียงโบสถ์ พรุ่งนี้มารดาและภรรยากับบุตรน้อยทั้งสองของข้าพเจ้าจะพากันเศร้าโศกเสียใจและอาลัยอาวรณ์ในตัวข้าพเจ้าสักเพียงใด และข้าพเจ้าจะรู้สึกอย่างไรในเมื่อข้าพเจ้ายังมีชีวิตอยู่และจะรู้เหตุการณ์ทั้งหลายนี้ด้วยหูและตาของตนเอง ข้าพเจ้าจะทนนิ่งอยู่ได้หรือ ? แต่ข้าพเจ้าจะเป็นอย่างไรและทำอย่างไรต่อไปนั้น ต้องยกให้เป็นหน้าที่ของโชคชะตาอันแสนพิสดารของข้าพเจ้าจะลิขิตนิรมิตให้เป็นไปเถิด ข้าพเจ้าหลับตาคิดถึงเหตุการณ์อันจะเกิดในวันพรุ่งนี้ด้วยความปั่นป่วนในหัวใจอย่างอธิบายไม่ถูก ข้าพเจ้ารู้สึกเจ็บปวดทั้งร่างกายด้วยแรงเขย่าจากการถูกหามไปด้วยเก้าอี้หวายจนถึงศาลาที่อาศัยของเจ้าบุญ เจ้าบุญผู้ล่วงลับไปแล้วแต่ฝากสังขารอันทุพพลภาพอัปลักษณ์ไว้ให้เป็นสมบัติของข้าพเจ้า

เมื่อข้าพเจ้ารู้สึกตัวตื่นขึ้น เป็นเวลาเกือบฟ้าสาง แสงสว่างน้อยๆ แห่งรุ่งอรุณค่อย ๆ ทำให้ข้าพเจ้ามองเห็นได้ว่ามีมุ้งเก่า ๆ หลังหนึ่งครอบคลุมอยู่เหนือร่าง

วันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นทั้งวันตายและวันเกิดใหม่ของข้าพเจ้าในร่างเจ้าบุญ แต่ในการเริ่มชีวิตใหม่ของข้าพเจ้าวันนี้น่าจะเป็นการเริ่มชีวิตในนรกเสียมากกว่า ข้าพเจ้าเริ่มสงสัยตนเองอีกครั้งหนึ่งว่าบัดนี้ข้าพเจ้ามิได้อยู่ในนรกแน่แล้วหรือ เพราะนรกหรือสวรรค์นั้นที่แท้ก็คือสภาวะของวิญญาณนั่นเอง ข้าพเจ้ากำลังได้รับการทรมานอย่างแสนสาหัส แม้จะมีความหวังในชีวิตอนาคตอันรุ่งโรจน์ ราวกับเห็นวิมานลอยรออยู่เบื้องหน้าก็ให้รู้สึกท้อแท้ หมดอาลัยตายอยากที่จะอยู่เป็นมนุษย์เสียจริง ๆ

"ท่านอินทร์จะให้ข้าทำอะไรกับเจ้าขอทานนี่นะ ?" บุคคลทั้งสี่ที่หามข้าพเจ้ากลับไปไว้ที่ศาลาเล็ก อันเป็นที่อาศัยเดิมของเจ้าบุญ เขาเอ่ยขึ้นเมื่อเดินไปได้สักครึ่งทาง

"ล้างแผลและใส่ยาแดงให้มันอย่างไรเล่า" เจ้าคนหามเก้าอี้เคียงคู่กับเขาตอบ "ก็พี่พุ่มอวดกับท่านอินทร์ว่าเคยเป็นบุรุษพยาบาลมาแล้ว ใช่ไหมล่ะ ? ท่านจึงออกปากให้แกคนเดียวตั้ง ๑๖ บาท ส่วนพวกฉันสามคนได้คนละสี่บาทเท่านั้น"

"เอ็งคิดว่าเจ้าบ้านี่มันจะรอดยังงั้นเรอะ ? นายพุ่มย้อนถามหัวเราะหึ ๆ แล้วพูดต่อไปว่า "อ้ายคนที่มีอาการอย่างนี้ มันร้อยทั้งร้อยเว้ย ข้าเห็นมานักต่อนักแล้ว ถ้าผ้าขาวราคาถูก ๆ ข้าจะลงทุนซื้อมาเตรียมตราสังมันคืนนี้แหละ มันอยู่ไม่เกินเที่ยงคืนไปได้หรอก".

เมื่อถึงริมประตูวัด ผู้ช่วยนายพุ่มทั้งสามคน ที่จะเกิดความเชื่อความเห็นของลูกพี่จึงต่างปล่อยเก้าอี้ลงพร้อมกันก่อนที่ขาเก้าอี้จะถึงพื้น

แรงกระเทือนได้ทำให้ข้าพเจ้าปวดร้าวเข้าหัวใจถึงกับครางออกมาหลายครั้ง และเมื่อนายพุ่มบงการให้ยกข้าพเจ้าจากเก้าอี้ลงวางที่พื้นศาลา เขาก็จับข้าพเจ้าลงราวกับยกศพ

นายพุ่มฉายไฟส่องที่แผลหลังศีรษะข้าพเจ้า แล้วส่องดูหน้าขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเพ่งดูเขาอยู่เขม็งเช่นกัน

"ยังไม่ตายแฮะ" เขาอุทาน "นัยน์ตาดูเหมือนจะค้างแล้ว เจ้าพวกยาจกมันมักตายยากตายเย็นอย่างนี้เอง ยังไงข้าก็ต้องทำแผลให้มันเสียหน่อย ท่านอินทร์บอกให้ข้าตั้งสิบหกบาทโว้ย"

พูดแล้วบุรุษใจโหด ผู้เห็นแก่สินจ้าง ก็ลงมือจับศีรษะข้าพเจ้าให้ตะแคง ตัดผมที่ปากแผลออกเสียปอยใหญ่แล้วก็เอากระป๋องนมมาตักน้ำโกรกลงไปที่แผลสักสามกระป๋อง โดยยกกระป๋องให้สูงเกือบสุดมือของเขาขณะนั่งยอง ๆ อยู่ ทุก ๆ หยดของน้ำส่งความเจ็บปวดแล่นผ่านสมองเจ้าบุญมาสู่ข้าพเจ้า ถ้าหากข้าพเจ้ายังมิได้ตายและมาได้รับความทรมานดังที่ข้าพเจ้าได้รับอยู่ขณะนี้ เจ้าบุญก็คงจะต้องตายไปจริง ๆ เพราะทนความเจ็บปวดไม่ได้

แต่ข้าพเจ้า นายชาคริต อมรบุตร บัดนี้เกิดได้สติขึ้นมาทันทีก็ข้าพเจ้ามิใช่หรือ ซึ่งเป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งอิทธิฤทธิ์ถึงขนาดถอดวิญญาณได้ บัดนี้เป็นด้วยเหตุใดเล่าข้าพเจ้าจึงนิ่งเสียเหมือนคนสิ้นคิด ทำไมข้าพเจ้าไม่เรียกร้องเอาอำนาจจิตอันทรงอานุภาพขึ้นต่อสู้กับศัตรูเล่า ? เมื่อคิดได้เช่นนั้นแล้ว ข้าพเจ้าก็สะกดจิตของตนเองให้เข้าสู่ภวังค์ โดยบงการ

ล่วงหน้าให้อวัยวะทุกส่วนของร่างกายเจ้าบุญด้านต่อความเจ็บปวดใด ๆ ทั้งสิ้น ผลแห่งอานุภาพมหัศจรรย์ได้สัมฤทธิ์ดังมโนรถปรารถนา ข้าพเจ้าไม่รู้สึกเจ็บปวดอย่างไรต่อไปอีกเลย

"นี่, พวกเรา ถ้าข้าเอาอ้ายยานี่ใส่แผลให้เจ้าบ้านี่แล้วมันไม่ร้องจนคอแตกละก็ พวกเราจงเข้าใจเถิดว่า มันกำลังจะดับจิตแล้ว"

พอพูดขาดคำ นายพุ่มก็เอาสำลีชุบยาก้อนนั้นบีดลงที่ปากแผลที่ศีรษะเจ้าบุญ แล้วยังแถมเอานิ้วกดเพื่อยัดสำลี และบีบน้ำยาให้เข้าไปในแผล ข้าพเจ้าคงนอนสงบนิ่ง แต่ก็ได้ยินเสียง และรู้สึกในการกระทำของบุรุษใจโหดผู้นี้ทุกอย่าง นอกจากไม่รู้สึกเจ็บปวดเท่านั้น

ต่อจากนั้น ด้วยการบงการของนายพุ่ม บุคคลทั้งหมดก็ลงมือถอดเสื้อและกางเกงของเจ้าบุญ ด้วยการดึงออกจากร่างกายของเขาอย่างไม่ปรานีปราสัย เนื้อหนังส่วนใดที่เป็นแผลพองเพราะไฟลวก และติดกรังกับเสื้อผ้าเพราะคราบเลือดและน้ำเหลือง ก็ต้องถลกถลอกหลุดติดออกมากับเสื้อผ้าที่ถูกถอดออกนั้น เมื่อได้เปลื้องผ้าออกสิ้นจนร่างเจ้าบุญล่อนจ้อน เห็นหนังกำพร้าเป็นแผลถลอกแดงอยู่ทั่วไปแล้ว นายพุ่มก็ให้เอาน้ำมาทั้งถังใหญ่ และช่วยกันโกรกสาดที่ร่างของเจ้าบุญราวกับจะชำระล้างสัตว์ที่ถูกชำแหละแล้ว

ข้าพเจ้าคงสะกดใจคุมอวัยวะทุกส่วนของเจ้าบุญ ให้แน่นิ่งประดุจคนตายแล้ว เพื่อให้บุคคลทั้งสี่ทำแก่ข้าพเจ้าตามที่เขาเห็นควร ขณะนั้นคงเป็นเวลาก่อนห้าทุ่มมากอยู่ และยังไม่ทันที่นายพุ่มกับพวกจะลงมือจัด

การกับร่างเจ้าบุญอย่างไรต่อไป ก็มีเสียงสัญญาณภัยทางอากาศดังกังวานขึ้น คนทั้งหมดจึงต่างตาลีตาลานจะหนีไปจากศาลานั้น นายพุ่มผู้เป็นหัวหน้ารับผิดชอบโดยตรงของเจ้าบุญไม่ว่าจะเป็นคนเจ็บหรือศพ ได้หยิบเสื้อกางเกงของเจ้าบุญ ทิ้งลงบนร่างที่นอนเหยียดยาวอยู่บนพื้นอันแฉะไปด้วยน้ำที่ราดล้าง แล้วก็กระโดดแผล็วจากศาลาหายไปในความมืด

หลังจากนั้นข้าพเจ้าก็กระทำจิตให้เข้าสู่ภวังค์อีก เพื่อหนีความทุกข์ทรมานทั้งมวลของสังขารเจ้าบุญ ครั้งนี้ข้าพเจ้าไม่แต่เพียงหมดความรู้สึกเจ็บปวดใด ๆ เท่านั้น แต่ยังหลับไปอย่างสนิทด้วย

เมื่อข้าพเจ้ารู้สึกตัวตื่นขึ้นนั้น เป็นเวลาเกือบฟ้าสาง แสงสว่างน้อย ๆ แห่งรุ่งอรุณค่อย ๆ ทำให้ข้าพเจ้ามองเห็นได้ว่ามีมุ้งเก่าๆหลังหนึ่งครอบคลุมอยู่เหนือร่าง ข้าพเจ้าใจหายวูบ เมื่อนึกขึ้นได้ถึงสังขารอันเปล่าเปลือย ที่ถูกทอดทิ้งไว้เมื่อตอนกลางคืน แต่ตามความรู้สึกทางสัมผัสของข้าพเจ้า ณ บัดนี้ ร่างของเจ้าบุญมิได้อยู่ในสภาพเช่นว่า เพราะนอกจากมุ้งแล้วยังมีผ้าห่มห่อร่างกายจนข้าพเจ้ารู้สึกอบอุ่นสบาย

ข้าพเจ้าค่อย ๆ ตะแคงตัวเล็กน้อย เพื่อเหลือบมองไปทางซ้ายตัวข้าพเจ้า ก็เห็นมีชายหนุ่มคนหนึ่งไม่สวมเสื้อ นุ่งแต่กางเกงขาสั้นนอนหลับอยู่ ข้าพเจ้าคลับคล้ายคลับคลาว่าได้เคยเห็นเขามาก่อน แต่นึกไม่ออกว่าเคยเห็นที่ใด เสื้อและกางเกงที่ข้าพเจ้ากำลังสวมอยู่ ณ บัดนี้ก็มิใช่ชุดเดิมของเจ้าบุญ ที่ถูกเปลื้องทิ้งโดยพวกนายพุ่ม ข้าพเจ้าหลับตาต่อไปและพยายามสงบจิตใจเพื่อเรียกสติสัมปชัญญะให้คงคืนเป็นปกติ

ต่อมาสักครู่หนึ่ง พระอาทิตย์ก็ส่องแสงจ้าเข้ามาในศาลา เสียงเด็กชาวบ้านมาวิ่งเล่นเจี๊ยวจ้าวอยู่ในบริเวณวัด และยังมีผู้คนที่ตื่นพากันมาเที่ยวดูผลวิบัติแห่งลูกระเบิดทำลาย ซึ่งถูกหว่านลงมาเมื่อวันวาน เสียงโจษขานกันเซ็งแซ่ ทำให้เจ้าหนุ่มเพื่อนนอนของข้าพเจ้าตื่นและผุดออกจากมุ้ง เขาแก้เชือกสายมุ้งออกทีละสายและค่อย ๆ เลิกมุ้งขึ้นไปพับเก็บไว้ แสงแดดจึงส่องถูกข้าพเจ้าเต็มหน้า เมื่อเห็นข้าพเจ้าลืมตา เจ้าหนุ่มหน้ายิ้มก็เรียกชื่อเจ้าบุญ และนั่งลงพูดกับข้าพเจ้าราวกับคนคุ้นเคยกันมาแล้วนานปี

"พี่บุญ" แกมีบุญสมชื่อจริงแฮะ โดนเข้าถึงอย่างนี้แล้วยังไม่ตาย เมื่อวานนี้ฉันไม่ได้ทิ้งแกนะ ฉันชวนแกแล้ว แกไม่ไปเอง แกมัวห่วงเจ้านายแกที่นั่งภาวนาอยู่ที่โบสถ์ เพื่อขอให้พระให้จ้าวคุ้มครอง พระท่านก็คุ้มไม่ได้ เจ้านายของแกจึงต้องตาย คนเรามันต้องช่วยตัวเองซี ตีนมือแกดีกว่าฉันอีก กลับเอาตัวรอดไม่ได้ นี่แกรู้ไหม ? ฉันหนีไปอยู่แถวทุ่งพระเมรุนั่นแน่ะ ฉันยังไปทันเลย อยู่แถวนั้นมันใกล้ปราสาทราชวังเขาว่าปลอดภัยดี เมื่อตอนฉันอยู่ที่นั่น ฉันยังได้ยินเสียงลูกระเบิดลงแถวสะพานพุทธและแถวนี้ตั้งหลายลูก ฉันจึงเชื่อว่าแกกับเจ้านายของแกต้องแหลกแน่

เมื่อคืนนี้ตอนสักสี่ทุ่มกว่า ฉันตั้งใจจะเดินมาที่วัดนี้เหมือนกัน แต่พอมาถึงบ้านหม้อหวอก็ขึ้นพอดี เดชะบุญเป็นหวอด้าน เรือบินไม่มาสักลำเดียว ฉันเข้าไปในหลุมหลบภัย บังเอิญพบสัปเหร่อพุ่ม เขาบอก

ฉันว่าท่านอินทร์ขอร้องให้เขามาช่วยจัดการศพแกที่ศาลาเล็กนี้ แต่เมื่อหวอขึ้น ต้องดับไฟมืดหมด เขาจึงทำไม่ได้ เขาว่าเช้านี้จะไปหาท่านอินทร์ ขอเงินไปซื้อผ้าขาวและโลง แล้วจะมาจัดการกับศพแกใหม่

"พอเสียงหวอปลอดภัยดังขึ้นแล้ว ฉันก็รีบมาที่นี่เมื่อคืนนี้เพื่อจะดูศพแก เพราะฉันเชื่อตามสัปเหร่อพุ่มบอกว่าแกตายแล้ว แต่นี่, พี่บุญอย่าด่าฉันนะ ฉันรักพี่บุญจริง ๆ แต่ถึงรักอย่างไร ฉันก็อดกลัวผีพี่บุญไม่ได้ ฉันมาถึงศาลานี้แล้ว ยังไม่ยักกล้าขึ้นมาดูแกคนเดียว ฉันชะเง้อมองดูห่าง ๆ เห็นอะไรตะคุ่ม ๆ ฉันเลยวิ่งแจ้นไปที่โบสถ์ เพราะเห็นแสงไฟและรู้ว่ามีคนอยู่ที่นั่น ฉันพบท่านอินทร์กับพระอื่นอีกสององค์เฝ้าศพของคุณชาคริตเจ้านายของแกอยู่ที่ระเบียง ฉันพาซื่อบอกท่านว่าสัปเหร่อพุ่มเขาหนีหวอ เลยจัดการศพของแกยังไม่เสร็จ ท่านอินทร์ตกใจถามฉันว่าเห็นหรือเปล่าว่าแกตายแล้ว ตอนนี้ฉันมันก็สันดานชุ่ย ขี้ขลาดแล้วยังขี้ปด ฉันไม่ได้บอกท่านอินทร์ว่า ฉันไม่กล้าขึ้นมาดูแก เพราะกลัวผี ฉันบอกว่าฉันยังขึ้นมาไม่ถึงตัวแกก็ได้กลิ่นเหม็น แกคงจะสิ้นมานานแล้ว ฉันเสียใจจริง พี่บุญ, ที่พูดส่งเดชไปอย่างนั้น นี่ถ้าไม่ได้ท่านอินทร์ซึ่งเป็นคนรู้ดีและรอบคอบ แกอาจถูกปล่อยให้ตายเสียตั้งแต่เมื่อคืนแล้ว"

"เคราะห์ดีท่านอินทร์ไม่ฟังเสียงฉัน พอฉันบอกอย่างนั้นแล้วท่านก็ให้ฉันรีบเดินตามท่านมาที่นี่ทันที เราพบแกนอนล่อนจ้อนไม่กระดุกกระดิก นัยน์ตาก็หลับหรี่ ๆ เหมือนคนตาย ท่านอินทร์เอามือจับอก

แกแล้วก็บอกให้ฉันทำตาม ฉันจึงรู้ว่าแกยังไม่ตาย เพราะหัวใจแกเต้นนิด ๆ ตกลงว่าสัปเหร่อพุ่มยังชุ่ยกว่าฉัน, ใช่ไหม ? ที่จะตราสังแกทั้งเป็นไงล่ะ พอฉันรู้ว่าแกยังไม่ตาย ฉันก็ดีใจมาก และเมื่อเห็นแกยังไม่มีเสื้อผ้าใส่ ฉันก็รีบถอดของฉันให้แกทันที โอ๊ย, กว่าจะใส่เสื้อกางเกงแกเสร็จก็ทำเอาฉันย่ำแย่ไปเลย ต้องอุ้มแกพลิกทางโน้นทางนี้ เพราะแกช่วยตัวเองไม่ได้สักนิด มือของแกนั่นแหละไหม้มาก เนื้อพองจนสุก แกคงเข้าไปอุ้มเจ้านายของแกในไฟน่ะซิ พุทโธ, น่าจะตายด้วยกันทั้งคู่ คนเราจะไปสู้กับพื้นกับไฟและลูกระเบิดได้ยังไง ?

"เป็นไงบ้าง, พี่บุญ นอนฟังฉันพูดเพลินจนลืมเจ็บไปแล้วหรือ ? ท่านอินทร์ท่านว่า เพราะท่านหลงเชื่อสัปเหร่อพุ่ม พี่บุญจึงทรุดหนักลงไปมาก ผ้าที่พันหัวแกเดี๋ยวนี้ท่านอินทร์เป็นผู้เปลี่ยนให้ใหม่แกรู้ ไหม ? เมื่อคืนตาสัปเหร่อเอาผ้าขี้ริ้วพันไว้ แล้วแทนที่จะเอายาแดงใส่แผล ให้แกเขากลับใช้ทิงเจอร์ แกถึงนอนสลบไสลไปเลย พี่บุญทำใจดี ๆ ไว้เถิดหมอคงรักษาหายได้ในไม่ช้า"

"ตอนเช้านี้ท่านอินทร์ยังคงไม่ว่างที่จะพาหมอมา เพราะเขาจะยกศพเจ้านายของแกไปไว้ที่วัดตรีทศเทพ เพื่อทำพิธีรดน้ำเย็นวันนี้ ถ้าพี่บุญไม่เจ็บเสียก็จะได้ไปเยี่ยมเคารพศพเจ้านายเป็นครั้งสุดท้าย พี่บุญนอนนิ่ง ๆ นะ ฉันจะไปซื้อข้าวและของอื่น ๆ มากินกัน ฉันจะเลยไปเอาเสื้อของฉันจากเพื่อนที่วัดบวร ฯ ก่อน แล้วฉันจะกลับมาเร็วที่สุด"

เวลาหลังเที่ยงวันนั้น ท่านอินทร์ได้พานายแพทย์ปรีชา ซึ่งเป็นแพทย์ประจำบ้าน และเพื่อนของข้าพเจ้า มาตรวจและทำการรักษาเจ้าบุญ

"เจ้าบุญเป็นอย่างไรบ้างเจ้าด้วน ?" ท่านอินทร์เอ่ยถาม ขณะที่นายแพทย์ปรีชาเริ่มตรวจร่างกายของข้าพเจ้า และวัดปรอทตรวจอาการไข้

"นอนซมอยู่อย่างนี้แหละครับ" เจ้าด้วนบอกขณะหมอบกราบลงที่พื้นสามครั้ง "ยังดีที่รับประทานน้ำข้าวต้มได้บ้างพอมีกำลัง แต่ยังไม่พูดไม่จาแม้เพียงคำเดียวครับ"

"ไม่ตายเสียเมื่อคืน ตอนอ้ายพุ่มมาช่วยชะแผลก็ดีแล้ว" ท่านอินทร์พูดสีหน้ายังแสดงความโกรธเจ้าพุ่มอยู่ และขณะที่หันมาคอยฟังผลการตรวจของนายแพทย์ ท่านก็บ่นพึมพำต่อไปว่า "มันสันดานสัปเหร่อบัดซบ คอยแต่จะเห็นคนเจ็บเป็นคนตายไปหมด"

"กำลังมีไข้สูง" นายแพทย์ปรีชาพูดโดยยังไม่เงยหน้า คงตรวจดูบาดแผลที่ศีรษะและที่อื่น ๆ ต่อไป "แผลที่หัวนี่เอาการอยู่ ต้องเย็บไม่ต่ำกว่าสิบเข็ม ทิงเจอร์เข้าไปทำให้เนื้อปากแผลสุกไปหมด แต่เห็นจะไม่เป็นไรหรอกครับ เพราะผมมองดูนัยน์ตาแกรู้สึกว่า แกมีกำลังใจเข้มแข็งมากทีเดียว"

ขณะนั้นนายแพทย์ปรีชาก็เตรียมเครื่องมือต่าง ๆ ของแพทย์ที่จะทำการชำระล้างบาดแผล, แต่ง เย็บ รวมทั้งเตาเล็กใช้แอลกอฮอล์ สำหรับต้มเข็มเย็บและเข็มฉีดยาด้วย ระหว่างการตระเตรียม และรอคอยการต้มเครื่องมือนั้น นายแพทย์ก็เอ่ยถามท่านอินทร์ถึงพี่ธรดน้ำของข้าพเจ้าว่าได้บอกกล่าวบรรดาญาติมิตรทั่วถึงหรือไม่ ? มารดากับภรรยาของข้าพเจ้ามาถึงเมื่อใด และได้ใครช่วยเป็นเจ้าภาพบ้าง นอกจากตัวท่านอินทร์เอง ?

เมื่อท่านอินทร์และนายแพทย์ปรีชาลงจากศาลายาจกของข้าพเจ้าไปแล้ว ความโศกเศร้าอาดูรถึงมารดา ภรรยา และบุตร ก็เข้าครอบงำข้าพเจ้าอีก น้ำตาเอ่อขึ้นมาคลอหน่วย เมื่อเจ้าด้วนผู้อารีกลับขึ้นมาเห็นก็เอาผ้าเช็ดหน้ามาซับให้ ข้าพเจ้าจึงหลับตาทำทีคล้ายต้องการจะนอน เจ้าด้วนจึงลุกไปนั่งร้องเพลงอยู่ที่หัวบันได แต่ข้าพเจ้าจะนอนหลับลงได้ละหรือ ต่อให้ง่วงแสนง่วงหรืออ่อนเพลียสักปานใดก็คงไม่สามารถจะหลับได้ เพราะจิตของข้าพเจ้าขณะนี้เต็มตื้นไปด้วยความอาลัยอาวรณ์ ในภรรยาและบุตรสุดรักทั้งสอง รวมทั้งมารดาบังเกิดเกล้าของข้าพเจ้าด้วย

ขณะนั้นเป็นเวลาประมาณห้าโมงเย็น ข้าพเจ้าเกิดความรู้สึกหวั่นไหวในจิตขึ้นอย่างผิดปกติ เช่นเดียวกับเมื่อร่างของข้าพเจ้าถูกระเบิดเมื่อวันวาน แม้ข้าพเจ้าจะได้หลับตาพยายามควบคุมสติสัมปชัญญะสักเท่าใด หัวใจของข้าพเจ้าก็สั่นระริก ทำให้รู้สึกวาบหวิวดังหนึ่งกำลังล่วงหล่นลงจากที่สูง และยังไม่ถึงพื้นดิน นัยน์ตาก็หนักจนไม่สามารถจะลืมขึ้นได้แม้แต่น้อย สติก็เลื่อนลอยใกล้จะหมดความรู้สึก นี่เจ้าบุญหรือข้าพเจ้าจะตายหรือ? หรือว่าวิญญาณของข้าพเจ้ากำลังจะปลีกตัวออกจากร่างอันแสนทุเรศของเขาไป แต่เหตุไฉนข้าพเจ้าจึงควบคุมสติไม่ได้เลยเช่นนี้

ขณะนั้น ก็เกิดภาพดังหนึ่งความฝันผุดขึ้น ในดวงจิตของข้าพเจ้า มันเป็นภาพที่ชัดแจ้งราวกับว่าข้าพเจ้ากำลังอยู่ ณ ที่นั้น ข้าพเจ้าเห็นผู้คนหลายสิบ กำลังเดินเรียงแถวกันเข้าไปรดน้ำศพของข้าพเจ้าที่ถูกคลุมไว้ด้วยผ้าขาว คงมีแต่มือขวายื่นออกมานอกผ้าคลุมเพียงข้อศอก ขณะที่

รดน้ำนั้นบางคนก็ไม่สามารถจะเงยหน้า หรือเหลือบตา ขึ้นมองดูร่างที่ถูกคลุมอยู่ตลอดตัวนั้น บางคนก็ประจงรดน้ำด้วยมืออันสั่นเทา และตาก็อดมองเลยขึ้นไปจากผ้ามือที่ถูกรดไม่ได้ แต่แล้วก็ได้ผลเพียงก้มลงใหม่ให้น้ำตาจากดวงตาของตนหยดเพิ่มลงบนผ้ามือของศพนั้น เมื่อหมู่คนในเครื่องแต่งกายไว้ทุกข์ ได้ทยอยกันเข้ารดน้ำจนเกือบหมดแล้ว ก็มีคนอีกกลุ่มหนึ่งราวแปดคน ด้วยการนำของท่านอินทร์นิราศภัย ได้พากันล้อมเตียงที่วางศพ เพื่อขอดูร่างส่วนบนของข้าพเจ้า และก็แน่นอน ไม่มีผู้ใดจะจำศพนั้นได้แม้แต่ตัวข้าพเจ้าเอง

เมื่อพิธีรดน้ำศพเสร็จสิ้นลงแล้ว ก็มาถึงพิธีบรรจุศพลงหีบ ขณะนั้นก็มีเสียงร้องไห้โหยหวนมาจากกลุ่มสตรีในเครื่องดำทั้งชุด เจ้าของเสียงคือเพียงจันทร์ ภรรยาของข้าพเจ้า หล่อนบิดหน้าสะอึกสะอื้น ปิ่มว่าจะขาดใจอยู่ในอ้อมแขนของหญิงสูงอายุอีกผู้หนึ่ง คือ คุณนายเพี้ยน มารดาของหล่อน ซึ่งเข้าปลอบโยนและเหนี่ยวรั้งมิให้หล่อนไปที่หีบศพของข้าพเจ้า ส่วนมารดาของข้าพเจ้านั้นอยู่ในฐานะเกินกว่าที่จะร้องไห้เสียแล้ว เพราะท่านกำลังสลบไสลไม่ได้สติอยู่ภายใต้การประคบประหงมของเพื่อนสตรีอีกสองสามคน และมีนายแพทย์ปรีชากับบุตรทั้งสองของข้าพเจ้ารวมอยู่ด้วย

ในภวังค์จิตของข้าพเจ้าขณะนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนไม่ยินดียินร้ายอะไรกับเหตุการณ์ทั้งหลายดังกล่าวมาแล้ว ข้าพเจ้าเดินวนเวียนอยู่บนศาลาใหญ่นั้น และหน้าตาของคุณผู้ทุกคนที่มาในงานรดน้ำศพข้าพเจ้า

แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ปรารถนาจะทักทายกับผู้ใด เพราะข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนว่าเขาเหล่านั้นไม่ยินดีที่จะทักทายข้าพเจ้า ข้าพเจ้าระลึกได้แต่มารดาของข้าพเจ้าผู้เดียว รักและสงสารท่านยิ่งกว่าตนเอง ข้าพเจ้าจึงเดินผ่าฝูงคนทั้งหลายนั้นไปยังมารดาของข้าพเจ้านอนอยู่

ท่านเห็นข้าพเจ้าทันทีเหมือนท่านตั้งใจคอยข้าพเจ้าอยู่แล้ว ท่านลุกขึ้นอ้าแขนให้ข้าพเจ้าโผผวาเข้าไปกอดท่าน ความยินดีของท่านคงทำให้ท่านตื้นตัน ท่านจึงเรียกข้าพเจ้าและพูดได้เพียงสองสามคำว่า ชาคริต ลูกแม่ ลูกมาหาแม่แล้วหรือ ข้าพเจ้าก็รู้สึกตื้นตันด้วยความยินดีที่ได้พบแม่เช่นกัน จึงระลึกได้เพียงอย่างเดียวที่จะบอกกับแม่ว่า แม่จ๋า, ลูกยังไม่ตาย ลูกจะมาหาแม่เสมอ...

ข้าพเจ้ายังไม่ทันจะพูดอะไรต่อไป ก็มีเสียงบอกกันในหมู่คนเหล่านั้นว่า เจ้าด้วน เพื่อนขอทานของเจ้าบุญได้มาบอกข่าวกับท่านอินทร์ว่า เจ้าบุญบ้าสิ้นใจเสียแล้ว ข้าพเจ้ารู้สึกตกใจเป็นอันมาก จึงผละจากมารดาของข้าพเจ้าและออกวิ่งอย่างเต็มฝีเท้าเพื่อไปยังศาลาที่อาศัยของเจ้าบุญ ข้าพเจ้ารู้สึกเหนื่อยแทบขาดใจ ฉะนั้นเมื่อนายแพทย์ปรีชาและท่านอินทร์ตามมาที่ศาลาทีหลัง จึงพบว่าข้าพเจ้ายังหอบแทบขาดใจไม่ทันอยู่ในร่างของเจ้าบุญ บุคคลทั้งคู่ก้มลงดูข้าพเจ้าพร้อมกัน แล้วท่านอินทร์ก็หันไปเรียกเจ้าด้วนเอากระเป๋ายาของหมอขึ้นมาบนศาลาโดยเร็ว

"เจ้าด้วนจะเล่นแบบอ้ายพุ่มหรือ ?" ท่านอินทร์ร้องถามเมื่อเจ้าด้วนขึ้นมาบนศาลาแล้ว "อุตส่าห์ไปหลอกข้าถึงวัดตรี ฯ ว่าเจ้าบุญตาย ชิ,ชิ มันเห็นยังไงวะ ?"

"ตอนนั้นแกไม่หายใจเลยนี่ครับ" เจ้าด้วนหน้าซีดบอกด้วยอาการละล่ำละลัก "ผมคลำหัวใจดูก็ไม่เต้นเลยก็แกตายจริง ๆ ตายแน่ ๆ เชียวครับ เอ, นี่ทำไมกลับเป็นขึ้นมาได้"

"เจ้าบุญสงบแน่นิ่งไปชั่วขณะ" นายแพทย์ปรีชาชี้แจงขณะเตรียมเข็มฉีดยา แล้วหยิบกล่องยาฉีดออกจากกระเป๋า "แต่ก็แปลกอยู่เหมือนกันครับหลวงพี่ อาการไข้ก็ลดแล้ว แผลก็ไม่อักเสบอะไร ทำไมมันถึงสลบไปได้"

เมื่อข้าพเจ้าคลายหอบและได้สติสัมปชัญญะคืนมาแล้ว ข้าพเจ้าก็รู้สึกประหลาดใจไม่น้อยกว่านายแพทย์ปรีชา หรือท่านอินทร์ ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า เมื่อก่อนที่ข้าพเจ้าจะหลับ หรือสลบไปนั้น ข้าพเจ้าได้พยายามอดกลั้นความเศร้าโศกด้วยการกระทำจิตใจให้สงบ เช่นเดียวกับการสะกดจิตของตนเอง และเนื่องจากข้าพเจ้ามีความปรารถนาอย่างแรงกล้า ในอันที่จะพบมารดาข้าพเจ้าอยู่ก่อนแล้ว วิญญาณของข้าพเจ้าจึงออกจากร่างเจ้าบุญไปยังที่มั่นหมายเหมือนความฝัน ทุกสิ่งที่ข้าพเจ้าได้พบเห็นในพิธีรดน้ำศพของข้าพเจ้าที่วัดตรีทศเทพนั้น จึงเป็นสิ่งที่ตรงกับความเป็นจริงทุกประการ

ส่วนมารดาของข้าพเจ้า เมื่อถึงวิสัญญีภาพ เพราะความทุกข์โศกอันเป็นภาวะของภวังค์จิตลึกยิ่งกว่าความหลับ เจตภูตจึงออกมาวนเวียนอยู่นอกร่าง และได้พบวิญญาณของข้าพเจ้าดังที่ได้เล่ามาแล้ว สำหรับมารดาข้าพเจ้านั้น เมื่อฟื้นคืนสติขึ้นอีกก็ระลึกถึงเหตุการณ์นั้นได้เหมือน-

ความฝัน และภาพข้าพเจ้าที่ปรากฏแก่ท่าน ในฝันนั้น จะต้องเป็นภาพตัวจริงของข้าพเจ้า ซึ่งท่านได้รู้เห็นมาแต่เดิม หาใช่ภาพของเจ้าบุญไม่

"ย่ำค่ำครึ่งแล้วซี, หมอ" ท่านอินทร์เอ่ยขึ้นเมื่อนายแพทย์ปรีชา-ฉีดยาให้เจ้าบุญแล้ว "วันนี้หมอเห็นจะเหนื่อยมากหน่อย เดี๋ยวคนนั้นเป็นอย่างนั้นเดี๋ยวคนนี้เป็นอย่างนี้ คุณโยมสมบุญฟื้นหรือยังก็ไม่ทราบ ?"

"เมื่อตอนเจ้าด้วนไปตามนั่นแหละฟื้นพอดี แต่ก็ยังพูดจาไม่ได้สติ มีเสียงเรียกแต่ลูกชายของท่านและพร่ำเพ้อไปว่าคุณชาคริตมาหาท่านเมื่อกี้นี้เอง"

"โธ่ลูกชายคนเดียวของท่านนี่นา น่าเห็นใจ" ท่านอินทร์กล่าวต่อ "หมอต้องกลับไปวัดตรีอีกไม่ใช่หรือ ? เดี๋ยวใครเป็นอะไรไปอีกไม่มีหมอจะลำบาก"

"ครับผมต้องกลับ" หมอตอบ "แต่หลวงพี่พักผ่อนเสียทีเถิดครับพวกเราจะช่วยกันจัดการเรื่องตั้งศพเรียบร้อยแล้ว พรุ่งนี้ตอนสาย ๆ ผมจะมาดูเจ้าบุญอีก"

"เจ้าบุญรู้จักหนังสือหรือเปล่าครับ ?" นายแพทย์ปรีชาถามขึ้นหลังจากที่มาตรวจอาการของข้าพเจ้าอีก หยุดใช้ความคิดสักประเดี๋ยวหนึ่ง "ผมอยากทราบว่าเขามีอาการวิกลจริตเมื่อโตแล้วหรือเมื่อยังเด็ก เขาได้เล่าเรียนหนังสือบ้างแล้วหรือยัง ?"

"เห็นจะยังไม่เคยได้เล่าเรียนอะไร" ท่านอินทร์ตอบอย่างไม่แน่ใจ พร้อมกับสั่นศีรษะช้า ๆ "เท่าที่เคยเห็นเคยรู้จักมา มันก็บ้าแล้ว

และเริ่มเป็นตั้งแต่เมื่อไรไม่รู้ คุณชาคริตอาจจะรู้ดี แต่เรื่องนี้ไม่เคยมีใครพูดถึง มีแต่หมอมาถามขึ้นนี่แหละ หมอมีความคิดอย่างไร ?"

"ตามที่ผมเห็นเดี๋ยวนี้ เจ้าบุญอาจมีสมองเป็นปกติแล้ว" นายแพทย์หนุ่มอธิบาย "ถ้าหากเขาได้เรียนหนังสือมาบ้างขนาดพออ่านออกเขียนได้ เขาก็อาจใช้หนังสือแทนคำพูดได้ แม้แต่พวกใบ้มาแต่กำเนิดสมัยนี้ เขายังสอนจนอ่านและเขียนได้เลยครับ"

ความเห็นและคำพูดของนายแพทย์ปรีชา ได้สะดุดใจข้าพเจ้าอย่างแรง ข้าพเจ้าไม่ได้ยินการสนทนาของบุคคลทั้งสองต่อไป ข้อแนะนำของหมอเรื่อง –การเขียนหนังสือแทนคำพูด– ได้ทำให้ข้าพเจ้าตื่นเต้นจนลืมตัว ทำไมข้าพเจ้าไม่คิดถึงเรื่องนี้เมื่อวันวานและวันก่อน และหลงโทมนัสเรื่องไม่มีทางจะแสดงตัวว่า ข้าพเจ้าเป็นใคร เพราะความเป็นใบ้ของเจ้าบุญ การรู้หนังสือแม้เพียงอ่านออกเขียนได้ ก็เป็นเครื่องมืออันวิเศษของคนใบ้ แต่นี่ข้าพเจ้ายังเป็นผู้รู้ดีกว่านั้นอีกหลายสิบเท่า นอกจากเป็นศาสตราจารย์ทางจิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์แล้ว ข้าพเจ้ายังเป็นอักษรศาสตร์บัณฑิต ข้าพเจ้าจะกลัวไยกับการพูดไม่ได้ต่อไป

ปากของข้าพเจ้าจงเป็นใบ้ต่อไปเถิด ข้าพเจ้าไม่ต้องการใช้มันอีกแล้ว แต่จงเอาปากกามาให้ข้าพเจ้าแทน ข้าพเจ้าจะพูดด้วยปากกาให้ทั้งโลกรู้จักข้าพเจ้า และจะพิสูจน์ให้รู้ว่า นายชาคริต อมรบุตร มิได้ตายและอาจไม่ตายอีกต่อไป เพราะบัดนี้เขากลายเป็นผู้วิเศษมีฤทธิ์และถอดวิญญาณได้ นายชาคริต ในร่างของเจ้าบุญใบ้ เป็นผู้วิเศษ เขามิใช่มนุษย์

ธรรมดาแล้ว เมื่อคนทั้งหลายรู้เรื่องราวอันพิสดารของข้าพเจ้ามิช้าก็จะเล่าลือกันไปทั่วทุกมุมโลกว่านายชาคริต อมรบุตร แห่งประเทศไทย คือผู้วิเศษหรือผู้มีฤทธาภินิหาร ที่ฝรั่งเรียกว่า ซุปเปอร์แมน

เมื่อนึกถึงความเป็นผู้วิเศษของข้าพเจ้าดังกล่าวแล้ว ข้าพเจ้าก็เกิดความปรีดาปราโมทย์ขึ้นมาอย่างสุดขีดและเริ่มหัวเราะดังขึ้นมาทันที หัวเราะอย่างผู้มีชัยในทุก ๆสิ่งในโลก——มันจึงเป็นการหัวเราะอย่างลืมตัว คือทั้งนานและดังจนก้องศาลาเล็กนั้น

ท่านอินทร์และนายแพทย์ปรีชาต่างก็ตกใจด้วยกันทั้งคู่โดยเข้าใจว่าข้าพเจ้าคงเกิดมีอันเป็นไปในทางวิกลจริตขึ้นมาอีก ทั้งสองจึงหันเข้ากันจับแขนขา และกดอกข้าพเจ้าไว้แน่น เพราะขณะนั้นข้าพเจ้าทำอาการดังกับจะลุกขึ้นโลดเต้น ข้าพเจ้าคงหัวเราะต่อไปอย่างลืมความเจ็บปวด ๆ ใด ๆ ทั้งสิ้น หมอจึงต้องขอร้องให้ท่านอินทร์ออกแรงให้เต็มที่เพื่อจับข้าพเจ้าให้อยู่นิ่งให้ได้

“โปรดกดไหล่แกไว้ด้วยครับ” หมอสั่งอย่างรีบร้อน “เลือดที่แผลแกไหลออกมาจนผ้าพันเปียกหมอนเพราะกระเทือนและตื่นเต้นมาก”

ฉันหมดแรงแล้วหมอ” ท่านอินทร์พูดด้วยสีหน้าซีดเผือด แสดงถึงความตกใจอย่างมาก “อย่าไปจับท่านเลย ปล่อยให้ท่านหัวเราะไปเถิด”

“เป็นอะไรไปครับ, หลวงพี่ ?” หมอถามด้วยความพิศวง “หลวงพี่หมายความว่ากระไร ? ทำไมหลวงพี่ตกใจมากอย่างนั้นเล่าครับ

เจ้าบุญมิได้เกิดคลั่งขึ้นมาหรอกครับ อย่าตกใจเลย เขาตื่นเต้นเพราะนึกดีใจอะไรสักอย่างหนึ่งขึ้นมาอย่างมากเท่านั้น

"ฉันตกใจเหลือเกินหมอ" ท่านอินทร์สารภาพ และพูดต่อไปด้วยความเชื่องช้า และมีน้ำเสียงอันสั่นเครือ อันแสดงถึงจิตใจที่ยังไม่สงบจากการตกตะลึง "ถ้าฉันเชื่อเรื่องผีเข้า ผีสิงแล้ว ฉันจะบอกหมอทันทีว่า ผู้ที่หัวเราะเมื่อกี้นี้— หาใช่เจ้าบุญไม่ เพราะเจ้าบุญบ้ามันหัวเราะไม่เป็น มันไม่เคยหัวเราะเลย เสียงหัวเราะนั้น เป็นเสียงของอาจารย์—ชาคริต— แท้ ๆ โอ หมอ, มันเป็นไปได้หรือ— ที่อาจารย์ชาคริต— ได้เข้ามาสิงเจ้าบุญ ? แต่อย่างไรก็ตาม — เสียงหัวเราะนั้น — มันแน่เหลือเกิน, หมอ มันเป็นเสียงหัวเราะ— ที่ฉันเคยได้ยินจนชินหูมาแล้ว"

ข้าพเจ้าอยากจะหัวเราะ และคงมีทีท่าว่าจะหัวเราะขึ้นอีก เสียงที่คุ้นหูที่นั่งข้างตัวข้าพเจ้า จึงเรียกชื่อข้าพเจ้าขึ้นด้วยความตกใจ และพูดอยู่บนหน้าข้าพเจ้าว่า

"บุญ, บุญ อย่า อย่าหัวเราะ— อย่าดิ้น นอนนิ่ง ๆ ก่อนนะบุญลืมตาดูซิ นี่ฉันเอง ชุ่มไงล่ะ ชุ่มคนเฝ้าบ้านท่านอาจารย์ชาคริต บุญฟื้นแล้วใช่ไหม ? บุญรู้สึกตัวดีหรือยัง บุญจำฉันได้ไหม ฉันมาเยี่ยมบุญ คุณนายใช้ให้ฉันมา และบ่ายนี้คุณนายจะมาเอง คุณนายรู้เรื่องว่าบุญได้รับอันตรายเพราะติดตามคุณชาคริตไป คุณนายเข้าใจดี ท่านไม่ได้โทษ ไม่ได้โกรธบุญเลยได้ยินไหมบุญ"

ข้าพเจ้าหยุดอยากหัวเราะทันที ลุงชุ่มคนใช้ผู้ซื่อสัตย์ของข้าพเจ้ามารับหน้าที่เฝ้าดูอาการของข้าพเจ้าอยู่แต่ผู้เดียว มือของแกยังจับอยู่

บนอกของข้าพเจ้า ด้วยความเวทนาปรานี อันเป็นนิสัยที่มีใจกรุณาอารีต่อเพื่อนมนุษย์ของแกมาแต่ไหนแต่ไร แกมีความซื่อสัตย์เป็นสมบัติติดตัว ถ้าแกเป็นคนฉลาดรอบคอบและช่างสังเกต แกก็คงจะรู้ได้ว่าคำพูดของแกนั้นเอง ได้ทำให้เกิด ความผิดปกติ ขึ้น ในร่างกาย ของข้าพเจ้าอย่างฉับพลัน คือหัวใจของข้าพเจ้าเริ่มเต้นแรงและถี่ สีหน้าก็น่าจะเปลี่ยนไปจากเดิม อาการที่ข้าพเจ้าอยากจะหัวเราะก็หายไปอย่างปลิดทิ้งและน่าจะมีอาการเศร้าสลดหรือหวาดกลัวขึ้นมาแทนที่ คุณนายของแกจะมาเยี่ยมข้าพเจ้า โอย–คุณพระช่วย–ช่วยให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด–

พอเวลาบ่ายสามโมงเศษ นายแพทย์ปรีชาก็มาตามที่นัดหมายไว้ ท่านอินทร์จึงตื่นจากภวังค์และหันไปทักทายหมอหนุ่มตามเคย เจ้าบุญมั่นค่อยยังชั่วมากแล้ว หลังจากผีเข้าเมื่อเช้านี้แล้วเลยสบายขึ้น จะย้ายมันไปอยู่บ้านอาจารย์กับลุงชุ่มเมื่อเสร็จงานเผาศพและเมื่อคุณเพียงจันทร์กลับไปอยู่บางบ่อแล้ว”

“หลวงพี่ก็ต้องอพยพเหมือนกัน ใช่ไหมครับ” หมอปรีชาถาม

“อพยพอะไรล่ะหมอ” ท่านอินทร์พูดแกมหัวเราะ “ฉันมีแต่ตัวเท่านั้นแหละ เสร็จงานศพท่านอาจารย์แล้ว ก็จะเตรียมตัวไป เราคงต่างคนต่างไปคนละทิศละทาง ตามแต่จะหาที่อาศัยได้ เอาไว้หมดศึกหมดสงครามแล้วค่อยพบกันใหม่นะหมอ”

“หลวงพี่จะไปอยู่ที่ ไหนเล่าครับ ?” หมอปรีชาถามด้วยความ

สนใจ

"ฉันไปอยู่วัดบางบ่อ คุณโยม สมบุญ กับคุณเพียงจันทร์ รับสงเคราะห์ให้"

ขณะนั้นทั้งท่านอินทร์และนายแพทย์ปรีชาต่างก็หันไปยังภาพคนสองคนที่ปรากฏขึ้นทางประตูวัด ท่านอินทร์ลุกขึ้นเดินไปที่บันได เพื่อคอยต้อนรับสุภาพสตรีในชุดดำ ซึ่งกำลังเดินตรงมาที่ทางขึ้นศาลา พร้อมกับลุงชุ่มหิ้วกระเช้ามีผ้าปิดเดินตามติดมาเบื้องหลัง

เหตุการณ์ในวันพุธที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ เป็นอีกวันหนึ่งซึ่งประทับแน่นอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าจนกระทั่งบัดนี้ เหตุสำคัญอันดับหนึ่งก็คือ เพียงจันทร์ได้พบกับข้าพเจ้าเป็นครั้งแรกที่อยู่ในร่างของเจ้าบุญ บ่ายวันนั้นเมื่อท่านอินทร์ได้พาหล่อนไปดูสถานที่ ซึ่งสามีของหล่อนได้ประสบภัยถึงเสียชีวิต คือบริเวณพระอุโบสถวัดเลียบแล้ว การณ์ก็เป็นไปดังที่ท่านอินทร์คาดหมายไว้ คือหล่อนไปคร่ำครวญร่ำไห้อยู่ ณ ที่นั้นเป็นเวลานานและไม่สามารถจะจากไปได้ จนท่านอินทร์ต้องกลับมาเรียกลุงชุ่มเข้าไปช่วยนายแพทย์ปรีชาพยุงหล่อนขึ้นรถ และพาไปส่งที่วัดตรี ๆ เพราะมารดาของหล่อนคอยอยู่ที่นั่นแล้ว

ส่วนท่านอินทร์กลับขึ้นมานั่งบนศาลาตามลำพัง ด้วยอิริยาบถที่แสดงถึงความกังวลและหม่นหมอง ข้าพเจ้าเห็นแล้วก็ให้รู้สึกสมเพชท่านยิ่งนัก แต่ในสภาพของข้าพเจ้าเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็หมดหนทางอยู่แล้วที่จะช่วยได้แม้แต่ตนเองจึงได้แต่รำพึงรำพันอยู่ในจิตใจด้วยความรักใคร่สงสารและระลึกถึงบุญคุณของท่านอินทร์เป็นอันมาก

"อนิจจา, ท่านอินทร์ ศิษย์และมิตรที่ดีเลิศคนหนึ่งของข้าพเจ้า ท่านต้องเหนื่อยยากตรากตรำทั้งกายและใจ เพราะแรงกตัญญูต่อข้าพเจ้าผู้เป็นอาจารย์ ท่านยังมีเมตตาจิตเผื่อแผ่ไปถึงเจ้าบุญบ้า ซึ่งท่านรู้แต่เพียงว่าเป็นยาจกผู้เคยพึ่งบุญข้าพเจ้าเท่านั้น ข้อนี้แหละที่ทำให้ข้าพเจ้าเกิดศรัทธายิ่งขึ้นในหลักวิชาจิตศาสตร์ที่ข้าพเจ้ากำลังค้นคว้าทดลองและสั่งสอนท่านว่าจิตนั้นยังมีอานุภาพอีกหลายประการที่มนุษย์ยังหาทางใช้ไม่ได้หมด แต่สำหรับโทรจิตและโทรจิตภาพนั้น ข้าพเจ้าได้อาศัยใช้ประโยชน์แก่วิญญาณของข้าพเจ้าในครั้งนี้แล้ว เพราะตั้งแต่วันแรกที่ข้าพเจ้าเริ่มหายใจใหม่ในร่างของเจ้าบุญ ข้าพเจ้าก็ได้พยายามส่งกระแสจิตนี้ ขอความช่วยเหลือจากท่าน และนายแพทย์ปรีชา ทั้งท่านและนายแพทย์ปรีชาจึงได้ให้ความช่วยเหลือแก่เจ้าบุญตั้งแต่ต้นมา เพราะอำนาจการดลใจ หรือขอร้องของข้าพเจ้านั่นเอง

"เพื่อแสดงให้ท่านอินทร์เห็นว่าข้าพเจ้าค่อยทุเลามากพอที่จะบรรเทาความห่วงใยของท่านลงได้แล้ว ข้าพเจ้าก็ขยับกายลุกขึ้นนั่ง และฝืนทำสีหน้าให้สดชื่น ท่านเหลียวมาดูข้าพเจ้าใบหน้าคงเคร่งขรึม แสดงว่าท่านยังไม่คลายความกังวลซึ่งอยู่ในจิตใจของท่าน

"ลุกนั่งทำไม, บุญ ฯ" ท่านถามพร้อมกับถอนหายใจยาว "แกต้องการอะไรหรือ ?"

"พรุ่งนี้เช้าหมอปรีชาจะเอาแกไปไว้โรงพยาบาล เขาฝากแกได้แล้ว จะได้หมดห่วงหมดใยกันเสียที"

วันอาทิตย์ ที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๗ เวลาบ่าย ๑๖ นาฬิกา คือวันและเวลาฌาปนกิจศพของ นายชาคริต อมรบุตร ณ วัดตรีทศเทพ ข้าพเจ้ากระวนกระวายใจอยู่ที่โรงพยาบาลตั้งแต่เช้า เพราะความปรารถนาที่จะไปเผาศพของตนเองวันนี้ ข้าพเจ้าลุกเดินได้คล่องแคล่วขึ้น และคิดว่าถึงแม้จะต้องเดินไปจนถึงวัดตรี ฯ ข้าพเจ้าก็สามารถจะเดินไปได้ แต่ถ้าไม่มีนายแพทย์ชั้นหัวหน้าสั่งอนุญาตและรับรองแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่มีทางจะออกจากโรงพยาบาลได้เลย ลุงชุ่มได้สั่งข้าพเจ้าเป็นนักเป็นหนาว่า ให้ข้าพเจ้าไปในงานเผาศพผู้มีพระคุณของแกและของเจ้าบุญให้จงได้

ข้าพเจ้าเคยคิดว่าถ้าหากข้าพเจ้า ไป ไม่ ได้ด้วยร่างกายของเจ้าบุญ ข้าพเจ้าก็จะไปด้วยวิญญาณของข้าพเจ้า แต่ข้าพเจ้าก็ต้องเลิกล้มความคิดนี้เสีย เพราะที่โรงพยาบาลนั้นข้าพเจ้าไม่สามารถจะเข้าสมาธิได้ ข้าพเจ้าคิดจะหาทางหลบหนีออกไปโดยมิให้ผู้ใดเห็น ก็ไม่มีโอกาสจะกระทำได้อีก เพราะที่มีทั้งคนเจ็บและคนพยาบาลมากมาย จะไม่มีผู้ใดเดินลอดสายตาของเจ้าหน้าที่ไปได้เลย

ข้าพเจ้ามิได้เป็นอันนั่งหรือนอนอยู่กับที่ แต่เฝ้ายืนชะเง้อเพื่อคอยดูว่าลุงชุ่ม หรือใครสักคนหนึ่งที่ข้าพเจ้ารู้จักมาหาหรือถามหาตัวข้าพเจ้าที่โรงพยาบาลเช้าวันนั้น เพราะตั้งแต่เมื่อคืนข้าพเจ้าได้เฝ้าส่งกระแสจิตของข้าพเจ้าถึงท่านอินทร์ และนายแพทย์ปรีชา เพื่อเรียกร้องให้คนทั้งสองมาช่วยเหลือข้าพเจ้าให้ ได้ ไป ในงานศพของข้าพเจ้าตามปรารถนา ข้าพเจ้าไม่เคยพลาดในการใช้อานุภาพจิต ข้าพเจ้าจึงมั่นใจว่าจะต้องมีใครมาส่งข่าวถึงการรับรู้และการช่วยเหลือของคนทั้งสองอย่างแน่นอนในวันนี้

พอเวลาราวก่อนเที่ยงเล็กน้อย ข่าวที่ข้าพเจ้าตั้งใจคอยก็มาถึง นางพยาบาลประจำเต๊นท์คนไข้อนาถาคนหนึ่งได้มาแจ้งกับข้าพเจ้าว่าวันนั้น เวลาบ่ายสองโมง ข้าพเจ้าได้รับอนุญาตให้ออกไปนอกสถานที่ได้ และให้กลับไปถึงโรงพยาบาลภายใน ๖ โมงเย็นนี้ ขอให้ข้าพเจ้าเตรียมตัวให้พร้อมก่อนเวลาที่นายแพทย์ปรีชาจะมานำออกไป

ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอันมากในผลแห่งอานุภาพทางจิตของข้าพเจ้าทั้งนี้ ใช่ว่าท่านอินทร์และนายแพทย์ปรีชาจะหย่อนความปรานีและความเห็นใจข้าพเจ้าก็หาไม่ แต่ท่านทั้งสองอาจเห็นว่าการไปเผาศพนายชาคริตนั้น ไม่มีความสำคัญและจำเป็นสำหรับคนอย่างเจ้าบุญนัก ในเมื่อตัวมันเองก็กำลังเจ็บป่วยอยู่ ข้าพเจ้าจึงนึกไม่ถึงว่าอานุภาพแห่งกระแสจิตที่ข้าพเจ้าส่งไปขอร้องทั้งท่านอินทร์และนายแพทย์ปรีชานั้น ได้ดลใจให้บุคคลทั้งสองปฏิบัติการไปด้วยเหตุผลประการใด เพราะความจริงนั้นคนชั้นเจ้าบุญขอทานไม่น่าจะได้รับเกียรติ หรือความกรุณาจากนายแพทย์ปรีชา ถึงกับต้องนำรถยนต์ไปรับส่งให้ไปเผาศพนายชาคริต ข้าราชการชั้นอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงและเป็นที่นับถือของบุคคลเป็นอันมาก

สำหรับตัวข้าพเจ้าเองนั้น สิ่งทำให้เกิดความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะต้องได้ไปในงานเผาศพนี้ ก็หาใช่เพราะข้าพเจ้าอยากจะได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์คนเดียวและคนแรกในโลกที่สามารถเผาซากศพของตนเองด้วยตนเองได้ ข้าพเจ้ายังมีความอาลัยในสังขารของข้าพเจ้าอยู่มิใช่น้อย การไปในงานนี้ จึงย่อมจะยังความเศร้าสลดใจให้แก่ข้าพเจ้ามากกว่าความภูมิ-

ใจในฤทธาภินิหารซึ่งยังไม่มีผู้ใดรู้เห็น ถ้าหากว่าเดิมข้าพเจ้าเป็นเจ้าบุญแล้วมาในร่างของนายชาคริต ความรู้สึกย่อมจะกลับกลายเป็นตรงข้ามทุกอย่าง ฉะนั้นความปรารถนาของข้าพเจ้าจึงมีมูลเหตุมาจากอื่น และเหตุนั้นก็คือ โอกาสอันสำคัญยิ่งของข้าพเจ้าซึ่งอาจจะมีได้เพียงครั้งเดียวนี้ ที่จะได้พบเห็นทั้งญาติและมิตรอย่างทั่วหน้า ผู้ที่สำคัญที่สุดก็คือ มารดา, บุตรและภรรยาของข้าพเจ้า

"บุญรู้แล้วหรือว่าฉันจะพาไปไหน" หมอถามเมื่อเราขึ้นนั่งบนรถเรียบร้อยแล้ว ข้าพเจ้าตอบออกไปเป็นเสียงใบ้ด้วยอารามดีใจจนลืมตัว เสียงนั้นฟังคล้าย ๆ ว่า "ไปวัดตรี ๆ ครับ"

"อ้าว, ฉันก็ลืมไปอีกว่าบุญพูดไม่ได้" หมอพูดต่อขณะที่รถแล่นออกประตูโรงพยาบาล "ฉันกับท่านอินทร์เกิดมีใจตรงกันว่า ต้องช่วยพาแกไปเผาศพคุณชาคริตให้ได้ ลุงชุ่มก็อ้อนวอนให้ฉันช่วยมาก่อนแล้ว เพราะเราทุกคนรู้ว่าเป็นความต้องการของแกอย่างที่สุด และน่าเห็นใจท่านอินทร์โทรศัพท์ถึงฉันแต่เช้าบอกว่า คุณชาคริตมาเข้าฝันขอร้องท่าน ฉันตอบท่านไปทันทีว่าฉันเตรียมจะช่วยแกอยู่แล้ว เพราะฉันก็ฝันอย่างท่านเหมือนกัน แปลกไหมบุญ ? คุณชาคริตห่วงแกมาก เห็นจะเป็นเพราะท่านรู้ว่าแกได้พยายามช่วยชีวิตท่านจนตัวเองต้องเจ็บป่วยอย่างนี้"

ลุงชุ่มอุตส่าห์เดินไปเยี่ยมข้าพเจ้าที่โรงพยาบาลสองสามวันครั้ง เมื่อแพทย์ของโรงพยาบาลทราบว่าข้าพเจ้ามีที่อาศัยและมีผู้ช่วยเหลือ ก็อนุญาตให้ข้าพเจ้ากลับได้ ลุงชุ่มจึงไปรับข้าพเจ้ามาอยู่บ้านที่ปากคลองโอ่งอ่างตาม

ที่คุณเพียงจันทร์บอกอนุญาตไว้ เมื่อนึกถึงภาวะที่ข้าพเจ้าจะนำมาให้ลุงชุ่มในการมาอยู่ที่บ้านแล้ว ข้าพเจ้าก็ไม่รู้สึกยินดีนักตรงข้ามกับลุงชุ่ม แก-เตรียมจัดห้องให้ข้าพเจ้าอยู่ติดกับแกที่เรือนแถวสำหรับคนใช้ หาเสื่อ, หมอน, มุ้ง, ไว้ให้เสร็จข้าพเจ้ารู้สึกว่าแกมีความกระหยิ่มยินดีที่จะได้เพื่อนอยู่กับแกสักคนหนึ่ง ในยามที่บ้านเมืองเดือดร้อนและเงียบเหงา

"ฉันยังกลัวว่าแกจะรำคาญอะไรสักอย่างหนึ่ง, บุญ แกจำเจ้าบ๊อบหมาของคุณชาคริตได้ไหม ? ที่มันเห่าและไล่กัดแก เวลาแกไปหาท่านที่บ้านนั่นแหละ เดี๋ยวนี้มันก็ยังอยู่กับฉัน และช่วยฉันเฝ้าบ้านเวลาฉันออกไปข้างนอกไงล่ะไม่มีเจ้าบ๊อบละก็บ้านใหญ่คงถูกงัดแงะเอาเข้าของไปบ้างแล้ว แกกลัวมันไม่ใช่หรือบุญ ?"

เมื่อลุงชุ่มเห็นข้าพเจ้าสั่นศีรษะ แสดงว่าไม่กลัวสุนัขของนายชาคริตจะเห่าและไล่กัดเจ้าบุญ แกก็หัวเราะและพูดต่อไปว่า

"แกไม่กลัวมันกัดแน่หรือบุญ ? อย่าทำเล่นกับมันนะมือไม้แกยังไม่หาย ถูกมันกัดเข้าเดี๋ยวนิ้วหลุดไปเลย"

พูดแล้วลุงชุ่มก็เปิดประตูเข้าไป อ้ายบ๊อบก็ถลันออกมาเห่ากระ-โชก แถมหยุดขู่เป็นจังหวะสลับกับการเห่าของมัน ลุงชุ่มตวาดไล่ให้มันกลับไป แต่อ้ายบ๊อบกลับดื้อดึงผิดปกติ วกวนเวียนจะเข้ามาใกล้ข้าพเจ้าท่าเดียว ลุงชุ่มโกรธที่ไล่เจ้าบ๊อบไม่ไป "ดูมันเป็นขมิ้นกับปูน ศัตรูคู่อาฆาตของแกเสียจริง ๆ ขณะที่ลุงชุ่มมัวพูดกับข้าพเจ้า อ้ายบ๊อบก็ได้โอกาสเข้าประชิดตัวข้าพเจ้าทันที ตอนนี้มันหยุดเห่าแต่มันจ้องหน้าข้าพเจ้า แยกเขี้ยว ขู่คำราม และตั้งท่าจะกระโจนเข้าขย้ำข้าพเจ้าให้ได้

ด้วยนัยน์ตาที่ข้าพเจ้าจ้องมองมันอยู่อย่างไม่กระพริบเช่นกัน อ้ายป๊อบชะงักอยู่ และหากล้าที่จะกระโจนเข้าฟัดข้าพเจ้าดังที่มันทำท่าไม่ มันหันหัวและหลบสายตาของข้าพเจ้าบางขณะ แต่ข้าพเจ้าคงจับตามองมันด้วยความรู้สึกของผู้ที่เคยเป็นมิตรและเป็นนาย ที่มีความรักและเอ็นดูต่อมันมาตลอดเวลา ๕ ปีเศษแววตาของข้าพเจ้าอันเป็นสมบัติอย่างเดียวที่มิใช่ของเจ้าบุญ คงจะได้แสดงออกซึ่งความรู้สึกอันนี้แก่เจ้าสุนัขแสนรู้ของข้าพเจ้า เสียงขู่คำรามของมันจึงเงียบหายไปสิ้น และในที่สุดก็ตัดสินใจย่อตัวลงจนต่ำแล้วค่อย ๆ สืบเท้าครึ่งคลานเข้ามาจนใกล้ข้าพเจ้าขนาดเอื้อมมือถึง แม้มือข้าพเจ้ายังเจ็บอยู่ ข้าพเจ้าก็อุตส่าห์ยื่นออกไปแตะหัวมันเบา ๆ มันหรี่ตาหมอบนิ่งและกระดิกหางช้า ๆ ดังกับจะขอลุแก่โทษที่มันได้หลงผิดและไม่รู้จักนายของมัน ข้าพเจ้ารู้สึกปีติยินดีจนเกือบน้ำตาไหลที่อ้ายป๊อบยังเป็นสุนัขตัวเดิมของข้าพเจ้าแสนรู้, แสนซื่อ, และแสนกตัญญู เพราะอ้ายป๊อบเป็นเพียงสัตว์เดรัจฉานเท่านั้น

สังขารอันพิกลพิการของเจ้าบุญ ได้เป็นเหตุให้ข้าพเจ้ามีความกลัดกลุ้มเป็นอันมาก ข้าพเจ้าจึงมักนั่งเงียบขรึมซึมเซา แสดงถึงอารมณ์อันผิดปกตินิสัย ที่จะเป็นของผู้มีความสุขสบาย ลุงชุ่มสังเกตเห็นกิริยาอาการของข้าพเจ้าเป็นดังนั้นก็เข้าใจผิดไปว่าเพราะข้าพเจ้ายังไม่หายป่วย

"หมู่นี้แกซูบผอมไปนะบุญ" ลุงชุ่มพูดขึ้นเช้าวันหนึ่ง ขณะที่แกเรียกให้ข้าพเจ้ากินข้าว "แกกินไม่ลงเพราะเราไม่ค่อยมีอะไรกินดีกว่าผักต้มจิ้มน้ำพริก ใช่ไหม ? หรือว่าแกยังรู้สึกเจ็บป่วยยังไงอีก ? พูดจาก็ไม่

รู้เรื่อง ฉันก็กลุ้มใจแทนแกเหมือนกัน ชวนแกมาอยู่นี่หมายใจจะให้แกได้พักรักษาตัวจนหายดีเสียก่อน แล้วก็จะได้หางานทำ เป็นคนสวนตามบ้าน ทำงานรดน้ำต้นไม้ พรวนดิน ดายหญ้าไปสุดแต่จะทำได้ นึกว่าอาศัยเขากินไปวันหนึ่ง ๆ ก็ยังดีกว่าไปขอทานและนอนศาลาวัด มาเถอะประเดี๋ยวกินข้าวแล้ว ฉันจะเปิดบ้านท่านเพื่อเข้าไปทำความสะอาดเสียที แกยังทำอะไรไม่ได้ก็เข้าไปเป็นเพื่อนฉันหน่อยนะ เพราะฉันไม่ค่อยกล้าเข้าไปในห้องของคุณชาคริตคนเดียว แม้เป็นเวลากลางวันอย่างนี้ก็เถอะ ฉันก็ยังใจไม่ค่อยดี ถ้าเป็นกลางคืนละก็ต่อให้ฉันเท่าไร ๆ ฉันก็ไม่เอาเด็ดขาดเลย"

ข้าพเจ้าหัวเราะออกมาได้เพราะความขบขันลุงชุ่ม และนึกดีใจเป็นอันมากที่ข้าพเจ้าจะได้ไปดูห้องหนังสือและห้องพระของข้าพเจ้า ลุงชุ่มก็พลอยหัวเราะขึ้นบ้าง แต่แกยกมือเป็นเชิงห้ามข้าพเจ้าแล้วพูดว่า

"อย่า อย่า บุญ แกอย่าแกล้งหัวเราะอย่างนั้นนะ รู้ว่าฉันกลัวละก็ชอบล้อนัก หัวเราะทีไรชอบเลียนแบบคุณชาคริตทุกที ขึ้นไปข้างบนบ้านแล้วอย่าเป็นอันขาดเชียวนะ เดี๋ยวฉันวิ่งตกบันไดตาย เห็นเศร้า ๆ ซึม ๆ ยังตลกได้แฮะเจ้านี่"

ความดีใจที่ข้าพเจ้าจะได้โอกาสเข้าไปในบ้านข้าพเจ้าเอง หลังจากได้แต่แหงนดูอยู่แต่บริเวณรอบนอกเป็นเวลากว่าหนึ่งสัปดาห์นั้น ทำให้ข้าพเจ้ามีหน้าตาสดใสแช่มชื่นขึ้นจนลุงชุ่มสังเกตเห็นได้ แกจึงแสดงความประหลาดใจในความรู้สึกกระหยิ่มยินดีของข้าพเจ้าขึ้นมาอีก

"บุญ ฉันยังสงสัยไม่หายเลยนา" แกปรารภ "ว่าการที่แกอยากขึ้นไปบนบ้านเสียเหลือเกิน แกจะต้องมีอะไรแฝงอยู่สักอย่างเป็นแน่ แกอย่าทำให้ฉันเสียหายเชียวนา จะเสียแรงที่ทำให้ท่านไว้เนื้อเชื่อใจและชุบเลี้ยงให้เราสบาย

เมื่อเสร็จจากการกินอาหารมื้อเช้าแล้ว ลุงชุ่มก็บอกให้ข้าพเจ้าเดินตามแกไปทางหน้าบ้าน แกล้วงพวงกุญแจออกจากกระเป๋ากางเกง แล้วก็เลือกเอาดอกใหญ่ที่สุดในพวง ไขประตูหน้าบ้าน พอเปิดประตูออกเพียงบานเดียวอ้ายป๊อบก็เห่าแสดงความยินดี และวิ่งถลันเข้าไปก่อนเพื่อนและก็เที่ยวดมทุกซอกทุกมุมที่มันเคยไป ลุงชุ่มหยิบไม้กวาดและผ้าขี้ริ้วแล้ว บอกว่าจะต้องขึ้นไปทำชั้นบนให้เสร็จก่อน จึงจะทำชั้นล่าง ข้าพเจ้าจึงเดินนำแกขึ้นไปก่อนอย่างไม่รีรอ ขณะที่แกกำลังสั่งเจ้าสุนัขแสนรู้ให้นอนเฝ้าอยู่ที่ตีนบันได

"บุญ แกคล่องแคล่วยังกับเคยขึ้นมาแล้วเชียวนะ" แกพูดเสียงดังขณะเดินตามข้าพเจ้าขึ้นไป "รอให้ฉันเปิดหน้าต่างให้หมดทุกบานเสียก่อน ไม่งั้นมันอับและมืด แกอย่าเพิ่งเดินซุ่มซ่ามไปนะ"

ขณะนั้นข้าพเจ้ามีความรู้สึกเหมือนได้กลับถึงบ้าน หลังจากได้เดินทางไกลไปต่างประเทศเป็นเวลานาน รู้สึกตื่นเต้นยินดีเมื่อนึกถึงความสุขในชีวิตครอบครัวที่เคยได้รับ แม้จะอยู่ในระหว่างการอพยพหลบภัยสงคราม ก็ไม่รู้สึกเปลี่ยวจิตใจเพราะความคิดถึงกัน เพราะอยากจะพบอยากจะอยู่ด้วยกันเมื่อใดวันใดก็ได้ ซึ่งผิดกับความรู้สึกเมื่อหวนคิดถึง

ครอบครัวในบัดนี้มันเหมือนการตายจากกันไปแล้ว อย่างไม่มีวันจะกลับมาพบกันอีก ทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้ายังสามารถจะพบ จะเห็น จะรักได้อยู่ฝ่ายเดียว สิ่งที่จะเป็นความสุขจึงกลับกลายเป็นความทุกข์ เพราะจะต้องเฝ้าดูผู้ที่เป็นที่รักได้รับความทุกข์ทรมาน โดยข้าพเจ้าไม่มีทางจะช่วยเหลือได้

แต่ก่อนที่ลุงชุ่มจะทำความสะอาดในห้องนอน ข้าพเจ้าได้พยายามบอกใบ้กับแกอีก ว่าข้าพเจ้าอยากจะยืมหนังสือในตู้มาอ่านดูสักเล่มหนึ่ง โดยสัญญาว่าข้าพเจ้าจะส่งคืนให้แกเก็บไว้ในตู้อย่างเดิมเมื่อแกเสร็จงานทำความสะอาดแล้ว ลุงชุ่มทำท่ารำคาญใจโดยสั่นศีรษะและถอนใจ แล้วพูดขึ้นว่า

"นี่แนะ บุญ มันเป็นการบังเอิญเหลือเกินที่เราหากุญแจไขตู้หนังสือนี้ไม่พบ คุณนายท่านก็สงสัยว่าคุณชาคริตจะเอาติดตัวไปในวันที่ท่านรับเคราะห์ เราจะต้องจ้างช่างกุญแจมาเปิดและทำลูกกุญแจใหม่ มิฉะนั้นก็อยากจะลองวิชาแกดูสักทีเพื่อให้มันรู้ไปว่าแกจะอ่านหนังสืออะไรยังไง"

เมื่อได้ฟังลุงชุ่มพูดเช่นนั้น ข้าพเจ้าจึงนึกขึ้นได้ว่า เพื่อความสะดวกในการเปิดตู้หนังสือของข้าพเจ้าได้โดยเร็ว ข้าพเจ้าจึงใช้วิธีซ่อนกุญแจดอกนั้นไว้บนหลังตู้นั่นเอง กุญแจที่ต้องการจะต้องคงอยู่หลังบัวที่ทำเป็นกรอบประดับส่วนบนทั้งด้านหน้าและด้านหลังของตู้นั้น ข้าพเจ้าจึงบอกใบ้ให้ลุงชุ่มยืนขึ้นและเอื้อมหยิบกุญแจที่บนมุมตู้แทนข้าพเจ้า เมื่อลุงชุ่มเอื้อมมือไปคลำตามที่ข้าพเจ้าชี้ให้ แกก็หยิบได้กุญแจดอกนั้น ซึ่งเมื่อแกลองเอามาไขประตูตู้ก็เปิดออกทันที

เหตุการณ์เกี่ยวด้วยเรื่องกุญแจได้ทำให้ลุงชุ่มนิ่งอึ้งและงงงันจนไม่สนใจกับเจ้าบุญไบ้ ซึ่งในบัดดลที่ประตูตู้ได้เปิดออกก็เอาข้อมือเหนี่ยวหนังสือเล่มที่ตนต้องการให้เผยออกมาแล้วก็เอาอีกมือหนึ่งช่วยหนีบหรือยกออกมาวางลงบนโต๊ะพลางใช้โคนฝ่ามือทั้งสองข้างพลิกเปิดหนังสือประมาณกึ่งกลางเล่มจนพบกระดาษสีแดงอ่อนพับสอดไว้หนึ่งแผ่น และขณะที่ลุงชุ่มเฝ้าดูการกระทำของข้าพเจ้าอย่างงงงวยนั้น ข้าพเจ้าก็บอกใบ้ให้แกหยิบกระดาษสีแดงนั้นออกจากหนังสือ เพราะมันเป็นธนบัตรใบละหนึ่งพันบาทซึ่งข้าพเจ้าซ่อนเก็บไว้ใช้สำหรับคราวจำเป็น

ลุงชุ่มคงปฏิบัติตามที่ข้าพเจ้าบอกทุกอย่าง ขณะนี้ข้าพเจ้าสังเกตเห็นอาการของแกผิดปกติเกินกว่าความตะลึงงันจนพูดไม่ออก คือแกมีอาการหวาดกลัวจนมือเท้าสั่น แกหลับตาและนั่งลงพนมมือดังกับจะจบธนบัตรใบนั้นเพื่อนำออกให้เป็นทาน ข้าพเจ้ารู้สึกสงสารแกเต็มประดา และเกรงว่าแกจะเกิดมือันเป็นถึงล้มตายไปได้ ข้าพเจ้าจึงนั่งลงข้างแกแล้วพยายามบอกใบ้ลวงแกให้เข้าใจผิด ว่านายชาคริตนายของแก และอาจารย์ของข้าพเจ้านั้น ได้มาเข้าฝันบอกลาภนี้แก่ข้าพเจ้า และสั่งให้เราเก็บไว้ใช้จ่ายร่วมกันสองคน โดยอย่าบอกให้ใครรู้เป็นบุคคลที่สามเป็นอันขาด เมื่อลุงชุ่มเดาภาษาใบ้ของข้าพเจ้าออก แกก็ค่อยคลายความหวาดกลัวและตกใจแกหันมายิ้มกับข้าพเจ้าแล้วพยายามพูดออกมาด้วยเสียงอันสั่นเครือ พร้อมกับยกมือที่ประนมสูงขึ้นเหนือศีรษะว่า

"ฉันเข้าใจ ...แล้ว บุญ ดีเหลือ....เกิน ท่าน....ดี .. เหลือเกินเดี๋ยวนะ ให้ฉันพัก....สักประเดี๋ยว ให้หายหอบเสียก่อน"

ข้าพเจ้าบอกใบ้ให้แกเกาะไหล่ข้าพเจ้า เพื่อพยุงตัวลุกขึ้น และนำแกเดินผ่านประตูเล็กไปยังห้องพระแล้วเราทั้งสองก็คุกเข่าลงกราบและนิ่งภาวนาอยู่ในจิตใจ ลุงชุ่มคงจะสวดสรรเสริญและขอบคุณพระ และนายชาคริตนายของแก ที่ได้เมตตาปรานีมาโปรดเราทั้งสองให้คลายความเดือดร้อนลำเค็ญไปได้อีกนาน ส่วนข้าพเจ้าภาวนาขอให้ลุงชุ่มเกิดมีความฉลาดและมีไหวพริบดีพอที่จะเข้าใจข้าพเจ้า และช่วยให้ข้าพเจ้า ได้ขึ้นมาปฏิบัติสมถกรรมฐานเป็นกิจวัตร ณ ที่นี้ต่อไปโดยสะดวก

"ฉันเชื่อและไว้ใจแกแล้ว, บุญ แกเป็นคนดีและเฉลียวฉลาดกว่าฉันมาก ฉันจะไม่ดูหมิ่นดูแคลนว่าแกเป็นคนบ้าอีก และสำหรับบ้านท่านนั้น แกจะต้องการเข้าไปดูหนังสือหรือสวดมนต์ไหว้พระเมื่อใดเวลาใดก็สุดแล้วแต่ความประสงค์ของแกเถิด เราจะรับผิดชอบร่วมกันในทุกสิ่งและยากดีมีจนอย่างไรเราก็จะไม่ทิ้งกันนะ, บุญ ประเดี๋ยวฉันจะออกไปตลาดและด้วยเงินผีสางเจ้านายของเราบอกให้นี้ ฉันจะซื้อยาและอาหารที่จำเป็นสำหรับแกมาไว้ให้แก ต่อไปนี้เราคงจะมีความสุขสบายขึ้นหน่อยนะ, บุญ"

กลางวันนั้นลุงชุ่มก็จัดให้เรามีอาหารซึ่งประกอบด้วยเนื้อและปลาเป็นมื้อแรก ส่วนยาที่แพทย์โรงพยาบาลสั่งมาแล้วแกยังหาซื้อไม่ได้เพราะมีทุนทรัพย์ไม่เพียงพอนั้น แกก็ได้จัดซื้อมาจนครบทุกอย่าง การได้ยาล้างและทาแผลตามแพทย์สั่ง ได้ช่วยให้มือทั้งสองของข้าพเจ้าหายเร็วขึ้นเป็นลำดับ และนับเวลาได้ประมาณหนึ่งเดือนหลังจากออกจากโรงพยาบาลแล้วแผลที่มือของข้าพเจ้าก็หายดี แต่ทุกนิ้วคงแข็งเกร็งและหงิกงอไปบ้าง จะ

ใช้หยิบอะไรแต่มือเดียวไม่ได้ การเขียนหนังสือแทนคำพูดที่ข้าพเจ้ามั่น-หมายไว้ว่าจะทำได้เมื่อหายเจ็บแล้วจึงเป็นปัญหาที่ข้าพเจ้าจะต้องค้นคิดหาวิธีและความชำนาญต่อไป เพราะเมื่อข้าพเจ้าจะต้องใช้มือทั้งสอง จับถือของเล็ก ๆ เช่นดินสอหรือปากกา ตัวหนังสือที่ข้าพเจ้าวาดออกมาได้จะต้องมีขนาดโตกว่าลายมือเขียนธรรมดาหลายเท่า

เนื่องจากจิตใจพะวงถึงแต่เรื่อง เพียงจันทร์ เมียรักของข้าพเจ้า ตัวหนังสือที่ข้าพเจ้าหัดเขียนจึงมีแต่ชื่อของเพียงจันทร์อยู่ทั่วไป นอกจากนี้ก็มีคำ พี่–พี่ชาคริต รัก ยังไม่ตาย วิญญาณ อยู่ เจ้าบุญ เป็นต้น แต่จะจับเอามาประติดประต่อให้เป็นใจความอย่างหนึ่งอย่างใดหาได้ไม่ เมื่อลุงชุ่มเห็นข้าพเจ้านั่งซึม แกก็เรียกให้ข้าพเจ้ารีบลงมือกินข้าวและพูดสรุปว่า "แล้วประเดี๋ยวช่วยเขียนหนังสือให้ฉันดูสักสองสามตัวนะ ฉันจะไปหากระดาษดินสอมาให้ใหม่"

ข้าพเจ้าทำท่าบอกใบ้ให้แกซื้อสมุดหนา ๆ มาให้ข้าพเจ้าหนึ่งเล่ม แกบอกว่ามันแพงพอ ๆ กับเสื้อผ้า ถ้าเอามาเขียนเล่นแบบข้าพเจ้าแล้วเป็นเด็กนักเรียนก็ต้องเฆี่ยนกัน แกจะไม่ยอมซื้อเป็นอันขาด ข้าพเจ้ามิรู้ที่จะทำอย่างไรก็นั่งกินข้าวเฉยเสีย แต่ตั้งใจว่าจะหาทางหลอกเอาเงินจากแกไปซื้อให้จงได้

พอกินข้าวเสร็จแล้ว ลุงชุ่มก็หายออกไปข้างนอกสักครู่ แล้วก็กลับเข้ามาพร้อมด้วยกระดาษฟางหนึ่งแผ่น และดินสอดำหนึ่งแท่ง แกเดินพลางบ่นพลางว่าข้าวของแพงขึ้นทุกวัน ถ้าสงครามไม่สงบ ต่อไปอีกไม่ช้าคนจนก็จะต้องเอาใบไม้มานุ่งห่ม

"บุญ ที่นี่อยู่บ้านเราอย่าใส่เสื้อกันเลย" แกพูดแนะนำขึ้นด้วยท่าทางขึงขัง "เรานุ่งกางเกงในกันคนละตัวก็แล้วกัน ต้องประหยัดให้มากมิฉะนั้นจะต้องนุ่งใบไม้และห่มเสื่อเร็วเกินไป คุณนายบอกว่าเรายังอยู่บ้านนี้ได้อีกหนึ่งเดือนแล้วท่านจะให้ฉันไปอยู่บางบ่อ แต่แกท่านไม่เห็นพูดถึง ไม่รู้ว่าจะรวมอยู่กับฉันหรือเปล่า แต่ยังไง ๆ ฉันก็ไม่ทิ้งแกหรอกบุญ ไปไหนก็ต้องขอเอาแกไปด้วยให้จงได้ เอ้า มาซี, บุญ มาเขียนหนังสือให้ฉันดูบ้างซิ มันเป็นยังไง" ลุงชุ่มพูดแล้วก็เอากระดาษฟางแผ่นนั้นกางออกวางบนพื้นแล้วแกก็ส่งดินสอดำให้ข้าพเจ้า "เอ้า, เขียนซิ ทำวิธีไหน ฉันอยากดูเหลือเกิน จนต้องลงทุนไปซื้อกระดาษนี้มาตั้งแผ่นละสองสลึง แต่ใช้เขียนแล้วก็ยังทำกระดาษชำระได้ ฉันจึงยอมซื้อมา"

ข้าพเจ้าหยิบดินสอดำจากลุงชุ่มมาหนีบด้วยโคนผ่ามือแน่นดีแล้วก็ค่อย ๆ ประจงเขียนตัวหนังสือขนาดเท่าเมล็ดบัวลงบนกระดาษฟางที่ลุงชุ่มกางไว้บนพื้น เพื่อให้ได้ความตามความประสงค์เบื้องต้นของข้าพเจ้าดังต่อไปนี้

"ลุงชุ่ม ฉันต้องการจะเขียนเรื่องยืดยาวเกี่ยวกับตัวฉัน ฉะนั้นจึงอยากได้สมุดหนา ๆ สักเล่มหนึ่ง จะแพงเท่าใดลุงก็จงซื้อให้ฉันเถิด อย่าเสียดายเงินเลย มันมีประโยชน์แก่ฉันมาก

ชาคริต"

ลุงชุ่มได้อ่านตามที่ข้าพเจ้าเขียนข้อความข้างบนนี้ตั้งแต่ต้นมา แต่พอมาถึงตอนลงชื่อ แกก็ร้องทักท้วงขึ้นทันทีว่า "อ้าว ทำไมเซ็นชื่อท่าน

ล่ะ เอ เจ้าบุญนี่ประหลาดคนจริง เขียนหนังสือได้จริง ๆ ได้เรื่องได้ราวดีเสียด้วย แต่ไปเดาะเซ็นชื่อ ชาคริต ชื่อตัวเองไม่ยักกะใช้ ว่าไงหือ, เจ้าบุญ ?"

ข้าพเจ้ารีบเอาดินสอขีดฆ่าชื่อ ชาคริตออกเสีย แล้วเขียนคำว่า บุญ ลงไปข้างหลัง ลุงชุ่มเห็นก็ร้องว่า

"เออ, อย่างนั้นซี เราเขียนก็ต้องเซ็นชื่อของเรา ไปเซ็นชื่อคนอื่นจะถูกเหรอ แล้วยังดันเอาชื่ออาจารย์เข้าด้วย ใคร ๆ เขาจะว่าแกยังไม่หายบ้าเท่านั้น เอาเถอะ, พรุ่งนี้ฉันจะซื้อสมุดอย่างหนาให้แกเล่มหนึ่ง แกจะเขียนอะไรต้องให้ฉันอ่านก่อนนะ" ข้าพเจ้าพยักหน้ารับคำลุงชุ่ม แล้วก็เขียนหวัด ๆ บอกแกว่า คืนนี้ข้าพเจ้าจะขึ้นไปไหว้พระและจะนั่งเข้าฌานอย่างนาน และอาจไม่กลับลงมาตลอดคืนก็ได้ ขอให้แกรู้ไว้และอย่าเรียกข้าพเจ้าเป็นอันขาด แม้จะมีหวอก็ขอให้ปล่อยข้าพเจ้าไว้แต่ลำพังเช่นนั้น

"วิธีนี้ดีจริง, บุญ, ลุงชุ่มอ่านแล้วร้องขึ้น" แกพูดด้วยตัวหนังสือแบบนี้เข้าใจกันดีกว่าภาษาใบ้ เอาละทีนี้แกต้องการอะไรละก็เขียนหนังสือบอกฉันนะ แกนี่เก่งไม่ใช่เล่นเชียวนา ถ้าไม่ใบ้ไม่พิการละก็ทำงานแทนคุณชาคริตได้เลย"

ขณะนั้นข้าพเจ้าก็คิดได้ทันทีว่า ขั้นต้นนี้ ถ้าข้าพเจ้าจะใช้วิธีเบือนความจริงว่า เจ้าบุญสามารถเป็นคนทรงของวิญญาณของข้าพเจ้าได้ ข้าพเจ้าก็จะติดต่อทำประโยชน์แก่ตนเองได้เป็นอันมาก ทั้งเป็นสิ่งจะทำให้คน

ทั้งหลายเชื่อถือได้ง่ายกว่าการแสดงตัวเป็นผู้มีอิทธิฤทธิ์ถอดวิญญาณ และเมื่อมีคนเชื่อถือเจ้าบุญในขั้นนี้แล้ว การเปิดเผยตัวจริงของข้าพเจ้าในขั้นต่อไปก็จะง่ายขึ้น เมื่อคิดได้เป็นที่สบใจอย่างยิ่งแล้ว ข้าพเจ้าก็เขียนบอกลุงชุ่มต่อไปว่า

"อาจารย์ชาคริตจะเข้าทรงฉันเพื่อติดต่อกับคนรักใคร่เชื่อถือกันเท่านั้น สำหรับคนที่ไม่สนิทชิดชอบกัน ท่านจะไม่พูดด้วยโดยตรง ลุงรีบไปทำงานของลุงเถิด เมื่อเสร็จแล้วก็คงได้เวลาที่อาจารย์จะอยู่ในตัวฉัน ลุงจงเข้ามาหาท่านในห้องนี้ ฉันเชื่อว่าลุงเป็นที่รักและไว้ใจของท่าน แล้วท่านก็จะพูดกับลุงโดยผ่านทางการเขียนหนังสือของฉัน และลุงจงพิสูจน์เอาเองเถิด ว่าเป็นวิญญาณของท่านจริงหรือไม่"

ลุงชุ่มได้อ่านข้อเขียนของข้าพเจ้าแล้ว ก็มีอากัปกิริยาตื่นเต้นด้วยความยินดีและหวาดกลัวระคนกัน แกมีอาการประหม่าจนยกมือไหว้ข้าพเจ้า ข้าพเจ้ากราบลงที่พระพุทธรูปแล้ว ก็นั่งสงบสติอารมณ์ภาวนาขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นสรณะ ให้เกิดกำลังกาย กำลังใจ กำลังปัญญา และปฏิภาณ จะคิดทำสิ่งใดก็ขอให้ต้องใจและเป็นที่เชื่อถือของผู้ฟัง และก่อให้เกิดประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ สมดังเจตจำนงของข้าพเจ้าทุกประการ

สักหนึ่งชั่วโมงต่อมา ลุงชุ่มก็ค่อย ๆ เดินย่องมายังห้องพระ เมื่อเห็นข้าพเจ้านั่งบริกรรมอยู่ แกก็เข้าไปกราบพระและกราบข้าพเจ้า เมื่อข้าพเจ้าหันมาและลืมตาดูแก ก็เห็นแกมีอาการสั่นเทาด้วยความหวั่นกลัว

แกมสงสัยอยู่บ้าง ว่าบัดนี้ข้าพเจ้าได้เป็นที่สถิตของวิญญาณเจ้านายแกหรือยัง ข้าพเจ้าจึงกางสมุดลงบนพื้นแล้วก็ก้มลงเขียนว่า

"ลุงชุ่มผู้ซื่อสัตย์และภักดีต่อฉัน ขณะนี้ฉันได้เข้ามาสิงสถิตอยู่ในร่างเจ้าบุญแล้ว ฉันจะพิสูจน์ให้ลุงเชื่อฉันได้ในบัดนี้ โดยฉันจะพูดความลับอย่างหนึ่งที่รู้เฉพาะลุงกับฉัน ว่าฉันได้ให้เงินช่วยเหลือลุงเดือนละยี่สิบบาท เป็นพิเศษอีกต่างหากนอกจากเงินเดือน เพื่อให้ลุงส่งไปให้แก่ภรรยาของลุงซึ่งเลิกร้างกัน และอาศัยอยู่กับหลานที่จังหวัดสระบุรี แต่หลังจากฉันถึงแก่กรรมแล้วก็ไม่มีใครให้เงินจำนวนนี้แก่ลุง ลุงได้แจ้งไปให้ภรรยาทราบหรือยังว่าฉันสิ้นบุญเสียแล้วลุงจึงไม่มีรายได้พอที่จะส่งไปให้"

ลุงชุ่มอ่านข้อความที่ข้าพเจ้าเขียนด้วยอาการสั่นงันงก เมื่ออ่านจบแล้วก็ก้มลงกราบข้าพเจ้าอีก พร้อมกับพูดบอกข้าพเจ้าด้วยเสียงสั่นเครือว่า

"โถ จ้าวพ่อของลูก ลูกเชื่อแล้ว เชื่อแล้ว ลูกได้รับความทุกข์โศกอย่างล้นเหลือเมื่อสิ้นจ้าวพ่อ ลูกจึงไม่มีกะจิตกะใจจะบอกกล่าวเล่าสิบไปให้ใครเลย จ้าวพ่อจงยกโทษให้ลูกด้วยเถิด ต่อไปนี้จ้าวพ่อจะบงการอย่างไรลูกจะทำทุกอย่าง"

บัดนี้เป็นเวลาเลยเที่ยงแล้ว ข้าพเจ้ามีความปรารถนาเป็นอย่างยิ่งที่จะได้พูดกับเพียงจันทร์โดยตรง ด้วยวิธีเดียวกับที่ข้าพเจ้าพูดกับลุงชุ่ม ข้าพเจ้าจึงเขียนต่อไปว่า

"เรื่องที่ฉันพูดกับลุงวันนี้ลุงจะบอกให้ใครรู้ไม่ได้เลย นอกจาก

เพียงจันทร์ภรรยาของฉัน บ่ายวันนี้ลุงจงหาโอกาสเล่าให้เพียงจันทร์ฟังถึงวิธีที่เจ้าบุญจะทรงวิญญาณฉัน และจงขอร้องเพียงจันทร์ให้มาหาเจ้าบุญโดยลำพังในวันพรุ่งนี้เช้าให้จงได้ สำหรับหนังสือในตู้ของฉัน ฉันอนุญาตให้เจ้าบุญเลือกเอาไปเก็บไว้ได้สามเล่ม ก่อนที่จะมีการตรวจนับในบ่ายวันนี้ ลุงต้องช่วยดูแลให้ไปตามที่ฉันต้องการด้วย เมื่อฉันได้พบเพียงจันทร์แล้ว ลุงจึงค่อยทำตามที่หล่อนสั่งทุกประการ ฉันขอลาลุงไปชั่วคราว ณ บัดนี้"

ลุงชุ่มหมอบกราบข้าพเจ้าด้วยความภาคภูมิ และยินดีเป็นล้นพ้น ข้าพเจ้ากราบพระและหมอบนิ่งอยู่สักหนึ่งนาที ทำทีคล้ายกับว่าวิญญาณที่เข้าสิงข้าพเจ้านั้นได้ออกไปแล้ว เมื่อข้าพเจ้าลุกขึ้นนั่งใหม่ ข้าพเจ้าก็เห็นลุงชุ่มยิ้มกริ่มอยู่ และเอ่ยพูดกับข้าพเจ้าทันทีว่า

"ฉันมีบุญเหลือเกิน, บุญเอ๋ย ที่วิญญาณของท่านอาจารย์ชาคริตเลือกพูดกับฉันเป็นคนแรก แกรู้เรื่องไหมบุญว่าท่านพูดอะไรกับฉันบ้าง ?"

ข้าพเจ้าแกล้งสั่นศีรษะเป็นทีแสดงว่าไม่รู้เรื่อง ลุงชุ่มขอเอาสมุดไปอ่านทบทวนข้อความที่ข้าพเจ้าเขียนไว้อีกครั้งแล้วพูดต่อไปว่า

"ฉันคิดว่าเราควรฉีกกระดาษที่เขียนแล้วออกเผาไฟเสีย เพราะท่านอาจารย์สั่งให้ฉันรักษาเรื่องที่ท่านมาเข้าทรงแกเป็นความลับ แม้เราจะไม่รู้เหตุผลของท่าน เราก็จะต้องปฏิบัติตามความประสงค์ของท่านอย่างเคร่งครัด"

เมื่อข้าพเจ้าพยักหน้าบอกไม่ขัดข้อง ลุงชุ่มก็ฉีกแผ่นกระดาษที่เขียนแล้วทั้งหมดออกจากสมุดพลางบอกว่าจะนำไปเผาข้างล่าง แล้วก็นึกขึ้นได้ถึงคำสั่งของข้าพเจ้า เรื่องบอกให้หนังสือแก่เจ้าบุญสามเล่ม แกก็พูดขึ้นว่า

"อ้อ บุญ ท่านอาจารย์สั่งอนุญาตให้แกเลือกเอาหนังสือจากตู้ไปได้สามเล่มตามที่แกต้องการ ก่อนที่คุณนายจะมาตรวจตราทำบัญชีและนำไปฝากท่านอินทร์ ฉันก็ไม่ทราบเจตนาของท่านอีกเหมือนกันว่าจะให้แกเอาไปทำอะไร แกจงเลือกเอาไปเก็บซ่อนไว้เสียเดี๋ยวนี้เถิด"

ข้าพเจ้าได้เลือกหนังสือนี้ไว้แล้วตั้งแต่วันก่อน ข้าพเจ้าจึงเปิดตู้และหยิบเอาออกมาได้ทันทีโดยไม่ต้องเลือก หนังสือทั้งสามเล่มนี้เป็นตำราเกี่ยวกับหลักวิชาทางจิตทั้งสิ้น ซึ่งข้าพเจ้ากำลังอ่านค้างอยู่ ข้าพเจ้าจึงอยากได้ไว้ติดตัวเพื่อจะได้ใช้เวลาว่างศึกษาต่อไป เพราะข้าพเจ้าคาดหมายไม่ได้ว่าข้าพเจ้าจะต้องอยู่ในร่างของเจ้าบุญนานอีกเท่าไร เมื่อลุงชุ่มเห็นว่าหนังสือที่ข้าพเจ้าเลือกเอานั้นเป็นหนังสือภาษาต่างประเทศทั้งหมด แกก็ทำท่าแปลกใจเป็นอันมาก

"แกอ่านหนังสือฝรั่งออกด้วยหรือบุญ" แกเอ่ยถามข้าพเจ้าพร้อมกับขมวดคิ้วและทำหน้าผากย่น "ฉันอยากรู้เหลือเกินว่าแกจะเอาไปทำไม แกต้องไปสวดขอท่านอาจารย์จนท่านอดรนทนไม่ได้จึงยอมให้แก"

ข้าพเจ้าไม่ปรารถนาที่จะโต้ตอบลุงชุ่ม จึงหอบเอาหนังสือสามเล่มนั้น แล้วก็ชวนแกกลับไปที่เรือนแถว ลุงชุ่มก็จัดแจงเก็บเครื่องมือ

เครื่องใช้สำหรับทำความสะอาดบ้าน และรีบตามข้าพเจ้าลงไป เดินพลางพูดพลางว่าเราต้องลงมือกินอาหารกลางวันกันเสียก่อน แล้วจึงออกมาคอยอยู่แถวหน้าบ้านเพื่อรอต้อนรับเจ้านายและแขกของท่าน

เพียงจันทร์ถูกลุงชุ่มออกอุบายให้ไปดูต้นไม้ต้นหนึ่ง ซึ่งแกใคร่จะถามความเห็นของหล่อนว่าจะขุดใส่กระถางและเอาไปไว้ที่บ้านบางบ่อดีหรือไม่ เมื่อเพียงจันทร์ยืนอยู่กับแกที่ริมรั้ว ข้าพเจ้าก็เห็นแกพูดกระซิบกระซาบกับหล่อนในทำนองพูดความลับ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นก็ต้องมิใช่เรื่องอื่น นอกจากการนัดหมายให้หล่อนมาพบข้าพเจ้าโดยลำพังในวันรุ่งขึ้น ข้าพเจ้าสังเกตเห็นสีหน้าของหล่อนบอกถึงความตื่นเต้นยินดีอยู่ในจิตใจ ขณะที่พูดกันอยู่หล่อนก็มักเมียงมาทางข้าพเจ้าและยิ้มอยู่ในที

ข้าพเจ้าเชื่อว่าการนัดหมายอันเป็นสิ่งสำคัญที่สุดสำหรับหล่อนและข้าพเจ้า คงเป็นผลสำเร็จตามปรารถนา ลุงชุ่มจึงเดินยิ้มมาใกล้ข้าพเจ้าและทำอาณัติสัญญาณด้วยการพยักหน้าตั้งหลายครั้ง

เมื่อเพียงจันทร์ปลีกตัวออกมาได้ หล่อนก็กวักมือเรียกลุงชุ่มกับข้าพเจ้าให้ตามขึ้นไปข้างบน ข้าพเจ้ารู้สึกยินดีเป็นอันมากที่ได้โอกาสจะอยู่ใกล้ชิดหล่อนเช่นนั้น มีขณะหนึ่งที่เราทั้งสามคนไปยืนรวมกันอยู่อย่างใกล้ชิดที่ห้องหนังสือ เพียงจันทร์พิจารณาสิ่งของต่าง ๆ ของข้าพเจ้าแล้วคงจะเกิดความคิดถึงข้าพเจ้าขึ้นมาอย่างหักใจไม่ได้ หล่อนจึงนั่งลงที่เก้าอี้ข้างโต๊ะเขียนหนังสือ หยิบผ้าเช็ดหน้าออกซับน้ำตาแล้วก็สะอึกสะอื้นร่ำไห้อยู่ ณ ที่นั้น

ลุงชุ่มนั่งก้มหน้านิ่งอยู่ที่ริมประตู ส่วนข้าพเจ้าก็รีบพาร่างเจ้าบุญที่สั่นเทิ้มเพราะกำลังจะพ่ายแพ้แก่ความอดกลั้น เลี่ยงไปหมอบกราบลงที่หน้าที่บูชาพระ เพื่อภาวนาขอยึดเอาพุทธานุภาพเป็นที่พึ่ง ให้เกิดกำลังใจอันเข้มแข็ง ที่จะอดทนและสามารถเก็บความรู้สึกต่าง ๆ ไว้ให้ได้จนถึงเวลาอันสมควร ข้าพเจ้าคงหลับตาและนิ่งอยู่ เมื่อเพียงจันทร์เดินเข้ามากราบพระอยู่ข้างตัวข้าพเจ้าอย่างไม่รู้สึกรังเกียจข้าพเจ้าเลย

"อย่าเพิ่งเชิญวิญญาณของคุณพี่มาเข้าทรงนะ, บุญ" หล่อนพูดกับข้าพเจ้าเบาจนเกือบเป็นกระซิบ

"ลุงชุ่มบอกฉันแล้ว ฉันเชื่อบุญ แต่วันนี้เราไม่มีเวลาพอจะทำได้ ทั้งยังมีคนอื่นอีกหลายคน จะเป็นการอึกทึก และไม่เป็นที่พอใจของคุณพี่ ถูกไหม, บุญ ? พรุ่งนี้ฉันจะมาแต่เช้าคนเดียว บุญอย่าลืมคอยฉันนะ"

ข้าพเจ้าหันไปพยักหน้ารับคำหล่อน และในขณะนั้นนัยน์ตาของเราทั้งสองก็สบกันอย่างเต็มที่ เพียงจันทร์มีอาการประหม่าและระทดระทวยอย่างประหลาด "บุญ, บุญใช่ไหม ?" หล่อนเอ่ยถามข้าพเจ้าด้วยริมฝีปากสั่นระริก และหน้าซีดเผือดด้วยความตกใจ "หรือคุณพี่มาแล้ว... โธ่....นั่น....นั่น....ดวงตาของคุณพี่แท้ ๆ น้องจำได้" ข้าพเจ้ารีบหรี่ตาและสั่นหน้าเพื่อบอกหล่อนว่าขณะนี้ข้าพเจ้ายังคงเป็นเจ้าบุญ ทาสผู้ซื่อสัตย์ของหล่อนเท่านั้น ต่อจากนั้นเราก็ต่างยืนขึ้น แต่ข้าพเจ้าคงก้มหน้าและหลับตาเสีย เพื่อมิให้เห็นดวงหน้าซึ่งกำลังจะทำลายความอดกลั้นของข้าพเจ้า

อำนาจแห่งความรักและความผูกพัน ซึ่งวิญญาณของเราทั้งสองมีอยู่ต่อกันอย่างแน่นแฟ้น ได้เกิดเป็นกระแสดลใจให้เพียงจันทร์หมดความรังเกียจในรูปอันชั่วช้าของเจ้าบุญ เมื่อข้าพเจ้ายืนหลับตาอยู่ หล่อนก็เอื้อมมือมาจับแขนข้าพเจ้าเบา ๆ และกล่าวว่า "บุญเป็นอะไรไป ไม่สบายหรือ เมื่อกี้ฉันคิดว่าคุณพี่มาเข้าบุญแล้ว เพราะฉันเห็นดวงตาของบุญเหมือนของคุณพี่ไม่มีผิด ฉันกำลังตกใจและดีใจระคนกันจนพูดไม่ออก"

การสัมผัสจากมือเพียงจันทร์ ทำให้ข้าพเจ้ารู้สึกเหมือนต้องกระแสไฟฟ้า ซึ่งทำให้เกิดความซาบซ่านไปทั่วสรรพางค์ ข้าพเจ้าต้องรีบกระเถิบถอยห่างออกมาจากหล่อน และพยายามรวบรวมกำลังควบคุมสติให้อยู่กับตัวอีกครั้งหนึ่ง ต่อจากนั้นข้าพเจ้าก็ได้ยินเสียงเรียกให้ลุงชุ่มเข้ามาใกล้ ๆ แล้วหล่อนก็พูดกับเราทั้งสองว่า "พระพุทธรูปเก่าแก่ที่คุณพี่รักมาก แต่ขณะนี้ฉันขอมอบให้ลุงชุ่มกับบุญ เอาไปตั้งบูชาด้วยกันไปพลางก่อน เมื่อใดต้องย้ายไปจากที่นี่ฉันจึงจะขอรับเอาไป วันนี้จงอัญเชิญท่านลงไปไว้ในห้องของลุงที่เรือนแถวพร้อมทั้งโต๊ะที่ตั้งและกระถางธูปเชิงเทียน พรุ่งนี้เช้าเราจะได้กระทำพิธีการของเราที่นั่น" พูดแล้วเพียงจันทร์ก็หันมาทางข้าพเจ้าเป็นเชิงเตือนและย้ำถึงการนัดหมายอีกครั้งหนึ่ง

ด้วยความตื่นเต้นยินดีที่จะได้พูดกับภรรยายอดรักของข้าพเจ้าโดยตรงเป็นครั้งแรก ข้าพเจ้าก็ตื่นขึ้นแต่เช้าด้วยความกระปรี้กระเปร่าเหมือน

มิได้อดนอน เรารีบหาอาหารเช้ากินกันเรียบร้อยแล้ว ลุงชุ่มก็เก็บกวาดทำความสะอาดบ้านตามปกติ

พอได้เวลา ๑๐ นาฬิกาเศษ เพียงจันทร์ก็เดินเข้าประตูรั้วมาตามลำพัง หัวใจในอกเจ้าบุญเต้นแรงและถี่ด้วยความตื่นเต้นยินดีของข้าพเจ้า เมื่อวันวานนี้เองที่ข้าพเจ้าต้องพยายามบังคับทั้งกายและใจต่อสู้กับความรู้สึกและความปรารถนาของสามีที่รักของหล่อน เพื่อมิให้ลืมตาจนพ่ายแพ้แก่ความอดกลั้นที่จะไม่ทำให้หล่อนตกอกตกใจ ก่อนที่จะรู้ความจริงอันเร้นลับของข้าพเจ้า วันนี้และอีกไม่กี่นาทีข้างหน้านี้เท่านั้น ข้าพ-เจ้าก็จะได้อยู่กับหล่อนสองต่อสอง ในสถานที่อันไม่มีใครกล้าหรือมีสิทธิที่จะละลาบละล้วงเข้าไปได้ แต่อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าก็มีความมั่นใจว่าข้าพเจ้าจะเข้มแข็งพอที่จะควบคุมสติไว้อย่างดี เพราะครั้งนี้ข้าพเจ้าสามารถจะระบายความรู้สึกต่าง ๆ ออกเป็นตัวหนังสือให้หล่อนรู้ได้แล้ว

"ลุงชุ่มกับบุญคอยฉันแต่เช้าใช่ไหม ?" เพียงจันทร์เอ่ยถามเมื่อเราพากันเดินมาถึงหน้าเรือนแถวแล้ว "วันนี้ปลอดโปร่งดีที่ไม่มีใครเขาค่อยเข้าเมืองกัน ฉันก็ต้องหลบออกจากบ้านเสียแต่เช้า เพราะขืนรอสายคงมีแขกไปหาจนปลีกตัวไม่ได้ อ้อ, ลุงชุ่มเชิญพระพุทธรูปของคุณพี่ลงมาเรียบร้อยแล้วนี่ แน่ะ ตั้งเข้ามุมดูงามเหมาะเจาะดีเสียด้วย"

"บุญเขาเป็นคนจัดครับ" ลุงชุ่มบอกความจริง "ผมเป็นคนคอยส่งให้เขา และคอยทำตามคำสั่งเขา"

"เดี๋ยวนี้พูดกันรู้เรื่องแล้วหรือ" เพียงจันทร์ถาม "ต้องใช้วิธี

เขียนหนังหรือเปล่า ? ฉันยังไม่เคยดูลายมือเขียนหนังสือของบุญเป็นเรื่องราวสักที ได้เห็นแต่ตัวขยุกขยิกอ่านไม่ค่อยได้ความ"

ความกระหายที่จะได้พูดกับเมียรักของข้าพเจ้าอย่างใกล้ชิด ทำให้ข้าพเจ้ากระวีกระวาดเข้าไปกราบพระในห้องของลุงชุ่มก่อนที่แกจะเชื้อเชิญเพียงจันทร์ให้เข้าไปกราบไหว้และนั่งพนมมือคอยวิญญาณของข้าพ-เจ้าอยู่อย่างสงบ ข้าพเจ้านั่งขัดสมาธิทำทีบริกรรมอยู่สักครู่ใหญ่แล้ว ก็ลดมือลงวางกับตักและหันมาทางหล่อน ข้าพเจ้าเพ่งมองดูหน้าของหล่อนอย่างเต็มที่ แต่หล่อนสบตาข้าพเจ้าด้วยอาการประหม่าจนมือสั่น เหลียวซ้ายแลขวามองหาลุงชุ่มจะให้เข้ามานั่งใกล้ ๆ แต่ข้าพเจ้าชี้มือให้แกนั่งลงแค่หน้าประตูห้อง

"ท่านอาจารย์จ้าวพ่อของลูกเห็นจะมาแล้ว" ลุงชุ่มพูดเชิงบอกกล่าวแก่เพียงจันทร์ พร้อมกับก้มกราบข้าพเจ้าสามครั้ง เพียงจันทร์ทำตามลุงชุ่มและควบคุมสติให้หายประหม่าลงได้บ้าง ข้าพเจ้าหยิบสมุดและดินสอที่ข้าพเตรียมไว้แล้วมาวางลงข้างหน้าตักข้าพเจ้า และบอกใบ้กับเพียงจันทร์ให้หล่อนขยับตัวเข้ามานั่งเคียงคู่กับข้าพเจ้า เพื่อให้หล่อนเป็นผู้จับสมุดไว้ให้แน่นระหว่างที่ข้าพเจ้าเขียน และจะได้อ่านข้อความที่ข้าพ-เจ้าเขียนได้ด้วย

เพียงจันทร์ทำตามที่ข้าพเจ้าบอกใบ้ทุกอย่าง เมื่อหล่อนหันมานั่งเคียงข้าพเจ้า ข้าพเจ้าก็เกิดนึกถึงความหลังเมื่อครั้งเราทั้งสองเคยนั่งใกล้ชิดสนิทสนมกันฐานสามีภรรยา อารมณ์วูบนั้นทำให้ข้าพเจ้านั่งนิ่งไป

ประเดี๋ยวหนึ่งเหมือนคนสติลอย จนเพียงจันทร์หันหน้ามาดูข้าพเจ้าและถามว่า

"คุณพี่ของน้องมาแล้วใช่ไหมคะ ? คุณพี่เขียนชื่อให้น้องดูหน่อยได้ไหมคะ ? น้องจะได้แน่ใจว่าเป็นคุณพี่ของน้อง"

เมื่อข้าพเจ้าฟังเพียงจันทร์พูดเช่นนั้น ข้าพเจ้าก็นึกขึ้นได้ว่าก่อนอื่น ข้าพเจ้าต้องทำให้หล่อนมั่นใจเสียก่อนว่าผู้ที่สิงอยู่ในร่างเจ้าบุญนั้นคือตัวข้าพเจ้าแน่นอน เช่นเดียวกับที่ข้าพเจ้าพิสูจน์ให้ลุงชุ่มเชื่อข้าพเจ้ามาแล้ว ข้าพเจ้าจึงจับดินสอประจงเขียนลงบนหน้าสมุดว่า:—

"**เพียงจันทร์ น้องรัก พี่คือชาคริต** เมื่อเราแต่งงานกันใหม่ ๆ พี่บอกให้น้องเรียกพี่เพียงคำเดียวว่า ชาคริต แล้วพี่ก็ตั้งชื่อเล่น ๆ ให้น้องว่า นิทรา ในปีแรกนั้น น้องกับพี่จึงเป็น นิทรา กับ ชาคริต ผู้ต่างมอบดวงใจ และปฏิญาณให้สัญญารักไว้ต่อกันจนจวบฟ้าดินสลาย ต่อมามิช้าเราก็เห็นพ้องกัน ว่าต้องเลิกใช้ชื่อ นิทรา ด้วยเหตุว่าเพื่อนของน้องคนหนึ่งซึ่งบังเอิญชื่อ นิทรา ได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคหัวใจ หล่อนนอนหลับแล้วไม่ตื่นอีก ชื่อ นิทรา จึงเป็นชื่อที่สะเทือนใจเรา เรื่องนี้รู้กันระหว่างเราเพียงสองคน พี่เล่าให้น้องฟังก็เพื่อให้น้องแน่ใจ ว่าผู้ที่สิงอยู่ในร่างเจ้าบุญขณะนี้ก็คือ วิญญาณของชาคริต—ผัวรักของนิทราหรือเพียงจันทร์"

กระดาษแผ่นแรกของสมุดต้องยับย่นไปเพราะเปียกน้ำตาของเพียงจันทร์ ระหว่างก้มอ่านตัวอักษรตามที่ข้าพเจ้าเขียน หล่อนสะอึกสะอื้นด้วยความเศร้าโศกและยินดีระคนกัน จนไม่สามารถจะกล่าวความ

อันใดออกมาได้เป็นคำ ทั้ง ๆ ที่อยากจะตอบและถามเรื่องราวของสามีต่อไปด้วยใจอันร้อนรน แต่ในที่สุดหล่อนก็อุตส่าห์พูดบ่นเสียงสะอื้นออกมาจนได้

" ทูนหัวของน้อง.... น้องแน่ใจเป็นที่สุดแล้ว .... ว่าคุณพี่กำลังพูดกับน้อง แต่โธ่เอ๋ย–น้องไม่สามารถจะเห็นแม้แต่เงาของคุณพี่ คุณพี่ไม่น่าจะด่วนทิ้งน้องไปเลย เมื่อไม่มีคุณพี่แล้ว น้องจะมีชีวิตอยู่ทำไม.... โธ่, คุณพี่ขา พาน้องไปด้วยเถิด คุณพี่จะเป็นภูตผีปีศาจ หรือเป็นจ้าวป่า–จ้าวเขา และต้องสิงสถิตอยู่แห่งใดก็ขอให้.... น้อง.... ไปด้วยเถิด "

พูดแล้วเพียงจันทร์ก็ฟุบลงสะอึกสะอื้นร่ำไห้มากขึ้น ดังกับจะขาดใจตายไปเสีย ณ บัดนั้น.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเขษม ถนนเฟื่องนคร กรุงเทพมหานคร
นายอำพัน ฉายางกูร ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๑๘